

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS KATEDRA

Dieninės studijų formos
V kurso 1 grupės studento
Povilo Liko

MAGISTRINIS DARBAS

Nusikaltimai seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui

Darbo vadovas: Doc. dr. Armanas Abramavičius

Recenzentas: Dainius Stasiulis

Vilnius, 2011

Turinys

Ižanga	3
I. Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui samprata ir rūšiniai požymiai	6
1. Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui samprata	6
2. Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui rūšiniai požymiai	13
II. Kai kurių nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui sudėčių analizė	25
1. Išžaginimo sudėties analizė	25
1.1 Pagrindinės išžaginimo sudėties analizė	25
1.2 Išžaginimą kvalifikuojančių požymių analizė	39
2. Seksualinio prievartavimo sudėties analizė	46
3. Privertimo lytiškai santykiuoti sudėties analizė	57
3.1 Pagrindinės privertimo lytiškai santykiuoti sudėties analizė	57
3.2 Privertimą lytiškai santykiuoti kvalifikuojančio požymio analizė	63
Išvados	66
Literatūros sąrašas	71
Santrauka	75
Summary	76

Ižanga

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso¹ (toliau BK) 1 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad šis teisės aktas yra vientisas baudžiamasis įstatymas, kurio paskirtis – baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų. Kaip matyti, vienas iš svarbiausių BK ir apskritai baudžiamosios teisės tikslų yra žmogaus teisių ir laisvių apsauga nuo nusikalstamų ketinimų. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje² numatyta, kad žmogaus laisvė neliečiama (20 str.), žmogaus asmuo yra neliečiamas, žmogaus orumą gina įstatymas (21 str.). Šios konstitucinės nuostatos yra realizuojamos tiek šiuo metu galiojančiame 2000 m. BK, tiek buvo realizuojamos prieš tai galiojusiam 1961 m. BK.

Objektyviai kiekviena nusikalstama veika pažeidžia žmonių interesus ir visos BK specialiosios dalies normos saugo žmogaus interesus plačiuoju požiūriu. Ir nusikalstamos veikos nuosavybei, ir valstybės tarnybai, ir visos kitos tiesiogiai ar netiesiogiai pažeidžia žmogaus interesus, vienaip ar kitaip padaro jiems žalą arba sudaro galimybę tokiai žalai atsirasti. Tačiau šiuo atveju galima išskirti tam tikrą nusikalstamų veikų kategoriją, t. y. nusikalstamas veikas žmogui, kurių rūšinis ir tiesioginis, be to, pagrindinis (ne papildomas) objektas yra žmogus, kaip gamtos kūrinys, jo pagrindinės, įgimtos, galima sakyti, kūniškos vertybės. Visų valstybių baudžiamieji kodeksai numato specialius skyrius, kuriuose reglamentuojama atsakomybė už nusikalstamas veikas žmogui – jo gyvybei, sveikatai, garbei, orumui ir kt.³

Nusikalstamos veikos žmogui BK reglamentuojamos šešiuose specialiosios dalies skyriuose:

1. XVII skyrius – nusikaltimai žmogaus gyvybei (129 – 134 str.);
2. XVIII skyrius – nusikaltimai žmogaus sveikatai (135 – 141 str.);
3. XIX skyrius – nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai ir gyvybei (142 – 145 str.);
4. XX skyrius – nusikaltimai žmogaus laisvei (146 – 148 str.);
5. XXI skyrius – nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui (149 – 153 str.);
6. XXII skyrius – nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui (154 – 155 str.).

¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89 – 2741.

² Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

³ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. Mokomoji priemonė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 4.

Kaip matyti, viena iš nusikalstamų veikų žmogui kategorijų yra nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui (toliau seksualiniai nusikaltimai) – šio darbo tema.

Darbo tikslai ir uždaviniai. Šio darbo tikslai ir uždaviniai:

1. Pateikti seksualinių nusikaltimų sampratą, atsakomybės už šiuos nusikaltimus raidą Lietuvoje;
2. Ištirti ir įvertinti šių nusikaltimų teisinį reguliavimą Lietuvos baudžiamajame įstatyme ir trumpai palyginti jį su kai kurių užsienio valstybių reglamentavimu;
3. Išskirti rūšinius požymius, būdingus seksualiniams nusikaltimams;
4. Ištirti, įvertinti Lietuvos teismų praktiką nagrinėjama tema, išskirti problemas, kylančias teismų praktikoje dėl seksualinių nusikaltimų, pateikti aktualius teismų praktikos pavyzdžius;
5. Pagrindinis šio darbo tikslas yra išanalizuoti Lietuvos BK numatytų seksualinių nusikaltimų sudėtis, išskirti kylančias teisinio reguliavimo spragas ir problemas, trumpai palyginti šių nusikaltimų teisinį reguliavimą su kai kurių užsienio valstybių reglamentavimu. Dėl šio darbo apimties ribotumo (apribojimų) analizuojamos sudėtyt nusikaltimų, numatytų Lietuvos BK 149 – 151 straipsniuose, t. y. išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir privertimo lytiškai santykiauti.

Nusikalstamos veikos sudėtis – tai baudžiamajame įstatyme numatytų objektyvių ir subjektyvių požymių visuma, lemianti vienos ar kitos pavojingos veikos pripažinimą nusikalstama. Tad aptarus seksualinių nusikaltimų sampratą, baudžiamosios atsakomybės už juos raidą, išskyrus šių nusikaltimų rūšinius požymius, trumpai aptarus nusikalstamos veikos sudėties sampratą ir struktūros problematiką, analizuojami Lietuvos BK numatytų minėtų seksualinių nusikaltimų sudėčių elementai: objektas; objektyvioji pusė; subjektas; subjektyvioji pusė. Taip pat analizuojami šiuos nusikaltimus kvalifikuojantys požymiai.

Tyrimo metodai. Šiame darbe remiamasi aprašomuoju (pateikiant seksualinių nusikaltimų sampratą ir kt.), istoriniu (pateikiant baudžiamosios atsakomybės už seksualinius nusikaltimus raidos Lietuvoje analizę), lyginamuoju (lyginant seksualinių nusikaltimų teisinį reguliavimą Lietuvoje ir kitose užsienio valstybėse ir kt.), sisteminiu (išskiriant seksualinių nusikaltimų rūšinius požymius, analizuojant nusikaltimų sudėtis, aiškinant sisteminius ryšius tarp atitinkamų teisės normų ir pan.), loginiu (jis būtinas atskleidžiant bet kokio tiriamojo darbo tikslus, aiškinant teisės aktų turinį, pateikiant išvadas bei apibendrinimus, išskiriant teisinio reguliavimo spragas ar teismų praktikoje kylančias problemas ir pan.) tyrimo metodais.

Nagrinėjamos temos aktualumas, originalumas ir naujumas. Šio darbo tikslų pasiekimas (ypač išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir privertimo lytiškai santykiauti sudėčių analizė) yra itin svarbus,

nes dauguma seksualinių nusikaltimų yra tyčiniai nusikaltimai (išskyrus BK 152 str. įtvirtintą seksualinį priekabiavimą, kuris yra baudžiamasis nusižengimas), dalis jų yra sunkūs ar labai sunkūs nusikaltimai (pvz., mažamečio asmens išžaginimas), darantys didžiulę žalą, tad tik tinkamas teisinis įvertinimas gali užtikrinti atitinkamą teisinę tvarką, t. y. šių nusikaltimų tinkamą atslkeidimą ir kaltų asmenų nubaudimą. Taip pat pastebėtina, kad seksualinių nusikaltimų padarymas neretai sukelia didelį rezonansą visuomenės tarpe, ypač, jei šie nusikaltimai padaromi prieš vaikus (tai patvirtina pastarųjų metų įvykiai Lietuvoje). Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad ši tema nėra plačiai išnagrinėta Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje (nors tiek teorijoje, tiek praktikoje kyla nemažai klausimų dėl šių nusikaltimų kvalifikavimo, jų atskyrimo ir pan.): nuo naujojo BK įsigaliojimo šia tema parašyta tik kelios publikacijos, kai kurios ankstesniosios publikacijos, įsigaliojus naujajam BK, prarado aktualumą.

Siekiant pasiekti minėtus tikslus, šiame darbe remiamasi teisės aktais (Lietuvos, užsienio valstybių baudžiamaisiais įstatymais ir kt.), specialiąja literatūra (teisės mokslininkų darbais) bei teismų praktika (daugiausia apeliacinės ir kasacinės instancijos).

Magistrinis darbas pradedamas nuo seksualinių nusikaltimų sampratos ir atsakomybės už šiuos nusikaltimus raidos Lietuvoje analizės, nes tik tinkamai atskleidus šių nusikaltimų sampratą ir atsakomybės už juos raidą, galima atitinkamai išskirti šių nusikaltimų rūšinius požymius ir analizuoti jų sudėtis. Išskyrus šių nusikaltimų rūšinius požymius, toliau detaliau analizuojamos Lietuvos BK numatyti seksualinių nusikaltimų (išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir privertimo lytiškai santykiauti) sudėtys. Šie seksualiniai nusikaltimai yra pavojingiausi, labiausiai paplitę, tiek teorijoje, tiek praktikoje dėl jų kyla daugiausia problemų ir, kaip minėta, tik jų pasirinkimą lėmė šio darbo apimtis. Taip pat trumpai palyginamas šių nusikaltimų teisinis reguliavimas Lietuvos BK su kai kurių užsienio valstybių reglamentavimu.

I. Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui samprata ir rūšiniai požymiai

1. Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui samprata

Seksualiniai nusikaltimai (dar vadinami lytiniais nusikaltimais) – tai objektyviai seksualūs veiksmai, kurie daro fizinę ir (ar) moralinę žalą žmogui ir pažeidžia visuomenėje susiformavusią lytinių santykių sanklodą. Šie nusikaltimai pažeidžia Konstitucijos pripažintas žmogaus teises – teisę į laisvę, neliečiamumą, garbę ir orumą⁴.

Žmogaus seksualinę veiklą sąlygoja pati gamta, tai yra natūrali jo funkcija. Seksualinis, lytinis gyvenimas – tai fizinių, psichinių, psichologinių, somatinių ir socialinių procesų bei santykių, kurie yra biologiškai nulemti ir jais siekiama patenkinti seksualinį ir giminės pratęsimo instinktą, visuma. Seksualiniam elgesiui didelę įtaką turi socialinė ir kultūrinė aplinka, visuomenėje susiformavusios seksualinės moralės normos, kurios koreguoja lyčių tarpusavio santykius. Krikščioniškoji moralė iš principo yra antiseksualinė, jos požiūriu visa, kas kūniška, seksualu, yra žema ir nuodėminga, o idealas – visiškas susilaikymas. Paneigę bažnytinį asketizmą, humanistai reabilitavo žmogaus teisę į seksualinį pasitenkinimą, tačiau puritoniškosios religinės moralės sudaryta antiseksualinių nuostatų sistema tebeveikia. Pastangos deseksualizuoti žmogų padedant cenzūrai padidino prieštaravimus tarp realaus žmonių elgesio ir visuomenės moralės. Nepakantus požiūris į seksualinį gyvenimą, net teorinis šių temų aptarimas vertinamas kaip kėsinimasis į visuomenės moralę. Tokį požiūrį pas mus lėmė ir nenatūralaus krikščioniškojo dorovingumo reikalavimai, kūnišką meilę laikantys nedorovinga, ir sovietinės ideologijos smerkiantis požiūris į visa, kas individualu, intymu, nevisuomeniška. Todėl lytinis auklėjimas, seksualinis švietimas buvo ignoruojami, taip padaryta didelė žala žmonių intymiam gyvenimui⁵.

Vakarų Europoje XX amžiaus antrojoje pusėje ir ypač paskutiniiais jo dešimtmečiais nugalėjo tendencija atsisakyti šventeiviškumo, plėtoti seksualinį švietimą, visą seksualinių klausimų svarstymą, žmogaus teisę į savus seksualinio pasitenkinimo būdus. Neįprastas, anksčiau smerkiamas elgesys pripažįstamas toleruotinu, jeigu tai patenkina partnerius. Dabar seksualinės moralės principais tampa nuostatos, kad toleruoti visi subrendusių asmenų, suvokiančiųjų pobūdį, esmę ir padarinius, santykiai, jeigu jie yra savanoriški ir nepažeidžia seksualinio apsisprendimo laisvės ir neliečiamumo⁶.

⁴ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. Mokomoji priemonė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 88.

⁵ Ten pat.

⁶ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 221.

Prieš išskiriant seksualinių nusikaltimų rūšinius požymius reikėtų aptarti, kaip kito baudžiamoji atsakomybė už šiuos nusikaltimus Lietuvoje.

Po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 1918 m. Lietuvos Valstybės Tarybos Prezidiumas 1919 m. sausio 16 d. priėmė Laikinąjį Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymą, kuriuo buvo reaguojama Rusijos 1903 m. Baudžiamasis statutas. Šis Statutas susidėjo iš 37 skyrių. Pirmame skyriuje, apėmusiame 8 poskyrius, išdėstyti baudžiamosios teisės bendrosios dalies klausimai. Kiti Statuto skyriai sudarė ypatingąją baudžiamosios teisės dalį⁷. Galima išskirti šias nusikaltimų grupes: nusikaltimai visuomenei, nusikaltimai asmeniui, nusikaltimai nuosavybei. Tarp nusikaltimų asmeniui Statutas numatė atsakomybę už nusikaltimus žmogaus gyvybei, sveikatai, laisvei, dorai, garbei. Nusikaltimai žmogaus dorai (paleistuvavimas): už gašlavimą su vaiku arba mergaite iki 14 metų, su nepilnamečiu nuo 14 iki 16 metų be jo sutikimo arba ir sutikus, bet naudojantis nekaltybe, buvo baudžiama kalėjimu, o sunkesniais atvejais – sunkiųjų darbų kalėjimu. Už gašlavimą su moterimi be jos sutikimo baudė kalėjimu. Sunkiųjų darbų kalėjimas grėsė už gašlavimą su globojamaisiais, prievarta pažeidžiant mergystę, ar su giminaičiais. Vyras, sanguliuavęs su vyru, su nepilnamečiu nuo 14 iki 16 metų, su nepilnapročiu ar paliegėliu, kartais baustas iki 8 metų sunkiųjų darbų kalėjimo. Už prievartinį sanguliuavimą, sanguliuavimą su nepilnamečiais ar globojamomis mergaitėmis, jeigu jas užkrėtė venerine liga, buvo baudžiama iki 10 metų sunkiųjų darbų kalėjimo. Nepilnamečių mergaičių, savo žmonos, dukterų ar globojamųjų gundytojas paleistuvauti buvo baudžiamas net sunkiųjų darbų kalėjimu. Už moters gundymą smurtu ar grasinimu tapti prostitute baudė kalėjimu⁸. Kaip matyti, nors ir pasikeitus baudžiamajame įstatyme naudojamai terminijai, tam tikra dalis nusikaltimų yra kriminalizuota ir dabar galiojančiame Lietuvos BK (pvz.: prievartinis sanguliuavimas – išžaginimas (BK 149 str.), gašlavimas su vaiku arba mergaite iki 14 metų – mažamečio asmens tvirkinimas (BK 153 str.) ir kt.), dalis nusikaltimų yra dekriminalizuota (pvz.: savanoriškas vyro sanguliuavimas su vyru ir kt.). Tai rodo tam tikrą teisinės tradicijos reglamentuojant šiuos nusikaltimus tąsą.

Sovietiniai įstatymai, reglamentavę atsakomybę už seksualinius nusikaltimus, buvo neišsamūs, teoriškai nebuvo analizuojami, tobulinami, faktiškai nebuvo jų raidos. Suformuluoti RSFSR BK, vėliau jie, be jokio įvertinimo ir aptarimo, automatiškai buvo perrašyti į kitų respublikų baudžiamuosius kodeksus. Negausi teisės literatūra šiais klausimais buvo skirta tik tarnybiniam naudojimui, t. y. slapta. Todėl šie įstatymai, be korektyvų perkelti į LR BK, buvo netikslūs, paliko daug spragų, t. y. nenumatė atsakomybės už daugelį akivaizdžiai pavojingų objektyviai seksualių veikų. Todėl taikant šiuos įstatymus

⁷ Maksimaitis M., Vansevičius S. Lietuvos valstybės ir teisės istorija. Vilnius: Justitia, 1997. P. 204.

⁸ Vansevičius S. Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919 – 1940 metais. Mokomoji priemonė. Vilnius: Justitia, 1996. P. 54.

iš inercijos, kaip sovietiniais laikais, jie buvo aiškinami plačiai, nesilaikant principinės baudžiamosios teisės nuostatos, kad veika, nenumatyta baudžiamajame įstatyme, negali būti pripažinta nusikalstama. Vienintelis esminis pakeitimas, padarytas įstatymuose, reglamentuojančiuose seksualinius nusikaltimus, buvo savanoriško lytinės aistros tenkinimo vyro su vyru (BK 122 str. buvusi 1 d.) dekriminalizavimas 1993 metais⁹.

Seksualiniai nusikaltimai 1961 m. BK buvo reglamentuojami tame pačiame skirsnyje („Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui“) kartu su kitais nusikaltimais asmeniui. Buvo numatyti šie seksualiniai nusikaltimai: išžaginimas (119 str.), lytinis santykiavimas su lytiškai nesubrendusiu asmeniu (120 str.), tvirkinamieji veiksmai (121 str.), vyro lytinis santykiavimas su vyru (122 str.). Kaip buvo minėta, iki 2000 m. BK priėmimo ir įsigaliojimo buvo tam tikros baudžiamosios atsakomybės už šiuos nusikaltimus spragos:

1. Išžaginimo subjektu pagal 1961 m. BK buvo pripažįstamas tik vyras. Moteris negalėjo būti šio nusikaltimo subjektu (nebent tik bendrininke);
2. 1961 m. BK tiesiogiai nebuvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už prievartinį lytinės aistros tenkinimą oraliniu ir analiniu būdu. Tokios veikos pagal analogiją buvo laikomos išžaginimu;
3. 1961 m. BK nebuvo reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už prievartinį lytinės aistros tenkinimą kitais būdais neįsiskverbiant (inter femora). Teismų praktikoje buvo laikomasi nuostatos, kad, jei nukentėjusioji neturi 16 metų, tokia veika kvalifikuojama kaip tvirkinamieji veiksmai (1961 m. BK 121 str.), o kai nukentėjusioji vyresnė – nebent senojo BK 225 str. kaip chuliganizmas;
4. 1961 m. BK praktiškai nebuvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už lytinės aistros tenkinimą, jei grasinama smurtą panaudoti ateityje;
5. 1961 m. BK nebuvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už vertimą tenkintį lytinę aistrą panaudojant šantažą;
6. 1961 m. BK nebuvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą.

2000 m. BK šios spragos iš esmės buvo pašalintos. Toliau trumpai apie kiekvieną iš 1961 m. BK numatytų seksualinių nusikaltimų ir kaip pakito baudžiamosios atsakomybės už juos reglamentavimas 2000 m. BK:

1. Išžaginimas (1961 m. BK 118 str.): 1961 m. BK baudžiamoji atsakomybė už visas prievartinio lytinio santykiavimo ir lytinės aistros tenkinimo formas (išskyrus lytinės aistros tenkinimą neįsiskverbiant) su minėtomis reglamentavimo spragomis buvo nustatyta BK 118 straipsnyje. 2000 m. BK baudžiamoji atsakomybė už veikas, anksčiau įvardytas kaip išžaginimas, nustatyta dviejuose šio ko-

---

⁹ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 220.

dekso straipsniuose – 149 ir 150, vienas iš jų pavadintas „Išžaginimas“, kitas – „Seksualinis prievartavimas“. Šiuo metu išžaginiuimu laikomas prievartinis lytinis santykiavimas (t. y. natūralus lytinis aktas vaginaliniu būdu), o seksualiniu prievartavimu – prievartinis lytinės aistros tenkinimas oraliniu, analiniu ar kitokiu fizinio sąlyčio būdu (neįsiskverbiant – inter femora). Pasikeitė ir nusikaltimų sudėties požymiai. Atsirado naujų išžaginimo ir seksualinio prievartavimo nusikaltimų sudėties požymių, o būtent: „išžaginimas ar seksualinis prievartavimas kitaip atimant galimybę priešintis“. Be to, atsisakyta kvalifikuojančių požymių: „išžaginimas padarytas asmens, anksčiau padariusio tokį nusikaltimą“, „itin pavojingo recidyvisto“ ir „jei tai sukėlė itin sunkias pasekmes“. Tačiau atsirado naujas kvalifikuojantis požymis – mažamečio išžaginimas ar seksualinis prievartavimas. Pasikeitė nukentėjusiojo požymių formuluotės – vietoj termino „nukentėjusioji“ įstatyme vartojamas terminas „nukentėjusysis asmuo“, t. y. nukentėjusiuoju gali būti tiek vyras, tiek moteris. Taip pat pasikeitė šio nusikaltimo subjektų ratas: subjektu gali būti ir vyras, ir moteris. Taip buvo užpildytos daugelis buvusio teisinio reglamentavimo spragų ir platus šių normų aiškinimas praktikoje.

2. Prispjrimas moteries lytiškai santykiuoti (1961 m. BK 119 str. – moters prispjrimas lytiškai santykiuoti arba kitokia forma tenkinti lytinę aistrą, jeigu tai padarė asmuo, nuo kurio moteris yra materialiai ar tarnybiškai priklausoma): 2000 m. BK šio nusikaltimo tam tikras atitikmuo yra BK 151 str. numatytas „Privertimas lytiškai santykiuoti“, tačiau 2000 m. BK jis yra reglamentuojamas plačiau: 2000 m. BK yra numatyta daugiau alternatyvių šio nusikaltimo padarymo būdų (privertimas lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą grasinant panaudoti smurtą (šiuo atveju šis grasinimas traktuojamas kitaip nei išžaginimo atveju, t. y. šiuo atveju smurtą grasinama panaudoti ne tuoj pat, o ateityje), panaudojant kitokią psichinę prievartą (pvz., šantažas, grasinimas sunaikinti turtą ir pan.), pasinaudojant asmens priklausomumu (2000 m. BK šis požymis traktuojamas plačiau, t. y. tai ne tik materialinis ar tarnybinis priklausomumas, bet ir šeiminis (vaiko nuo tėvų ir pan.) ir kt.); asmuo gali būti priverčiamas lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą ne tik su kaltininku, bet ir kitu asmeniu; numatytas kvalifikuojantis požymis – nepilnamečio privertimas lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą.

3. Lytinis santykiavimas su lytiškai nesubrendusiu asmeniu (1961 m. BK 120 str.): lytinis subrendimas yra toks žmogaus organizmo išsivystymas, kai jis be žalos sau gali atlikti seksualines funkcijas: lytiškai santykiuoti, apvaisinti (vyras), pastoti, gimdyti, maitinti, auginti kūdikį (moteris). Teismai laikėsi nuostatos, kad asmenys, sulaukę 18 metų, laikomi lytiškai subrendusiais, nesulaukę 14 metų – lytiškai nesubrendusiais, o asmenų nuo 14 iki 18 metų lytinis subrendimas ar nesubrendimas nustatomas remiantis teismo medicininės ekspertizės išvada. 1961 m. BK 120 str. apėmė: neprievartinį, savanorišką lytinį santykiavimą su paaugle, turinčia 14 metų, bet lytiškai nesubrendusia; lytinį santykiavimą su tokia mergaite naudojant grasinimus, nesudarančius išžaginimo požymio, - grasinant

smurtą panaudoti ateityje, sunaikinti, sugadinti turta, šantažuojant ir pan.; tiek prievartinį, tiek neprievartinį lytinį santykiavimą su nesubrendusiu berniuku¹⁰. Lytiniu santykiavimu buvo suvokiamas ne tik natūralus lytinis aktas, bet ir lytinės aistros tenkinimas analiniu ar oraliniu būdu. Reikėtų atkreipti dėmesį į problemą, kuri kildavo sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už lytinį santykiavimą su lytiškai nesubrendusiu asmeniu dėl 1961 m. BK vartotos formuluotės „lytiškai nesubrendęs asmuo“. Šiuo atveju reikėjo įrodyti, kad kaltininkas suvokė, jog asmuo, su kuriuo jis lytiškai santykiavo, yra lytiškai nesubrendęs, nors lytinį subrendimą nustatyti galėjo tik medikai. Tai suponodavo tokią teisinę situaciją, kad norint kaltininko veiką kvalifikuoti kaip lytinį santykiavimą su lytiškai nesubrendusiu asmeniu, reikėjo įrodyti, jog kaltininkas suvokia tai, ko jis faktiškai negali suvokti, nes neturi specialių žinių ir nesinaudoja specialiomis metodikomis¹¹. 2000 m. BK šio nusikaltimo nebeliko ir reikėtų pritarti nuomonei, kad šio nusikaltimo sudėties buvo atsisakyta visiškai pagrįstai.

4. Tvirkinamieji veiksmai (1961 m. BK 121 str. – tvirkinamieji veiksmai jaunesnio kaip šešiolikos metų asmens atžvilgiu): kaip tvirkinamieji veiksmai buvo kvalifikuojami: 1) Kaltininko seksualiniai veiksmai vaiko, paauglio atžvilgiu ne tik siekiant sukelti susijaudinimą, bet ir patenkinti savo lytinę aistrą dirginant savo lytinius organus ar kitas kūno dalis inter femora (ne analiniu ar oraliniu būdu), įskaitant moteriškąjį homoseksualumo patenkinimą; 2) Vaiko, paauglio vertimas ir privertimas atlikti seksualinius veiksmus (išskyrus lytinį santykiavimą, lytinės aistros tenkinimą oraliniu ar analiniu būdu) su kaltininku ar kitu jo nurodytu asmeniu; 3) Seksualinių veiksmų atlikimas vaiko, paauglio akivaizdoje; 4) Vaikų, paauglių lenkimas, vertimas atlikti seksualinius veiksmus tarp savęs; 5) Pornografijos demonstravimas vaikams, paaugliams, įskaitant amoralius pasakojimus apie seksualinių poreikių tenkinimą, ar kitoks intelektualinis tvirkinimas¹². 2000 m. BK šio nusikaltimo atitikmuo yra numatytas BK 153 str. – „Mažamečio asmens tvirkinimas“. Kaip matyti iš šio straipsnio pavadinimo, 2000 m. BK buvo sumažinti nukentėjusiojo amžiaus riba nuo 16 metų iki 14 metų, t. y. nukentėjusiuoju gali būti tik mažametis asmuo (nesulaukęs 14 metų). 2000 m. BK numačius seksualinio prievartavimo sudėtį (BK 150 str.), lytinės aistros tenkinimą bet kokio fizinio sąlyčio būdu pripažinus sunkesniu nusikaltimu, žymiai susiaurėjo veikų, traktuotinių kaip mažamečio tvirkinimas, ratas. Šiuo metu pagal BK 153 str. kvalifikuotini anksčiau aprašyti 3) – 5) numatyti veiksmai, taip pat tokie veiksmai, kai lytiškai santykiaujama ar lytinė aistra tenkinama su mažamečiu jam sutinkant ir teismas, įvertinęs to asmens

¹⁰ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 233.

¹¹ Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. Teisė. T. 66 (1). 2008. P. 16.

¹² Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 235.

psichinę ir socialinę brandą, padarė išvadą, kad sutikimas yra sąmoningas ir duotas suvokiant su juo daromų veiksmų pobūdį ir esmę¹³.

5. Vyro lytinis santykiavimas su vyru (1961 m. BK 122 str. – vyro lytinis santykiavimas su vyru, panaudojant fizinį smurtą ar grasinimus arba pasinaudodamas nukentėjusiojo priklausoma padėtimi ar bejėgiškumu, taip pat padarytas nepilnamečio atžvilgiu): šiame straipsnyje buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už prievartinį vyro lytinės aistros tenkinimą analiniu ar oraliniu būdu su vyru ir už tokius veiksmus nepilnamečiui, nors ir jam sutinkant. Už kitus prievartinius lytinės aistros tenkinimo būdus inter femora tarp vyrų baudžiamoji atsakomybė neiškildavo, tai nebuvo pripažįstama seksualiniu nusikaltimu ir buvo BK spraga. Už savanorišką homoseksualų lytinės aistros tenkinimą tarp asmenų nuo 16 iki 18 metų pagal šį straipsnį atsakydavo abu dalyviai. 2000 m. BK šio nusikaltimo nebeliko. Pagal 2000 m. BK, priklausomai nuo veikos požymių, tokie veiksmai gali būti kvalifikuoti kaip seksualinis prievartavimas (BK 150 str. atitinkama dalis, jei panaudojamas fizinis smurtas, grasinama tuoj pat jį panaudoti, pasinaudojama nukentėjusiojo bejėgiška būkle ar kitaip atimama galimybė priešintis), privertimas lytiškai santykiauti (BK 151 str. atitinkama dalis, jei grasinama panaudoti smurtą ateityje, panaudojama kitokia psichinė prievarta arba pasinaudojama asmens priklausomumu), lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą (BK 151¹ str. atitinkama dalis, jei veiksmai atitinka šio nusikaltimo požymius).

Dabar galiojančiame BK galima išskirti tokią seksualinių nusikaltimų sistemą:

1. Išžaginimas (BK 149 str.);
2. Seksualinis prievartavimas (BK 150 str.);
3. Privertimas lytiškai santykiauti (BK 151 str.);
4. Lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą (BK 151¹ str.);
5. Seksualinis priekabiavimas (BK 152 str.);
6. Mažamečio asmens tvirkinimas (BK 153 str.).

Pastebėtina, kad panaši seksualinių nusikaltimų sistema įtvirtinta ir Rusijos Federacijos (toliau Rusija) bei daugelyje kitų buvusių sovietinių respublikų (pvz., Armėnijos, Estijos ir kt.) baudžiamuosiuose įstatymuose, kurių specialiosiose dalyse šie nusikaltimai priskiriami prie nusikaltimų žmogui ir yra išdėstomi atskirame skirsnyje, skirtame seksualiniams nusikaltimams. Pavyzdžiui, Rusijos baudžiamajame įstatyme¹⁴ numatyti šie seksualiniai nusikaltimai: išžaginimas (rusiškai Изнасилование);

¹³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II dalis. Specialioji dalis (99 – 221 straipsniai). Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009. P. 194.

¹⁴ Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas. <<http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>>.

seksualinio pobūdžio smurtiniai veiksmai (seksualinis prievartavimas) (rus. Насильственные действия сексуального характера); privertimas atlikti seksualinio pobūdžio veiksmus (privertimas lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą) (rus. Понуждение к действиям сексуального характера); lytinis santykiavimas ir kiti seksualinio pobūdžio veiksmai (kitokie lytinės aistros tenkinimo būdai) su asmeniu, nesulaukusių 16 metų (rus. Половое сношение и иные действия сексуального характера с лицом, не достигшим шестнадцатилетнего возраста); nepadorūs veiksmai (nepilnamečių atžvilgiu) (rus. Развратные действия). Panašūs nusikaltimai numatyti ir Armėnijos, Estijos bei kitų buvusių sovietinių respublikų baudžiamuosiuose įstatymuose. Pavyzdžiui Estijos BK¹⁵ numatyti šie seksualiniai nusikaltimai: išžaginimas (anliškai rape); smurtinis seksualinės aistros tenkinimas (ang. Satisfaction of sexual desire by violence); privertimas lytiškai santykiuoti (ang. Compelling person to engage in sexual intercourse); privertimas tenkinti lytinę aistrą (ang. Compelling person to satisfy sexual desire); lytinis santykiavimas su palikuoniu (ang. Sexual intercourse with descendant); lytinis santykiavimas su vaiku (ang. Sexual intercourse with child); lytinės aistros tenkinimas su vaiku (ang. Satisfaction of sexual desire with child). Tai rodo, kad šiose valstybėse vyrauja panaši baudžiamosios teisės tradicija reglamentuojant seksualinius nusikaltimus.

Kiek kitokia seksualinių nusikaltimų sistema būdinga Vakarų Europos (pvz., Vokietijos, Prancūzijos) valstybių baudžiamiesiems įstatymams. Iš šių paminėtų valstybių plačiausiai seksualiniai nusikaltimai reglamentuojami Vokietijos BK¹⁶, kur jie išskiriami atskirame specialiosios dalies skyriuje (13 skyrius, 174 – 184g straipsniai), kurį sudaro 28 straipsniai. Pastebėtina, kad be labiausiai paplitusių seksualinių nusikaltimų (išžaginimo, seksualinio prievartavimo), į šį skyrių patenka ir tokios nusikalstamos veikos, kurios Lietuvos BK nėra priskiriamos prie nusikaltimų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, pvz.: įtraukimas į prostituciją, pelnymasis iš prostitucijos, sąvadavimas ir kiti nusikaltimai, susiję su prostitucija; disponavimas pornografinio turinio dalykais (tame tarpe ir vaikų pornografija, pornografija, kur vaizduojamas smurtas ir pan.) – Lietuvos BK šios nusikalstamos veikos priskiriamos prie nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų dorovei - BK XLIV skyrius; ekshibicionizmas (atvejai, kai žmogus viešai demonstruoja lytinius organus siekdamas lytinio susijaudinimo), viešas seksualinių veiksmų atlikimas, sutrikdęs visuomenės rimtį – Lietuvos BK tokie seksualiniai nusikaltimai neišskiriami, tokios veikos galėtų būti traktuojamos kaip viešosios tvarkos pažeidimas (Lietuvos BK 284 str.). Pastebėtina, kad Vokietijos BK daug dėmesio yra skiriama seksualinei prievartai prieš asmenis,

---

¹⁵ Estijos Respublikos baudžiamasis kodeksas.

<<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>>

¹⁶ Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. <http://bundesrecht.juris.de/englisch_stgb/index.html>

kurie tam tikra forma yra priklausomi nuo kaltininko, pvz. kaliniai nuo pataisos įstaigos prižiūrėtojo, pacientas nuo gydytojo, mokinys nuo mokytojo, vaikas nuo tėvo ar motinos ir pan.

Prancūzijos BK¹⁷ seksualiniai nusikaltimai nėra reglamentuojami taip plačiai kaip Vokietijos BK. Šie nusikaltimai priskiriami prie nusikaltimų žmogui, konkrečiai – prie nusikaltimų, sukėlusių fizinę ar psichinę žalą žmogui, ir yra numatyti atskirame skirsnyje, skirtame seksualiniams nusikaltimams. Šiame skirsnyje išskiriamos keturios seksualinių nusikaltimų kategorijos: išžaginimas (išžaginimas be kvalifikuojančių požymių; kvalifikuotas išžaginimas; išžaginimas, sukėles nukentėjusiojo mirtį; išžaginimas, padarytas kankinant nukentėjusį); kitos seksualinės agresijos formos nei išžaginimas (prancūziškai Les agressions sexuelles autres que le viol) (be kvalifikuojančių požymių; su kvalifikuojančiais požymiais); kraujomaiša (vadinamasis incestas), padaryta prieš nepilnamečius; ekshibicionizmas ir seksualinis priekabiavimas. Kaip matyti, tik ekshibicionizmas Lietuvoje nėra išskiriamas kaip atskiras seksualinis nusikaltimas. Už kai kurių seksualinių nusikaltimų padarymą pagal Prancūzijos BK atsako ir juridiniai asmenys.

Pateikti seksualinių nusikaltimų reglamentavimo šiose Vakarų Europos valstybėse pavyzdžiai rodo, kad šiose šalyse seksualiniai nusikaltimai reglamentuojami plačiau, detaliau, išskiriami tokie nusikaltimai (pvz., ekshibicionizmas), kurie nėra būdingi Lietuvos BK seksualinių nusikaltimų sistemai. Galima daryti išvadą, kad seksualinių nusikaltimų reglamentavimas Lietuvos baudžiamajame įstatyme yra artimesnis Rusijos ir kitų buvusių sovietinių respublikų teisiniam reguliavimui.

Analizuojant konkrečių Lietuvos BK numatytų seksualinių nusikaltimų (išžaginimo (BK 149 str.), seksualinio prievartavimo (BK 150 str.), privertimo lytiškai santykiuoti (BK 151 str.)) sudėtis, pateikiamas palyginimas, kaip šie nusikaltimai reglamentuojami anksčiau minėtose užsienio valstybėse.

2. Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui rūšiniai požymiai

Toliau reikėtų išskirti pagrindinius bruožus, rūšinius požymius, būdingus Lietuvos BK numatytiems seksualiniams nusikaltimams. Tai daroma atsižvelgiant į nusikalstamos veikos sudėties elementus. Pirmiausia reikėtų trumpai aptarti, kas yra nusikalstamos veikos sudėtis, ir iš kokių elementų ji susideda.

Nusikalstamos veikos sudėtis – tai baudžiamajame įstatyme numatytų objektyvių ir subjektyvių požymių visuma, lemianti vienos ar kitos pavojingos veikos pripažinimą nusikalstama. Minėti požymiai

---

¹⁷ Prancūzijos Respublikos baudžiamasis kodeksas.

<<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20110309>>.

yra būtini, kad pavojinga veika būtų pripažinta nusikalstama, o kaltas asmuo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, t. y. jei nėra bent vieno iš šių požymių, nėra ir nusikalstamos veikos sudėties. Kita vertus, nusikalstamos veikos sudėčiai priklauso objektyvūs ir subjektyvūs požymiai, kurie yra pakankami, kad pavojingą veiką būtų galima pripažinti nusikalstama, o kaltą asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn¹⁸. Tai reiškia, kad nusikalstamos veikos sudėtis yra baudžiamosios atsakomybės pagrindas. Tai patvirtina BK 2 straipsnio 4 dalis, kur numatyta, kad pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį.

Pastebėtina, kad negalima tapatinti nusikalstamos veikos ir nusikalstamos veikos sudėties. Nusikalstamos veikos sudėtis, kitaip nei nusikalstama veika, nėra objektyvios tikrovės reiškinys. Nusikalstamos veikos sudėtis – tai mokslinė abstrakcija, teisės mokslo išradimas, įrankis padaryti išvadą apie nusikalstamą veikos pobūdį. Tai nusikalstamo reiškinio teisinė išraiška, tačiau ji yra būtina išvadai apie nusikalstamą veiką padaryti¹⁹. Tik įrodžius visus nusikalstamos veikos sudėties požymius, galima veiką pavadinti nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu.

Toliau reikėtų aptarti, iš ko susideda nusikalstamos veikos sudėtis. Šiuo klausimu teisės literatūroje nuomonės išsiskiria: vieni autoriai pateikia dvinarę nusikalstamos veikos sudėties struktūrą, kiti – keturnarę. Pastarosios pozicijos šalininkai teigia, kad nusikalstamos veikos sudėtis yra sudaryta iš keturių elementų – būtinų, sudedamųjų vieningos struktūros dalių, apibūdinamų tam tikrais požymiais. Nusikalstamos veikos sudėties požymiai – tai atitinkamos savybės, apibūdinančios sudėties elementus. Išskiriami šie keturi nusikalstamos veikos sudėties elementai: objektas, objektyvioji pusė, subjektas, subjektyvioji pusė. Kiekvieną iš šių elementų apibūdina tam tikri požymiai²⁰.

Autoriai, palaikantys dvinarės nusikalstamos veikos sudėties struktūros modelį, nusikalstamos veikos sudėties požymius siūlo skirstyti į objektyvius ir subjektyvius²¹. Kiekviena grupė požymių apibūdina vieną nusikalstamos veikos dalį. Objektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai apibūdina išorinę, matomą žmogaus poelgio pusę. Prie šių požymių priskiriami: baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės, pavojinga veika, nusikalstamos veikos dalykas, nusikalstamos veikos padarymo būdas, laikas, vieta, priemonės, aplinkybės, pavojingi padariniai, priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių, asmens, trauktino baudžiamojon atsakomybėn amžius, specialus subjekto požymis. Požymiai, apibūdinantys nematomą, t. y. vidinę, psichinę nusikalstamos veikos pusę, priskiriami prie subjektyviųjų

¹⁸ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 2001. P. 145.

¹⁹ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006. P. 178.

²⁰ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 2001. P. 150.

²¹ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006. P. 180.

nusikalstamos veikos sudėties požymių. Subjektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai yra: pakaltinamumas, kaltė, nusikalstamos veikos padarymo motyvas, tikslas.

Šiame darbe remiamasi keturnare nusikalstamos veikos sudėties struktūra tiek pateikiant rūšinius seksualinių nusikaltimų rūšinius požymius, tiek analizuojant atskirų seksualinių nusikaltimų sudėtis.

Objektas: Prieš išskiriant seksualinių nusikaltimų rūšinį objektą pirmiausia reikėtų aptarti nusikalstamos veikos sudėties objekto sampratą baudžiamojoje teisėje. Pastebėtina, kad teisinėje literatūroje yra keletas nuomonių dėl nusikalstamos veikos sudėties objekto, siūlančių juo laikyti visuomeninius santykius, interesus, teisinius gėrius ar vertybes. Tikriausiai reikėtų pritarti autoriams, kurie objektu siūlo laikyti teisinius gėrius ar vertybes, į kuriuos kėsinamasi nusikalstama veika ir kurie yra saugomi baudžiamojo įstatymo. Kiekvienos nusikalstamos veikos pavojingumas ir pasireiškia tuo, kad valstybė teisės normomis nustato tuos gėrius, kurie yra vertingi siekiant užtikrinti normalų asmenų bei pačios valstybės egzistavimą²². Tačiau reikėtų pastebėti, kad teisės normų yra saugomi ne visi gėriai, o tik tie, kurie yra svarbūs ir turi visuomeninę reikšmę. Savo ruožtu įstatymo leidėjas, nustatydamas veikos nusikalstamumą ir įstatymu uždrausdamas asmenims taip veikti, ima apsaugon ne pavienio žmogaus gyvybę ar turtą ir pan., o tam tikrą visuomeninę vertybę ar gėrį – žmogaus gyvybę ar nuosavybę ir pan. Įtvirtinti teisės normose tie gėriai tampa teisiniais gėriais. Jei atitinkami gėriai nėra įtvirtinti baudžiamuosiuose įstatymuose, tai asmens veiksmai, nukreipti prieš tokius gėrius, negali sukelti baudžiamosios atsakomybės klausimo.

Lietuvos Respublikos BK saugo daug įvairių visuomenės vertybių. Kai kurios iš jų yra išimtinai baudžiamųjų įstatymų saugomos vertybės ir jų pažeidimas užtraukia tik baudžiamąją atsakomybę. Pavyzdžiui, gyvybė, sveikata, seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas, valstybės konstitucinė tvarka ir valstybės saugumas yra išimtinai baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės. Daugelis vertybių yra dvigubos ar net trigubos apsaugos objektai, t. y. jos saugomos ir baudžiamosios teisės normų, ir greta kitų teisės šakų normų. Pavyzdžiui, asmens garbę ir orumą saugo baudžiamieji ir civiliniai įstatymai²³.

Nusikalstamos veikos objektas yra būdingas kiekvienai nusikalstamai veikai – ne išimtis ir seksualiniai nusikaltimai. Seksualinių nusikaltimų rūšinis objektas yra seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas. Pagal tradicinę sampratą, laisvė – laisvė daryti tai, ko individas nori, jei tai nedraudžiama įstatymo ir nedaro žalos kitiems žmonėms. Laisvė apibrėžiama negatyviai ir pozityviai. Laisvė negatyvia prasme – tai laisvė nuo neteisėtų bei nepagrįstų apribojimų ir įsikišimo į individo veiksmus, pozityvia – tai laisvė elgtis savo nuožiūra, realizuoti savo žmogiškąją prigimtį. Žmogaus galimybę elgtis pagal savo valią determinuoja išorės sąlygos, pirmiausia įstatymai ir moralė. Moralės normos yra susijusios su

²² Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 2001. P. 158

²³ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006. P. 216

vidiniu elgesiu, jo motyvais ir paskatomis, o teisė nustato reikalavimus, kuriuos turi atitikti išorinis elgesys. Moralės reguliavimo dalykas yra vidinis elgesys, teisės – išorinis. Moralės misija – nustatyti socialiai pozityvius elgesio motyvus bei paskatas ir slopinti žemas individo aistras, troškimus bei egoistinius interesus, apsaugoti nuo jų ne tik visuomenę, bet ir patį individą. Moralei paprastai priskiriama negatyvių žmogaus savybių eliminavimo misija vargu ar yra įmanoma, nes ji privalomu laiko priešingą elgesį, negu tas, kuris yra priešingai determinuotas pačios žmogaus prigimties. Tuo tarpu teisė nustato reikalavimus ir draudimus, kuriuos turi atitikti ar jų nepažeisti žmogaus išorinis elgesys – vidinio elgesio projekcija į išorę (tikrovę)²⁴.

Seksualinio apsisprendimo laisvė – tai kiekvieno suaugusio žmogaus:

1. Laisvė savo valia pasirinkti seksualinį partnerį ir seksualinio bendravimo su juo būdus (laisva valia duotas sutikimas apsaugo jo partnerį nuo baudžiamojo persekiojimo);

2. Saugumas nuo bet kokios prievartos seksualiniame bendravime.

Savanoriški seksualiniai santykiai tarp lytinę brandą pasiekusių ir psichikos bei valios sutrikimų neturinčių asmenų, nesvarbu, kokiomis formomis jie pasireikštų, yra kiekvieno žmogaus apsisprendimo reikalas. Neliečiamas, slaptas ir intymus žmogaus lytinis gyvenimas priskirtinas tai moralumo ir amoralumo sričiai, kuri nėra teisės dalykas. Žmogus laisvas elgtis kaip tinkamas, gali nevaržomai įgyvendinti drąsiausias savo fantazijas ir gašliausias mintis, net jeigu jo veiksmai ir poelgiai (pvz., dalyvavimas grupinėse sekso orgijose) neatitinka vyraujančių visuomenės moralės normų ar žeidžia kieno nors įsitikinimus ir jausmus²⁵.

Seksualinis neliečiamumas – tai:

1. Vaiko saugumas nuo pernelyg ankstyvo seksualinio poveikio, galinčio pakenkti jo normaliam psichiniam ir fiziniam vystymuisi;

2. Asmens, esančio bejėgiškumo būklėje, saugumas nuo seksualinių santykių prieš jų valią.

Nukentėjusiuoju gali būti ir vyras, ir moteris. Tam tikrais atvejais seksualinių nusikaltimų kvalifikavimui reikšmės turi nukentėjusiojo amžius (pvz., BK 149 str. 3d. ir 150 str. 3 d. nusikaltimą kvalifikuojantis požymis yra nukentėjusiojo nepilnametystė, BK 149 str. 4 d. ir 150 str. 4 d. – mažametystė; pagal BK 153 str., nukentėjusiuoju gali būti tik mažametis asmuo ir kt.), tam tikras ryšys su kaltininku (pvz., pagal BK 152 str., nukentėjusiuoju gali būti tik toks asmuo, kuris yra pagal tarnybą ar kitaip priklausomas nuo kaltininko) ir pan.

Tam tikrais atvejais seksualinių nusikaltimų papildomu objektu gali būti ir žmogaus sveikata, garbė, orumas, nuosavybė ir pan. Tokiais atvejais seksualiniu nusikaltimu nukentėjusiajam padaroma

²⁴ Jovaišas K. Laisvė: tradicinio požiūrio netradicinė interpretacija. Teisės problemos. 2007 Nr. 4 (58). P.

²⁵ Ten pat. P.

fizinė ir (ar) moralinė žala ir pan. Galima pateikti pavyzdį iš teismų praktikos, iliustruojantį patiriamos žalos pobūdį: Pirmos instancijos teismas teisingai konstatavo, kad S. P. išžaginęs, A. V., panaudodamas prieš ją fizinį smurtą, šiais savo nusikalstamais veiksmais padarė didelę moralinę žalą nukentėjusiajai, sukėlė ne tik fizinį skausmą, bet ir didelius emocinius pergyvenimus, pažeidė jauno žmogaus vystymąsi ir asmenybės formavimąsi. Teismo medicinos specialisto išvadose nustatyta, kad nuteistasis A. V. padarė galvos sumušimus pasireiškusių poodine kraujosruva dešinėje kaktos pusėje, poodines kraujosruvas: dešinio riešo ir kairio dilbio srityje, mergystės plėvės plyšimus (b. t 1, b. l 31-32). Minėtoje specialisto išvadoje nustatyta, jog po įvykio nepilnametei buvo nustatytos komplikacijos – potrauminio streso sutrikimas. Pateiktoje į bylą psichologinėje konsultacijoje nustatyta, kad nukentėjusioji dėl įvykdyto nusikaltimo jos atžvilgiu išgyveno stiprų šoką. Nepilnametei buvo padidėjęs baimingumas, sumažėjęs pasitikėjimas savimi ir aplinkiniais. A. V. kankino naktiniai košmarai, nuolatiniai įvykio prisiminimai. Nustatyta, jog nukentėjusioji negalėdavo pasilikti viena, bijodama ne tik išorinių dirgiklių, primenančių prievartą, bet ir savo pačios vidinių išgyvenimų, sutriko A. V. bendravimas, ėmė sunkėti ryšiai su aplinkiniais, atsirado vyrų baimė (b. t 2, b. l 112)²⁶.

Kaip matyti iš pateikto pavyzdžio, nukentėjusysis dažniausiai patiria ne tik įvairius sveikatos sužalojimus, bet ir tam tikrus psichologinius išgyvenimus, traumas ir pan.

Objektyvioji pusė: Nusikalstamos veikos sudėties objektyvioji pusė – tai išorinė nusikalstamos veikos pusė. Ją apibūdina šie požymiai: veika, padariniai, priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių, nusikalstamos veikos padarymo laikas, vieta, būdas, įrankiai, priemonės ir kitos aplinkybės.

Visos seksualinių nusikaltimų sudėtys yra formalios (teisės literatūroje nuomonės išsiskiria dėl BK 151 str. (Privertimas lytiškai santykiauti) numatytos sudėties traktavimo: viena nuomonė, kad šiame straipsnyje numatyta nusikaltimo sudėtis yra formali, kita, kad – materialinė. Apie tai plačiau analizuojant šio nusikaltimo sudėtį), t. y. baudžiamosios atsakomybės kilimas kaltininkui nėra siejamas su padarinių atsiradimu (padariniai neturi reikšmės nusikalstamos veikos kvalifikavimui ir yra už sudėties ribų, tačiau tai nereiškia, kad padariniai nėra nustatinėjami, nes tai turi reikšmės bausmės skyrimui ir bausmės individualizavimui). Kadangi seksualinių nusikaltimų sudėtys yra formalios, nusikaltimas laikomas baigtu nuo tam tikrų veiksmų padarymo momento.

Būtinasis seksualinių nusikaltimų objektyviosios pusės požymis yra veika. Pastebėtina, kad veika, kaip objektyviosios pusės požymis, ir nusikalstama veika nesutampa. Nusikalstama veika – tai objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma, kai tuo tarpu veika yra tik vienas iš požymių, pasireiškiantis kaip žmogaus elgesys išoriniame pasaulyje. Taigi veika – tai priešingas teisei, pavojingas,

---

²⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 209 – 2006.

sąmoningas ir valingas žmogaus elgesys išoriniame pasaulyje²⁷. Veika yra nusikalstamos veikos ir jos sudėties pagrindas, nes jos padarymas duoda pagrindą pradėti ikiteisminį tyrimą ir spręsti, ar yra nusikalstamos veikos sudėtis ir pati nusikalstama veika. Toliau reikėtų aptarti veikos požymius.

Priešingumas teisei reiškia tai, kad tokia veika yra draudžiama baudžiamojo įstatymo. Pavojingumas pasireiškia tuo, kad veika pažeidžia įstatymo saugomas vertybes ir taip sukelia neigamas pasekmes, t. y. įstatymų leidėjas, suinteresuotas apsaugoti visuomenėje vertinamas vertybes, priima baudžiamuosius įstatymus, kuriais uždraudžia daryti tam tikras veikas, pirmiausia tokias, kurios, įstatymų leidėjo požiūriu, yra pavojingos²⁸. Veika taip pat turi būti sąmoninga ir valinga, t. y. kontroliuojama žmogaus sąmonės. Šių požymių neatitinka žmogaus veiksmai, kurie yra nekontroliuojami žmogaus sąmonės, arba veiksmai, kurie, nors ir suvokiami, tačiau žmogaus nevaldomi.

Dažniausiai seksualiniai nusikaltimai padaromi aktyviais veiksmais. Taip pat pastebėtina, kad daugumos seksualinių nusikaltimų atveju veiką apibūdina ne tik tam tikri kaltininko veiksmai, bet ir šių veiksmų padarymo būdas (veikos padarymo būdas), pvz.: išžaginimo atveju veiką apibūdina tam tikri kaltininko veiksmai (lytinis santykiavimas prieš nukentėjusiojo valią) ir šių veiksmų padarymo būdas (fizinio smurto panaudojimas, grasinimas tuoj pat jį panaudoti, kitoks galimybės priešintis atėmimas arba pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle). Minėti veiksmai ir jų padarymo būdas detalizuojami analizuojant atskiras seksualinių nusikaltimų sudėtis.

Subjektyvioji pusė: Nusikalstamos veikos sudėties subjektyvioji pusė – tai veikos vidinė (psichinė) pusė, kuri parodo asmens psichinį santykį su jo daroma veika. Subjektyviąją pusę apibūdina kaltė, tikslas ir motyvas.

Kaltė yra pagrindinis nusikalstamos veikos sudėties subjektyviosios pusės požymis. Ji būtinoji kiekvienos nusikalstamos veikos sudėties dalis, todėl turi būti įrodinėjama kiekvienoje baudžiamojoje byloje. Tai patvirtina BK 2 straipsnio 3 dalis, kur numatyta, kad asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką ir tik jeigu veikos padarymo metu iš jo galima buvo reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio. Tai reiškia, kad Lietuvos baudžiamieji įstatymai nepripažįsta objektyvaus pakaltinimo, t. y. atsakomybės už padarytą žalą be kaltės. Kaltė baudžiamosios teisės teorijoje – tai asmens, padariusio pavojingą veiką, vidinis (psichinis) santykis su nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymiais²⁹ (kaip minėta anksčiau, seksualinių nusikaltimų sudėtys yra formaliosios, todėl šiuo atveju kaltė pasireiškia asmens vidiniu santykiu su veika, kaip objektyviosios pusės požymiu).

²⁷ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 2001. P. 172.

²⁸ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006. P. 230.

²⁹ Ten pat. P. 336.

BK 14 straipsnyje yra išskiriamos dvi kaltės formos: tyčia ir neatsargumas. Seksualiniai nusikaltimai gali būti padaromi tik tyčine kaltės forma, o būtent – tiesiogine tyčia. BK 15 straipsnio 2 dalies 1 punkte yra aprašyta tiesioginė tyčia, kai nusikalstamos veikos sudėtis yra formali: nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra padarytas tiesiogine tyčia, jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti. Konkretus kaltės turinys išskiriamas analizuojant atskirų seksualinių nusikaltimų sudėtis.

Seksualinių nusikaltimų atveju motyvai ir tikslai gali būti labai įvairūs ir paprastai nusikalstamos veikos kvalifikavimui reikšmės neturi (išimtis – seksualinio prievartavimo atveju motyvas (lytinės aistros tenkinimas) yra būtinas sudėties požymis, kuris padeda atriboti šį nusikaltimą nuo kitų nusikalstamų veikų).

Subjektas: Nusikalstamos veikos subjektas – tai baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo, padaręs nusikalstamą veiką. Nusikalstamos veikos subjektas yra terminas, kuris aprėpia nusikalstamų veikų sudėtyse keliamus reikalavimus asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką. Seksualinių nusikaltimų subjektu gali būti fizinis asmuo, o tam tikrų šių nusikaltimų subjektu (pvz., BK 149 str. 3 ir 4 d.) ir juridinis asmuo (juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė už tam tikrus seksualinius nusikaltimus BK buvo įtvirtinta 2006 m. birželio 22 d. įstatymu³⁰). Subjektui (fiziniam asmeniui) keliami bendrieji reikalavimai: amžius ir pakaltinamumas. Tam tikrų seksualinių nusikaltimų subjektas turi turėti ir specialiuosius subjekto požymius (pvz., 151¹ straipsnio 3 dalies subjektu gali būti tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas arba kitas asmuo, turintis įstatymuose nustatytų įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu).

Pirmiausia apie seksualinių nusikaltimų subjekto amžių. Nusikalstamos veikos subjekto **amžius** – tai tam tikra amžiaus riba, nuo kurios asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Įstatymų leidėjas, nustatydamas minimalią asmens, trauktino baudžiamojon atsakomybėn už padarytą nusikalstamą veiką, amžiaus ribą, preziumuoja, kad sulaukęs tokio amžiaus asmuo jau gali suprasti savo veiksmų pobūdį ir esmę, t. y. ką daryti galima ir ko daryti negalima, ir atsakyti už savo veiksmus. Amžius yra formalusis nusikalstamos veikos sudėties požymis, kuris negali būti traktuojamas kitaip, negu nustatyta BK. Tais atvejais, kai asmens socialinė ir protinė branda atitinka jaunesnio nei įstatyme numatyto asmens brandą, toks asmuo vis tiek traukiamas baudžiamojon atsakomybėn bendrais pagrindais³¹.

³⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo papildymo ir kodekso papildymo 151-1 straipsniu įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2961.

³¹ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006. P. 303.

BK 13 straipsnyje numatytos dvi amžiaus, nuo kurio asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, ribos – 14 ir 16 metų. Išžaginimas (BK 149 str.) ir seksualinis prievartavimas (BK 150 str.) patenka į ratą tų nusikaltamų veikų, kur nustatyta minimali subjekto amžiaus riba yra 14 metų (BK 13 straipsnio 2 dalis), kitų seksualinių nusikaltimų minimali subjekto amžiaus riba – 16 metų (išimtis 151¹ straipsnio 1 dalis, kai subjektu gali būti tik pilnametis asmuo, t.y. sulaukęs 18 metų).

Pavyzdys iš teismų praktikos: BK 13 straipsnio, reglamentuojančiame amžių, nuo kurio asmuo atsako pagal baudžiamuosius įstatymus, 2 dalyje nurodyta, kad asmuo atsako už seksualinį prievartavimą (BK 150 str.), jei iki nusikaltimo padarymo jam buvo suėję keturiolika metų. Iš baudžiamojoje byloje esančių duomenų matyti, kad asmenys kartu su M. M. dalyvavę nusikalstamos veikos padaryme, įvykio metu buvo mažamečiai, t. y. jie nebuvo sulaukę 14 metų amžiaus (išskyrus M. M.). Atsižvelgiant į šią aplinkybę, pagal BPK 3 straipsnio, reglamentuojančio aplinkybes, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, 1 dalies 4 punktą asmeniui, kuris nusikalstamos veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus baudžiamasis procesas negalėjo būti pradėtas, o pradėtas turėjo būti nutrauktas³².

Kitas būtinas reikalavimas, keliamas seksualinių nusikaltimų subjektui (fiziniam asmeniui), yra asmens **pakaltinamumas**. BK nėra pateikta pakaltinamumo sąvoka, tačiau ji gali būti išvesta iš BK 17 straipsnyje įtvirtinto nepakaltinamumo apibrėžimo. Pakaltinamumas – tai asmens sugebėjimas darant veiką suprasti savo veiksmų pobūdį ir juos valdyti. Tai yra teisinė sąvoka, apibūdinanti asmens, padariusio nusikalstamą veiką, psichinę būklę padarant veiką ir turinti esminę reikšmę jo atsakomybei. Baudžiamasis įstatymas tik iš pakaltinamų asmenų gali reikalauti daryti tam tikrus veiksmus arba nuo jų susilaikyti ir už šio reikalavimo nevykdymą grasinti jiems kriminaline bausme. Pakaltinamumas yra kaltės ir atsakomybės prielaida. Tik pakaltinamas asmuo, kuris suvokia tikrovę ir jos vystimosi dėsningumus, gali veikti laisvai, t. y. pasirinkti tikslą bei jo siekiantį elgesio variantą. Jei asmuo sąmoningai pasirenka pavojingus veiksmus, tai jis už šiuos veiksmus privalo atsakyti³³.

Pakaltinamumo baudžiamojoje byloje įrodinėti nereikia. Preziumuojama, kad visi žmonės yra pakaltinami. Todėl esant įtarimų padarius nusikalstamą veiką, reikia įrodinėti asmens nepakaltinamumą. Pagal BK 17 straipsnio 1 dalį, asmuo yra nepakaltinamas, jeigu darydamas šio kodekso uždraustą veiką jis dėl psichikos sutrikimo negalėjo suvokti jos pavojingumo arba valdyti savo veiksmų. Pagal pateiktą sąvoką galima išskirti du nepakaltinamumo kriterijus, kuriuos tik abu nustačius galima asmenį pripažinti nepakaltinamu – juridinis (negalėjimas suvokti veikos pavojingumo (intelektinis momentas) arba valdyti savo veiksmų (valinis momentas)) ir medicininis (psichikos sutrikimas).

³² Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. rugsėjo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 349 – 2008.

³³ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 2001. P. 189

Pagal BK 17 straipsnio 2 dalį, asmuo, teismo pripažintas nepakaltinamu, neatsako pagal šį kodeksą už padarytą pavojingą veiką. Jam teismas gali taikyti šio kodekso 98 straipsnyje numatytas priverčiamąsias medicinos priemones.

Pavyzdys iš teismų praktikos: Kauno apygardos teismas nustatė, kad V. S. , būdamas nepakaltinamu, pasinaudodamas nukentėjusios K. N. bejėgiška būkle dėl jos mažametystės ir psichikos būklės, fizinio sąlyčio būdu tenkino savo lytinę aistrą su nukentėjusiaja prieš jos valią – tuo seksualiai prievartavo mažametę K. N. . Tokiu būdu V. S. padarė baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką, numatytą BK 150 straipsnio 4 dalyje. Teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės aktu konstatuota, kad V. S. veikos padarymo metu ir šiuo metu nesirgo ir neserga jokia psichikos liga, jam diagnozuotas sunkus protinis atsilikimas iš vaikystės. V. S. veikos padarymo metu ir šiuo metu negali suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti. Ekspertų komisija rekomendavo jam skirti priverčiamąsias medicinos priemones – stacionarinę stebėjimą bendro stebėjimo sąlygomis specializuotoje Rokiškio psichiatrijos ligoninėje (t. 1, b. l. 135-136). Baudžiamojo įstatymo prasme priverčiamosios medicinos priemonės – tai ne tik gydomoji, bet ir valstybės prievartos poveikio priemonė. Šiomis priemonėmis siekiama ne tik užtikrinti pavojingą veiką padariusio asmens sveikatos apsaugą, tačiau ir apsaugoti visuomenę nuo kitų galimų sutrikusios psichikos asmens pavojingų veikų³⁴.

Kaip buvo minėta anksčiau, tam tikrų seksualinių nusikaltimų subjektu gali būti ir **juridinis asmuo**: BK 149 str. 3 d. (nepilnamečio išžaginimas); 149 str. 4 d. (mažamečio išžaginimas); 150 str. 3 d. (nepilnamečio seksualinis prievartavimas); 150 str. 4 d. (mažamečio seksualinis prievartavimas); 151 str. 2 d. (nepilnamečio privertimas lytiškai santykiuoti); 151¹ str. (lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą) numatytas veikas. Šios nuostatos BK buvo įtvirtintos 2006 m. birželio 22 d. įstatymu³⁵, kurio priėmimą lėmė 2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas „Dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija“³⁶. Tai patvirtina Teisingumo ministerijos aiškinamasis raštas³⁷, kuriame nurodoma, kad įstatyme projektu už tam tikras veikas numatoma juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė, kaip to reikalauja Europos Sąjungos teisės aktai.

³⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. spalio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 423 – 2010.

³⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo papildymo ir kodekso papildymo 151-1 straipsniu įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2961.

³⁶ Tarybos 2003 m. gruodžio 22 d. pamatinis sprendimas dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija (2004/68/TVR). Specialusis leidimas. 2004, Nr. 1.

³⁷ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151-1 straipsniu įstatymo projekto. 2006, Nr. XP-11990.

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui buvo pateikęs pastabą³⁸ dėl BK 149, 150, 151, 151¹ straipsnių papildymo nustatant juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę: „Abejotina dėl siūlymo nustatyti juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę už išžaginimą, seksualinį prievartavimą ir privertimą lytiškai santykiauti. Sunkiai įsivaizduojama, kad juridinis asmuo gali būti prisidėjęs prie šių nusikaltimų padarymo sutinkamai su BK 20 straipsnyje nustatytais juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės sąlygomis“. Panašią pastabą pateikė ir Teisės institutas: „Kartu atkreiptinas dėmesys į tai, kad nustačius juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę, galėtų kilti šių normų įgyvendinimo ir taikymo problemų. Pastebėtina, kad pagal Lietuvos baudžiamąją teisę juridinis asmuo atsako tik tada, jeigu nusikalstama veika padaryta juridinio asmens naudai arba interesais. Tai reiškia, kad fizinis asmuo, darydamas nusikalstamą veiką, siekia materialinės ar kitokios naudos juridiniam asmeniui, kuriame jis dirba, arba veikia juridinio asmens, kuriam jis dirba, interesais. Tuo tarpu nusikalstamų veikų, numatytų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150 ir 151 straipsniuose, subjektyvioji pusė pasireiškia tuo, kad kaltininkui šių veikų darymas yra seksualinio pasitenkinimo būdas, lytinio potraukio patenkinimas. Praktiškai yra neįmanoma, kad darydamas šias veikas kaltininkas veiktų juridinio asmens naudai arba interesais“. Tačiau šioms pastaboms komitetas nepritarė, apsiribodamas nurodymu to, kad „Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės reikalauja įgyvendinamas Europos Sąjungos teisės aktas. Juridinis asmuo gali būti prisidėjęs prie išvardytų nusikaltimų bendrininkaudamas“. Taigi įstatymų leidėjas, siekdamas įgyvendinti prisiimtus tarptautinius įsipareigojimus, nesant doktrininio koncepcinio pagrindimo, galima sakyti spontaniškai įtvirtino juridinio asmens atsakomybę ir už seksualinius nusikaltimus, iš esmės tiesiogiai perkeldamas tarptautinių teisės aktų nuostatas.

Prieš pradėdant analizuoti praktines baudžiamosios atsakomybės už seksualinius nusikaltimus juridiniams asmenims taikymo galimybes, pirmiausia reikėtų aptarti bendrąsias juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės kilimo sąlygas. BK 20 straipsnio 2 ir 3 dalyse yra aprašytos dvi sąlygos:

1. Juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę:

- 1) atstovauti juridiniam asmeniui arba
- 2) priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba
- 3) kontroliuoti juridinio asmens veiklą. (BK 20 str. 2 d.)

---

³⁸ Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada. 2006. Nr. XP-1199 (2).

Teisė atstovauti juridiniam asmeniui reiškia teisę veikti juridinio asmens vardu teisiniuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Teisė priimti sprendimus juridinio asmens vardu reiškia teisę nuspręsti dėl juridinio asmens veiklos. Teisė kontroliuoti juridinio asmens veiklą reiškia teisę prižiūrėti, ar tinkamai vykdoma juridinio asmens veikla, teisė imtis priemonių, jeigu paaiškėja, kad įmonės veikla nėra vykdoma tinkamai arba pakankamai, kad būtų pasiekti maksimalūs veiklos rodikliai³⁹.

2. Juridinis asmuo gali atsakyti už nusikalstamas veikas ir tuo atveju, jeigu jas juridinio asmens naudai padarė juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas dėl 1 punkte nurodyto asmens nepakankamos priežiūros arba kontrolės. (BK 20 str. 3 d.). Ši sąlyga įtvirtina vadinamąjį „netinkamos juridinio asmens organizacijos“ modelį, dar žinomą kaip *respondeat superior* doktriną⁴⁰. Šios doktrinos esmė yra ta, kad fizinio asmens, atstovaujančio juridiniam asmeniui, veika ir kaltė yra adaptuojama, transformuojama ir pritaikoma (priskiriama) juridiniam asmeniui, kurio vardu ir interesais veikia šis asmuo⁴¹. Pagal šią teoriją juridinis asmuo atsako už nusikalstamą veiką nepriklausomai nuo ją padariusio fizinio asmens, juridinio asmens darbuotojo arba atstovo užimamų pareigų kompanijoje, jeigu jis veikė pagal savo kompetenciją juridinio asmens naudai ar interesais, ir ši veika yra nepakankamos juridinio asmens valdymo organų taikomos priežiūros arba kontrolės padarinys.

Taigi Lietuvos Respublikos BK įtvirtintų skirtingų atsakomybės modelių taikymas priklauso nuo to, kokias pareigas užima juridinio asmens darbuotojas, padaręs nusikalstamą veiką. Tačiau abiejuose modeliuose reikalavimas, kad visų pirma būtų nustatytas fizinis asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, ir tik tada juridinis asmuo gali būti apkaltintas padaręs nusikalstamą veiką, kurios objektyvieji ir subjektyvieji požymiai priskirtini tam fiziniui asmeniui, jeigu yra visos juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos⁴².

Toliau reikėtų aptarti praktines baudžiamosios atsakomybės už seksualinius nusikaltimus juridiniams asmenims taikymo galimybes. Kadangi nepavyko nustatyti, kad teismai būtų nagrinėję juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę už seksualinius nusikaltimus, taip pat, kadangi, kaip buvo minėta, įstatymų leidėjas šią nuostatą įtvirtino be doktrininio pagrindimo, todėl vertinant juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už seksualinius nusikaltimus galimumą pateikiamos hipotetinės situacijos, kurios vertinamos atsižvelgiant į juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygas.

---

³⁹ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacija „Dėl baudžiamosios atsakomybės juridiniams asmenims taikymo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 173-6429.

⁴⁰ Ligeikaitė, I. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2003 Nr. 45(37). P. 52.

⁴¹ Soloveičikas, D. Šiuolaikinės juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės realizavimo doktrinos. Teisė. T. 46. 2003. P. 14.

⁴² Ligeikaitė, I. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2003 Nr. 45(37). P. 54.

Doc. dr. Edita Gruodytė ir Simona Žižienė savo straipsnyje⁴³ pateikia tokią hipotetinę situaciją: Juridinis asmuo, kurio legali veikla yra modelių paieška ir jų darbo organizavimas, „papildomai“ užsiima vaikų pornografinės produkcijos gamyba – su nepilnamečiais ar mažamečiais asmenimis atliekami įvairūs seksualiniai veiksmai. Pornografija gaminama tiek tiesiogiai fiksuojant nuogo vaiko atvaizdą, tiek atliekant realius lytinius veiksmus su mažamečiais ar nepilnamečiais asmenimis. Tokios modelių agentūros darbuotojas, joje, kaip juridiniame asmenyje, legaliai dirbantis judesio mokytoju, atlieka natūralų lytinį aktą su 11 metų mergaite. Objektyviai vertinant ji šiems veiksams nesipriešina. Šalia pastatyta vaizdo kamera darbuotojas pats šiuos veiksmus fiksuoja – taip gaminama pornografinė produkcija.

Kaip matyti iš pateiktos situacijos, juridinis asmuo šalia legalios veiklos užsiima vaikų pornografijos gamyba. Tai vienas iš alternatyvių nusikalstamos veikos, numatytos BK 162 straipsnyje (Vaiko išnaudojimas pornografijai), padarymo būdų. Manytina, kad jeigu vaiko išnaudojimas pornografijai buvo susijęs su jo išžaginiu, seksualiniu prievartavimu, privertimu lytiškai santykiuoti, tvirkiniu, BK 149 - 153 straipsnių atitinkamos dalys taikomos kartu su BK 162 str., t. y. BK 162 str. neapima minėtų veikų ir jų padarymas turėtų būti vertinamas kaip nusikaltimų sutaptis.

Toliau analizuojant pateiktą situaciją pastebėtina, kad teismų praktikoje⁴⁴ lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu asmeniu paprastai vertinamas kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, išskyrus atvejus, kai nukentėjusysis pagal savo fizinį ir psichinį išsivystimą ir bei socialinę brandą suvokė daromų su juo veiksmų esmę ir davė sutikimą tokiems santykiams arba tie veiksmai įvyko mažamečio asmens (nukentėjusiojo) iniciatyva (apie tai plačiau analizuojant išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėtis). Atsižvelgiant į situacijoje nurodytus faktus manytina, kad 11 metų mergaitė negalėjo sąmoningai sutikti. Taigi juridinio asmens darbuotojo lytinis santykiavimas su ja, kadangi tai vyko natūraliai, atitinka Lietuvos Respublikos BK 149 straipsnio 4 dalyje numatytos nusikalstamos veikos požymius, t. y. mažamečio asmens išžaginimas pasinaudojant bejėgiška nukentėjusio asmens būkle.

Vertinant, ar juridiniam asmeniui gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už fizinio asmens, jo darbuotojo, nusikalstamas veikas, turi būti atsakyta į klausimą, ar juridiniam asmeniui (situacijoje minima modelių agentūra) yra visos BK 20 straipsnyje numatytos sąlygos juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei kilti. Nusikalstamas veikas atliko juridinio asmens darbuotojas, neinantis šioje institucijoje vadovaujamų pareigų, todėl vertinant juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės kilimo klausimą

⁴³ Gruodytė E., Žižienė S. Juridinis asmuo – nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas. Mykolo Romerio universitetas. Socialinių mokslų studijos. 2009, 2 (2). P. 193 – 206.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“.

reikėtų vadovautis BK 20 straipsnio 3 dalimi. Pirmoji sąlyga, kurią būtina nustatyti, ar nusikalstamos veikos padarytos juridinio asmens naudai arba jo interesais. Fiksuojant šiuos seksualinius veiksmus buvo gaminama pornografinė produkcija, iš kurios juridinis asmuo gauna realios materialinės naudos ar tikisi jos gauti (nebūtina realiai gauti materialinę naudą), todėl galima teigti, kad juridinio asmens darbuotojo veiksmai yra juridinio asmens naudai. Kita minėtame straipsnyje nurodyta sąlyga – juridinio asmens darbuotojas veikė dėl juridinio asmens, einančio vadovaujamas pareigas ir turinčio teisę atstovauti juridiniam asmeniui arba priimti sprendimus jo vardu, arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą, asmens nepakankamos priežiūros arba kontrolės. Taigi jeigu vadovaujamas pareigas juridiniame asmenyje užimantis asmuo, atitinkantis BK 20 straipsnio 2 dalyje nurodytus požymius, neskirdavo ypatingo dėmesio asmenų, su kuriais atliekami seksualiniai veiksmai ir gaminama pornografinė produkcija, amžiui arba pats skatino tokį darbuotojų elgesį, galima teigti, kad juridinio asmens darbuotojas taip veikė, nes vadovaujantis asmuo nepakankamai prižiūrėjo ar kontroliavo. Įvertinus visas juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygas, darytina išvada, kad juridinis asmuo gali būti pripažintas situacijoje išdėstytų nusikalstamų veikų subjektu⁴⁵.

Pateikta situacija ir jos analizė parodo, kad teoriškai įmanomos situacijos, kai yra galimybė už seksualinius nusikaltimus nubausti ir juridinį asmenį, tačiau vargu ar artimiausiu metu bus praktiškai pritaikyta.

II. Kai kurių Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui sudėčių analizė

1. Išžaginimo sudėties analizė

1.1 Pagrindinės išžaginimo sudėties analizė

Išžaginimas – tai skirtingų lyčių asmenų (t. y. vyro ir moters) lytinis santykiavimas prieš vieno iš jų valią panaudojant fizinį smurtą, grasinant tuoj pat jį panaudoti ar kitaip atimant galimybę priešintis arba pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle.

Objektas: pagrindiniai šio nusikaltimo objektai yra suaugusio asmens seksualinio apsisprendimo laisvė ir mažamečio asmens, taip pat asmens, esančio bejėgiškoje būklėje, seksualinis neliečiamumas. Papildomi objektai - garbė ir orumas, nukentėjusiojo sveikata (jei panaudojamas fizinis smurtas ir pan.).

Nukentėjusiuoju gali būti ir vyras, ir moteris. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nukentėjusiuoju paprastai yra priešingos lyties asmuo nei kaltininkas, nes, kaip minėta, išžaginimas yra skirtingų lyčių

---

⁴⁵ Gruodytė E., Žičienė S. Juridinis asmuo – nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas. Mykolo Romerio universitetas. Socialinių mokslų studijos. 2009, 2 (2). P. 201.

asmenų prievartinis lytinis aktas (išimtis bendrininkavimo atveju, kai kaltininkas, būdamas tos pačios lyties kaip ir nukentėjusysis, bendrai veikdamas su kitais asmenimis atliko tam tikrus veiksmus palaužti nukentėjusiojo valią lytiškai santykiuoti, tačiau pats neatliko seksualinio pobūdžio veiksmų ir pan. – apie tai plačiau analizuojant 149 str. 2 d. numatytą išžaginimą kvalifikuojantį požymį – bendrininkų grupę). Kaip buvo minėta, išžaginimu nukentėjusiajam dažniausiai padaroma fizinė ir (ar) moralinė žala.

Objektyvioji pusė: išžaginimo sudėtis yra formalioji (baudžiamosios atsakomybės kilimas nesiejamas su padarinių atsiradimu), todėl pagrindinis išžaginimo sudėties objektyviosios pusės požymis yra veika, kurią šiuo atveju apibūdina tam tikri kaltininko veiksmai ir šių veiksmų padarymo būdas. Galima sakyti, kad objektyviai išžaginimą sudaro dvi stadijos: fizinio ar psichinio smurto naudojimas arba kitoks galimybės priešintis atėmimas, arba pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusio asmens būkle (veikos padarymo būdas) ir lytinis santykiavimas su nukentėjusiuoju (kaltininko veiksmai)⁴⁶.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau LAT) senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarime Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ yra išaiškinta, kad lytinis santykiavimas BK 149 straipsnio prasme yra skirtingų lyčių asmenų, t. y. vyro ir moters lytinis aktas, įvedant vyro varpą į moters makštį. Lytinis santykiavimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę tik tais atvejais, kai tai daroma prieš nukentėjusiojo asmens valią, t. y. kai tai daroma nesutinkant vienam iš asmenų, dalyvaujančių lytiškai santykiuojant. Toks nesutikimas turi būti išreikštas ir kaltininkas turi suvokti kito asmens nesutikimą. Asmens nesutikimas gali būti išreikštas žodžiais – pasakant apie asmens lytinių santykių nenorą, šaukiant pagalbos, arba kitokio pobūdžio veiksmais – verkiant, atstumiant kaltininką, stengiantis nuo jo pabėgti, naudojant prieš jį fizinį ar psichinį poveikį, arba kitais būdais. Tais atvejais, kai kaltininkas nukentėjusiojo valiai palaužti naudoja fizinį smurtą, grasinimus arba pasinaudoja bejėgiška nukentėjusiojo būkle ar lytinių santykių siekia keli kaltininkai, nukentėjusysis gali išoriškai neišreikšti savo nesutikimo dėl panaudoto prieš jį smurto, sukkelto skausmo ar baimės patirti fizinį smurtą, ar bejėgiškos būklės, tačiau kaltininkas arba kaltininkai turi suvokti, kad lytiniai santykiai ar lytinės aistros tenkinimas vyksta prieš nukentėjusiojo valią.

Pavyzdys iš teismų praktikos: Jonavos rajono apylinkės teismo 2003 m. gegužės 21 d. nuosprendžiu A. Z. P. nuteistas pagal BK 149 straipsnio 3 dalį už tai, kad nuo 2001 m. vasario iki 2003 m. sausio mėnesio, tikslesnis laikas tardymo metu nenustatytas, L. P. priklausančiame bute, panaudodamas psichinį smurtą, t. y. grasinimus sumušti nukentėjusiąją D. P. ir jos motiną L. P., palaužė nepilnametės D. P. pasipriešinimą ir atliko su ja keliasdešimt prievartinių lytinių aktų natūraliu būdu, t. y. išžagino nepilnametę D. P. Nukentėjusioji dvejus metus tylėjo ir slėpė, kad yra tėvo žaginama, nes kaltinamasis šeimoje buvo

---

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. II dalis. Specialioji dalis (99 – 221 straipsniai). Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009. P. 179.

agresyvus ir dažnai naudodavo fizinį smurtą prieš žmoną ir vaikus. Teismas nurodė, kad kaltinamasis iš nukentėjusiosios elgesio – verkimo ir prašymo jos neliesti bei iš pačios situacijos (lytinis santykiavimas vyko tarp tėvo ir paauglės dukters) – suvokė, kad su nukentėjusiaja lytiškai santykiauja prieš jos valią (baudžiamoji byla Nr. 1-122-01/2003)⁴⁷.

Lytinis santykiavimas prieš asmens valią baudžiamąją atsakomybę pagal BK 149 str. tik tada, jei minėtos veikos padaromos: 1) panaudojant fizinį smurtą; 2) grasinant tuoj pat jį panaudoti; 3) kitaip atimant galimybę priešintis; 4) pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle. Šie veikos padarymo būdai yra numatyti kaip alternatyvūs, t. y. nusikaltimo sudėčiai pakanka bent vieno iš jų. Toliau apie kiekvieną iš šių veikos padarymo būdų.

1. Fizinis smurtas - tai neteisėtas tyčinis prieš nukentėjusiojo valią jo organizmui daromas fizinis poveikis, nukreiptas į jo gyvybės atėmimą; žalos sveikatai padarymą; fizinio skausmo ar kitų fizinių kančių sukėlimą; laisvės atėmimą arba bejėgiškumo ar kitos nenatūralios būklės sukėlimą. Anksčiau minėto LAT senato nutarimo 6 punkte išaiškinta, kad lytinis santykiavimas panaudojant fizinį smurtą yra tada, kai nukentėjusiojo asmens esamam ar galimam pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja veiksmus, kuriais pažeidžiamas nukentėjusiojo asmens kūno neliečiamumas, žmogaus kūno audinių ar organų anatomicinis vientisumas arba jų funkcijos. Tai gali būti nukentėjusiojo mušimas, rankų užlaužimas, nukentėjusiojo užgulimas, prispaudimas, smaugimas, priverstinis alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų ar žmogaus valią paveikiančių vaistų sugirdymas ir pan. Pavyzdys iš teismų praktikos: V. P. nuteistas už tai, kad lytiškai santykiavo su žmogumi prieš jo valią panaudodamas fizinį smurtą bei atimdamas galimybę priešintis, o būtent: 2005 m. spalio mėn. 22 d., tarp 14 – 15 val., J. K. priklausančiame negyvenamame name, esančiame Marijampolės sav., (*duomenys neskelbtini*), būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, lytinio santykiavimo tikslu, siekdamas palaužti nukentėjusiosios A. R. pasipriešinimą, panaudojo prieš ją fizinį smurtą – ranka sudavė vieną smūgį į veidą, spyrė vieną kartą į juosmenį, nugriuvus ant lovos spyrė 2–3 kartus į kojas, padarydamas nukentėjusiajai A. R. nežymų sveikatos sutrikdymą, pargriovęs ant grindų bei užgulęs ir taip atėmęs galimybę priešintis, jėga nurengė nuo jos kūno drabužius ir prieš nukentėjusiosios A. R. valią lytiškai santykiavo, t. y. ją išžagino⁴⁸.

Manytina, kad fizinio smurto panaudojimas paprastai siejamas su minėtų veiksmų atlikimu prieš nukentėjusįjį. Jei fizinis smurtas panaudojamas prieš kitus asmenis, veika gali būti kvalifikuojama kaip iš-

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 548/2006.

žaginimas tik tuo atveju, jei kitas asmuo yra toje pačioje vietoje kaip kaltininkas ir nukentėjusysis arba su juo palaikomas ryšys ir tokie veiksmai palaužė nukentėjusiojo pasipriešinimą.

Jei dėl išžaginimo metu panaudoto fizinio smurto nukentėjusiajam padaromas nesunkus ar nežymus sveikatos sutrikdymas ar sukeliamas fizinis skausmas, padaryta veika papildomai pagal BK 138, 139 ar 140 straipsnius nekvalifikuojama (kaip matyti paskutiniajame teismų praktikos pavyzdyje). Tačiau jei dėl panaudoto fizinio smurto nukentėjusiojo pasipriešinimui palaužti jam padarytas tyčinis sunkus sveikatos sutrikdymas, padaryta veika kvalifikuojama kaip kelių nusikaltimų idealioji sutaptis – pagal BK 149 straipsnio ir BK 135 straipsnio atitinkamas dalis.

Nužudymas išžaginimo metu priklausomai nuo nužudymo padarymo laiko kvalifikuojamas kaip nusikaltimų idealioji ar realioji sutaptis pagal BK 129 straipsnio atitinkamą dalį ir BK 149 straipsnio atitinkamą dalį. Pavyzdys iš teismų praktikos: Taip pat jis nuteistas už tai, kad toje pačioje vietoje ir tuo pat metu, iš karto po to, kai išžagino R. Z., turėdamas tikslą nuslėpti padarytą nusikaltimą, pririštai prie medžio R. Z., t. y. negalinčiai pasipriešinti ir esančiai bejėgiškos būklės, virve užveržė kaklą, taip užspausdamas nukentėjusiosios kvėpavimo organus, dėl ko nuo uždusimo R. Z. mirė⁴⁹.

Jei prieš nukentėjusįjį fizinis smurtas panaudojamas ne pasipriešinimui įveikti, o kitiems tikslams (pvz., atkeršyti dėl asmens nesutikimo lytiškai santykiuoti ar dėl nepasisekusių lytinių santykių, ar dėl įžeidimo), arba fizinis smurtas panaudojamas po lytinių santykių ar lytinės aistros tenkinimo, fizinio smurto panaudojimas priklausomai nuo kilusių padarinių kvalifikuojamas kaip atskiras nusikaltimas pagal BK 135, 138 ar 140 straipsnius. Pavyzdys iš teismų praktikos: Kauno apygardos teismo 2004 m. balandžio 6 d. nuosprendžiu A. G., be kitų nusikaltimų, nuteistas pagal BK 149 straipsnio 3 dalį, 150 straipsnio 3 dalį ir BK 140 straipsnio 1 dalį už tai, kad 2003 m. birželio 3 d. 23.45 val.–2003 m. birželio 4 d. 3.00 val., R. L. bute, A. G. ir R. L. veikdami bendrininkų grupe, panaudojo fizinį smurtą prieš nepilnamebę I. K., gim. 1986 m. Fizinio smurto palaužęs nepilnametės I. K. valią, A. G. tenkino savo lytinę aistrą oraliniu būdu prieš jos valią. Tęsdamas nusikalstamus veiksmus, A. G. lytiškai santykiavo su nepilnamete I. K. prieš jos valią. Po to 2.30–3.00 val. tame pačiame bute tyčia kumščiais bei spardydamas sudavė I. K. ne mažiau kaip tris smūgius į galvą ir kitas kūno vietas, degančia cigarete padarė jai sužalojimą veide, peityje, rankoje ir taip nežymiai sutrikdė nukentėjusiajai sveikatą (baudžiamoji byla Nr. 1-29/2004)⁵⁰.

2. Minėto LAT senato nutarimo 8 punkte išaiškinta, kad lytinis santykiavimas grasinant panaudoti fizinį smurtą (psichinis smurtas) yra tada, kai nukentėjusiojo asmens esamam ar galimam pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja veiksmus, kurie yra grasinamojo pobūdžio nukentėjusiojo as-

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 201/2007.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“.

mens atžvilgiu. Grasinimai panaudoti fizinį smurtą gali būti išreiškiami žodžiais (pavyzdžiui, teigiant, kad jei nukentėjusysis asmuo nesutiks lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku, prieš jį bus panaudotas fizinis smurtas) arba kitokio pobūdžio veiksmais (pavyzdžiui, į nukentėjusįjį nukreipiamas peilis, šautuvas ar kitas daiktas, kuriuo galima sužaloti kūną). Pastebėtina, kad dažnai grasinimus panaudoti fizinį smurtą lydi ir tokio smurto panaudojimas, t. y. kaltininkas norėdamas parodyti savo grasinimų realumą suduoda tam tikrą skaičių smūgių nukentėjusiajam ir pan. Pavyzdys iš teismų praktikos: K. R. nuteistas už tai, kad 2005 m. gegužės 27 d., apie 22.30 val., išgertuvių, vykusių prie tvenkinio, esančio Kauno r., (*duomenys neskelbtini*), metu, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, paėmęs už rankos prievarta nusivedė nukentėjusiąją I. P. į krūmus, kur, panaudodamas fizinę jėgą, pargriovė ją ant žemės, numovė jos kelnes ir apatines kelnaites, prispaudė nukentėjusiosios rankas prie žemės ir grasindamas panaudoti fizinį smurtą, t. y. sumušti, taip atimdamas pastarajai galimybę priešintis, su ja atliko prievartinį lytinį aktą, t. y. ją iš išžagino⁵¹.

Šis išžagavimo požymis apima tik grasinimą panaudoti fizinį smurtą. Kitokio pobūdžio grasinimai nesudaro šio išžagavimo požymio, tačiau gali atitikti kitą požymį „kitaip atimdamas galimybę priešintis“ arba BK 151 straipsnyje numatyto privertimo lytiškai santykiuoti nusikaltimo sudėties požymį (apie tai plačiau analizuojant šio nusikaltimo sudėtį). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad išžagavimo atveju grasinimas siejamas su fiziniu smurto panaudojimu tuoj pat, jei nukentėjusysis asmuo nesutiks su kaltininko reikalavimais. Jei grasinama nesutikimo atveju fizinį smurtą panaudoti vėliau kaip kerštą dėl nukentėjusiojo asmens nesutikimo su kaltininko reikalavimu, veika negali būti kvalifikuojama pagal BK 149 straipsnį, tačiau priklausomai nuo aplinkybių gali būti kvalifikuojama pagal BK 151 straipsnį (apie tai plačiau analizuojant šio nusikaltimo sudėtį).

Grasinimas paprastai siejamas su fiziniu smurto panaudojimu prieš nukentėjusįjį. Jei grasinama panaudoti fizinį smurtą prieš kitus asmenis, veika gali būti kvalifikuojama kaip išžaginimas tik tuo atveju, jei kitas asmuo yra toje pačioje vietoje kaip kaltininkas ir nukentėjusysis arba su juo palaikomas ryšys, grasinama prieš kitą žmogų smurtą panaudoti tuoj pat, jei nukentėjusysis nesutiks su kaltininko reikalavimais ir toks grasinimas palaužė nukentėjusiojo pasipriešinimą (grasinama nesutikimo atveju sumušti ar pagrobti tame bute ar kitoje vietoje esantį mažametį sūnų ar ligotą motiną, sutuoktinį ir pan.).

Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, kad išžagavimo atveju grasinama panaudoti fizinį smurtą turint tikslą įveikti nukentėjusiojo pasipriešinimą, todėl laiko požiūriu grasinimas turi būti padaromas prieš lyti-

---

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 580/2007.

nius santykius. Jei grasinimas išsakomas po lytinių santykių ar jiems nepasisėkus, tokia veika gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę pagal BK 145 straipsnį⁵².

3. Anksčiau minėto LAT senato nutarimo 9 punkte išaiškinta, kad lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas kitaip atimant galimybę priešintis yra tada, kai nukentėjusiojo asmens pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja būdus, kurių neapima terminai „fizinio smurto panaudojimas“ ar „grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą“, ar „pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle“, tačiau jais palaužiama nukentėjusiojo asmens valia priešintis ir pažeidžiama jo seksualinė laisvė, dėl to lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas įvyksta prieš nukentėjusiojo valią. Tai gali būti nukentėjusiojo surišimas (jei tam nenaudojamas smurtas), migdomųjų ar kitokių valią paralyžiuojančių vaistų, narkotinių arba psichotropinių medžiagų sugirdymas nukentėjusiajam be jo žinios ar apgaule arba kitaip prieš jo valią, netrikdančių sveikatos dujų papurškimas, melagingas kokios nors reikšmingos nukentėjusiojo apsisprendimui žinios pranešimas, uždarymas į izoliuotą patalpą atimant laisvę. Kitoks galimybės priešintis atėmimas gali būti grasinimas tuoj pat sunaikinti ar atimti turtą, palikti vieną be pagalbos miške ar kitoje nuošalioje vietoje, perduoti nukentėjusįjį nusikalstamai grupei ir pan. Toks LAT senato išaiškinimas ir kai kurių požymių priskyrimas šiam išžaginimo padarymo būdui kelia tam tikrų abejonių, kadangi labai išplečiamos šio išžaginimo padarymo būdo ir, apskritai, išžaginimo normos ribos. Baudžiamosios teisės doktrinoje yra nuomonė, kad lytinis santykiavimas panaudojant apgaule, piktnaudžiaujant pasitikėjimu, pavyzdžiui, apgaulingai žadant vesti, amžinai mylėti ir pan., kai taip pasiekiamas partnerio sutikimas, negali būti laikomas išžaginimu⁵³. Manytina, kad melagingas kokios nors reikšmingos nukentėjusiojo apsisprendimui žinios pranešimas yra vienas iš apgaulės būdų, todėl negali būti laikomas išžaginimo padarymo būdu „kitaip atimant galimybę priešintis“. Dėl minėtų priežasčių manytina, kad kai kurie požymiai (pvz.: melagingas kokios nors reikšmingos nukentėjusiojo apsisprendimui žinios pranešimas, grasinimas tuoj pat sunaikinti ar atimti turtą ir pan.) turėtų sudaryti ne išžaginimą kitaip atimant galimybę priešintis, tačiau švelnesnį nusikaltimą – BK 151 str. numatytą „Privertimą lytiškai santykiauti“, o būtent jame numatytą požymį „panaudodamas kitokią psichinę prievartą“ (apie tai plačiau analizuojant šio nusikaltimo sudėtį).

Pavyzdys iš teismų praktikos, kaip teismai traktuoja šį išžaginimo padarymo būdą: Kasatorius pirmą kartą lytinę aistrą oraliniu būdu tenkino tvenkinyje, panaudodamas fizinį smurtą, t. y. du kartus jėga panardinęs nukentėjusiosios galvą po vandeniu, įkišo savo lytinį organą jai į burną. Po to nuteistasis panaudodamas fizinį smurtą, t. y. jėga ištempęs nukentėjusiąją iš vandens į krantą, parvertė ją ant žemės ir

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“.

⁵³ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. II dalis. Specialioji dalis (99 – 221 straipsniai). Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009. P. 181.

užgulęs lytiškai santykiavo, po to, tęsdamas savo nusikalstamą veiką, nuteistasis kitaip atimdamas nukentėjusiajai galimybę priešintis, t. y. pagrasinęs, kad atsisakius su juo lytiškai santykiuoti, ją išžagins netoliese buvę jo draugai, dar kartą lytiškai santykiavo su nukentėjusiaja⁵⁴. Kaip matyti, teismas grasinimą, kad nukentėjusiajai nesutikus lytiškai santykiuoti ją išžagins kiti asmenys, įvertino kaip kitoki galimybės priešintis atėmimą.

4. Anksčiau minėto LAT senato nutarimo 10 punkte išaiškinta, kad lytinis santykiavimas pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle yra tada, kai lytinis santykiavimas įvyksta išoriškai nenaudojant jokių veiksnių nukentėjusiojo valiai palaužti ar pasipriešinimui įveikti, tačiau, kita vertus, negaunamas nukentėjusiojo asmens sutikimas lytiškai santykiuoti ar lytinei aistrai tenkinti dėl prižasčių, susijusių su nukentėjusiojo fizine ar psichine būkle. Tai reiškia, kad nukentėjusysis dėl savo fizinės ar psichinės būklės ypatumų negali suvokti jo atžvilgiu atliekamų veiksnių esmės arba kad ir suvokia, bet dėl bejėgiškos būklės negali pasipriešinti kaltininkui, o kaltininkas supranta, kad asmuo yra bejėgiškos būklės ir tuo pasinaudoja, t. y. lytiškai su juo santykiauja⁵⁵. Fizinės būklės ypatumų sukeltas bejėgiškumas – tai negalėjimas imtis savisaugos priemonių, kurių gali imtis panašioje situacijoje kiti žmonės – rėkti, bėgti, suduoti smūgį ir pan. Fizinį bejėgiškumą gali nulemti invalidumas, nesąmoninga būseną (pvz., miegas), išsekimas, sužeidimas, apsvaigimas, aklumas ir pan. Psichinės būklės ypatumų sukeltas bejėgiškumas – tai negalėjimas suprasti kaltininko ketinimų lytiškai santykiuoti faktinės arba socialinės prasmės. Toks negalėjimas gali būti nulemtas dviejų veiksnių: 1) psichinės ligos ar sutrikimo; 2) amžiaus (mažametystės arba gilios senatvės). Nukentėjusiojo psichinė liga, atimanti galimybę suvokti su juo daromų veiksnių pobūdį ir esmę, taip pat gali lemti bejėgišką būklę, todėl šiam faktui nustatyti gali būti gaunama specialisto išvada arba skiriama teismo psichiatrinė ekspertizė.

Lytinis santykiavimas su apsvaigusiu nuo alkoholio, narkotinių arba psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo asmeniu gali būti vertinamas kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle ir užtraukti baudžiamąją atsakomybę pagal BK 149 str., jei teismas nustato, jog apsvaigimas taip paveikė nukentėjusįjį, kad atėmė galimybę suprasti su juo daromų veiksnių esmę ar priešintis kaltininkui, ir lytinis santykiavimas įvyko prieš nukentėjusiojo valią. Pavyzdys iš teismų praktikos: B. Š., lytiškai santykiaudamas su nukentėjusiaja prieš jos valią, panaudodamas fizinį smurtą, užspausdamas kvėpavimo takus ir taip palauždamas jos pasipriešinimą bei pasinaudodamas bejėgiška būkle dėl girtumo, ne tik išžagino B. M., bet ir minėtais veiksmais, kuriais apelianas, siekdamas palaužti nukentėjusiosios pasipriešinimą, užspaudė jai kvėpavimo takus – burną ir nosį, tokiu būdu padarydamas nuosprendžio

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 670/2007.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. II dalis. Specialioji dalis (99 – 221 straipsniai). Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009. P. 180.

aprašomojoje dalyje nurodytus sužalojimus, ją, t.y. B. M. nužudė. Nors nuteistasis B. Š. nesutinka, kad nukentėjusioji B. M. buvo bejėgiškos būklės, tačiau apygardos teismas teisingai nustatė pastarąją buvus bejėgiškos būklės. Iš specialisto išvados matyti, kad nukentėjusiosios kraujyje buvo rasta 4,17%, o tulžyje – 4,07% etilo alkoholio, kas gyvam asmeniui atitiktų sunkų girtumo laipsnį (t. 1, b.l. 33-35). Akivaizdu, jog B. M. esant tokiame sunkiame girtumo laipsnyje, be to, atsižvelgiant į tai, kad ji tuo metu miegojo, nukentėjusioji buvo bejėgė pasipriešinti B. Š. atliekamiems veiksams⁵⁶. Kaip matyti, teismas pripažino, kad nukentėjusiosios bejėgišką būklę nulėmė sunkus girtumo laipsnis ir miegas.

Teisės literatūroje yra nuomonių, kad, jeigu asmuo, suvokdamas kito asmens ketinimus su juo lytiškai santykiuoti, pats sąmoningai save pastato į tokią būseną – nusigeria, panaudoja stiprią dozę narkotikų, lytinis santykiavimas su nors ir praradusiu sąmonę asmeniu nelaikomas išžaginimu⁵⁷. Tokia formuluotė kelia tam tikrų abejonių: jei asmuo ir suvokia kito asmens ketinimus su juo lytiškai santykiuoti bei pastato save į minėtą būseną, tai dar nereiškia, kad jis davė sutikimą lytiniais santykiams, nes tokių ketinimų suvokimas ir sutikimo davimas yra skirtingos kategorijos. Kita situacija: jei asmuo suvokia kito asmens ketinimus su juo lytiškai santykiuoti ir tam tikru būdu išreiškia sutikimą tokiems santykiams bei pastato save į minėtą būseną, susidaro situacija, kad toks asmuo nebeturi galimybių atšaukti savo sutikimo lytiškai santykiuoti, pasikeitus tam tikros aplinkybėms. Dėl šių priežasčių tokia pozicija vertintina kritiškai.

Jei nukentėjusiojo bejėgiška būklė atsiranda dėl tikslingų kaltininko veiksnių (pavyzdžiui, nukentėjusysis buvo kaltininko nugirdytas alkoholiu, užmigdytas vaistais), asmens veika kvalifikuojama kaip išžaginimas pagal požymį „kitaip atimdamas galimybę priešintis“. Jei nukentėjusiojo bejėgiška būklė atsiranda dėl to, kad jis kaltininko buvo prievarta nugirdytas alkoholiu, užmigdytas vaistais ar pan., asmens veika kvalifikuojama kaip išžaginimas pagal požymį „panaudodamas fizinį smurtą“.

Jeigu pagal bylos medžiagą galima manyti, kad bejėgišką nukentėjusiojo būklę sukėlė narkotikai, vaistai, stipriai veikiančios ar nuodingos medžiagos, jų savybės ir poveikį žmogaus organizmui turi nustatyti tam tikri ekspertai, į kurių išvadą atsižvelgiama vertinant nukentėjusio asmens būseną.

Lytinis santykiavimas su psichikos ligoniu, neveiksniu asmeniu, žinant, kad jis toks yra, laikomas išžaginimu pasinaudojant bejėgišką būklę. Tačiau jei psichikos sutrikimų turintis asmuo suvokia lytinio santykiavimo prasmę, tokia jo būklė gali būti nelaikoma bejėgiška. Tais atvejais, kai nukentėjęs asmuo

---

⁵⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 301 – 2006.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. II dalis. Specialioji dalis (99 – 221 straipsniai). Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009. P. 180.

turi psichikos sutrikimų, skiriama psichiatrinė ekspertizė, kurios metu nustatomas sutrikimo pobūdis ir laipsnis bei gebėjimas suvokti lytinio santykiavimo socialinę reikšmę⁵⁸.

Lytinis santykiavimas su mažamečiu asmeniu paprastai vertinamas kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, išskyrus atvejus, kai nukentėjusysis pagal savo fizinį ir psichinį išsivystymą bei socialinę brandą suvokė daromų su juo veiksmų esmę ir davė sutikimą tokiems santykiams arba tie veiksmai įvyko mažamečio asmens (nukentėjusiojo) iniciatyva. Minėto LAT senato nutarimo 20 punkte išaiškinta, kad tokie veiksmai, kai lytiškai santykiaujama su mažamečiu jam sutinkant, ir teismas, įvertinęs to asmens psichinę ir socialinę brandą, padarė išvadą, kad sutikimas yra sąmoningas ir duotas suvokiant su juo daromų veiksmų pobūdį ir esmę, turėtų būti kvalifikuojami pagal BK 153 str. kaip mažamečio asmens tvirkinimas. Baudžiamosios teisės doktrinoje toks LAT senato išaiškinimas kelia tam tikrų abejonių. Manoma, kad asmens fizinis ir psichinis išsivystimas, socialinė branda kaip kriterijai, kuriais remiantis galima atskirti mažamečio asmens išžaginimą nuo mažamečio asmens tvirkinimo, yra vertinamojo pobūdžio ir iš dalies priklauso nuo pareigūno ir teismo, taikančio BK normą, valios. Šiuos kriterijus nustatyti itin sunku ne tik teisininkams, bet ir specialistams bei ekspertams. Taip pat manoma, kad vargu ar būtų visiškai teisinga tokius veiksmus mažamečio atžvilgiu, kai jie nėra pripažįstami išžaginimu, vertinti kaip mažamečio asmens tvirkinimą⁵⁹. Reikėtų pritarti šiai nuomonei, kad minėti kriterijai yra vertinamojo pobūdžio ir iš dalies priklauso nuo taikančiojo BK normą valios ir kad juos sunku nustatyti.

Nepaisant minėtų baudžiamosios teisės doktrinoje keliamų abejonių, Lietuvos Respublikos teismai vadovaujasi minėtu LAT senato išaiškinimu, skiria ekspertizes mažamečio asmens fiziniam ir psichiniam išsivystimui, socialinei brandai nustatyti, bei jomis grindžia savo nuosprendžius ir nutartis. Pavyzdys iš teismų praktikos: Šioje byloje teismas nukentėjusiosioms paskyrė kompleksines teismo psichiatrijos-psichologijos ekspertizes. Jų išvadose nurodyta, kad E. K. ir A. S., atsižvelgiant į jų turimų žinių apimtį, joms būdingus individualius psichologinius ir amžiaus tarpsnio ypatumus, galėjo teisingai suvokti su jomis atliktų veiksmų pobūdį, tačiau negalėjo (ir šiuo metu negali) suprasti jų reikšmės, ko pasekoje jos negalėjo konstruktyviai pasipriešinti su jomis atliktiem veiksmais. Šios išvados patvirtina, kad abiejų nukentėjusiųjų sutikimas tenkinti lytinę aistrą su A. G. nebuvo duotas sąmoningai, o nuteistojo veikos buvo padarytos prieš nukentėjusiųjų valią ir pasinaudojant jų bejėgiška būkle dėl amžiaus. Byloje nustatyta, kad nuteistasis prieš nukentėjusiąsias nenaudojo fizinio smurto ir grasinimų, nukentėjusiosios A. G. veiksmais aktyviai nesipriešino, o iš jų pačių parodymų matosi, kad netgi pačios ėjo į nuteistojo motinos butą. Nukentėjusioji E. K. netgi parodė apie tai, kad pirmą kartą A. G. ji paprašė „pažaisti“ su ja

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. II dalis. Specialioji dalis (99 – 221 straipsniai). Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009. P. 181.

⁵⁹ Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. Teisė. T. 66 (1). 2008. P. 13.

pati. Šiame nuosprendyje jau buvo nurodyta, kad lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu vertinamas kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, išskyrus dar ir atvejį, kai tie veiksmai įvyko mažamečio asmens (nukentėjusiojo) iniciatyva. Vis dėlto tokie atvejai, kai nustatoma, kad toks nukentėjusysis pats buvo lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo iniciatorius, teismų praktikoje turi būti vertinami atsargiai ir tik įvertinus visas bylos aplinkybes. Skundžiamame nuosprendyje nurodyta, kad, kaip seka iš E. K. ir A. S. parodymų, kaltinamojo paaiškinimų teisme mergaitės pačios buvo iniciatyvios, nesipriešino kaltinamojo norams ir veiksams. Nors šiuo atveju teismas nurodė apie nukentėjusiųjų iniciatyvumą, ši aplinkybė paminėta kitame kontekste ir ji nereiškė pačių nukentėjusiųjų iniciatyvos būtent lytinės aistros tenkinimo veiksams. Kolegijos nuomone, šioje byloje nukentėjusiosios lytinės aistros tenkinimo iniciatorėmis nebuvo⁶⁰.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad bejėgiškos būklės gali būti ir vyrenis nei 14 metų asmuo – nepilnametis (t.y., asmuo, sulaukęs 14 metų, bet dar nesulaukęs 18 metų). Pavyzdys iš teismų praktikos: Šiuo atveju, nukentėjusioji įvykio metu (2006-04-24) buvo jau nebe mažametė, bet nepilnametė, baudžiamojo įstatymo prasme. Toks baudžiamajame įstatyme numatytas asmenų skirstymas į mažamečius ir nepilnamečius, yra reikšmingas nusikaltamos veikos kvalifikavimui, tačiau negali būti besąlygiškai taikomas sprendžiant nukentėjusiosios fizinio ir psichinio išsivystymo klausimą ir su tuo susijusį sugebėjimą suvokti su ja daromus veiksmus ir jiems pasipriešinti. Todėl sprendžiant nepilnamečio asmens galimybes suvokti su juo atliekamų nusikalstamų veiksmų esmę ir jiems pasipriešinti, svarbus ne tiek faktinis nukentėjusiojo amžius, kiek jo fiziologinis ir psichinis išsivystymas bei individualios savybės. Kaip matyti iš pirmosios instancijos teismo nuosprendžio, pripažindamas, jog nukentėjusioji, būdama nepilnamete (nuo 2006-03-15), buvo bejėgiškos būklės, teismas rėmėsi tais pačiais argumentais, kaip ir pripažindamas tokią jos būklę dar jai esant mažametei. Teismas nurodė, jog nukentėjusioji dėl savo nepakankamo fizinio ir socialinio išsivystymo, būdama šeiminėje aplinkoje susijusi su patėviu A. M. artimais šeimyniniais ryšiais, emociškai stipriai susijusi su mama N. M., nesugebėjo išreikšti savo valios, kad pasipriešintų kaltinamojo A. M. nusikalstamiems ketinimams, bijojo apie tai pasisakyti savo mamai, dėl tokių šeimyninių santykių buvo įpratusi paklusti suaugusiems, tai rodo, kad ji dėl savo amžiaus ypatumų, būdama bejėgiškoje būklėje, nebuvo nei fiziškai, nei psichologiškai pasiruošusi seksualiniam bendravimui, juolab su kaltinamuoju. O kaltinamasis A. M., pasinaudodamas ta situacija, turėdamas su nukentėjusiaja V. M. lytinius santykius, faktiškai išnaudojo ją, piktnaudžiaudamas savo, kaip vyresnio pagal amžių, padėtimi, suprasdamas, kad naudojasi V. M. bejėgiška padėtimi dėl jos amžiaus⁶¹.

⁶⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. birželio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 217 – 2010.

⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. birželio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 275 – 2007.

Kaip minėta anksčiau, išžaginimo sudėtis yra formali. Įstatymų leidėjas nesieja padarytos veikos kvalifikavimo nei su išžaginimo veiksmų pabaiga, nei su dėl to kilusiais padariniais. Išžaginimas yra baigtas nusikaltimas nuo lytinio santykiavimo pradžios nepriklausomai nuo to, ar kaltininkas pabaigė lytinį aktą.

BK 21 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad asmuo atsako tik už rengimąsi padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Kadangi pagal BK 11 straipsnio 5 ir 6 dalis, nusikaltimai, numatyti BK 149 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse priskiriami prie sunkių, o BK 149 straipsnio 4 dalyje – prie labai sunkių nusikaltimų, baudžiamoji atsakomybė už juos kyla ir dėl rengimosi padaryti išžaginimą. Pagal BK 21 str. 1 d., rengimasis padaryti nusikaltimą yra priemonių ir įrankių suieškojimas ar pritaikymas, veikimo plano sudarymas, bendrininkų telkimas arba kitoks tyčinis nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas. Tai gali būti įvairaus pobūdžio veiksmai: kaltininkas suieško ar pritaiko tam tikras priemones ar įrankius, kurie palengvintų išžaginimo padarymą (pvz., suranda virvę, kastetą, medinį pagalių, metalinį strypą, peilį, šaunamąjį ginklą ir pan., kurie gali būti panaudoti naudojant fizinį smurtą, grasinant tuoj pat jį panaudoti ar kitaip atimant galimybę priešintis, kad būtų įveiktas nukentėjusiojo pasipriešinimas; transporto priemonės, kuria būtų galima nugabenti nukentėjusį į atokią išžaginimui tinkamą vietą, suradimas ir pan.), galimų išžaginimo aukų ieškojimas, išžaginimo plano sudarymas (koku metu, kurioje vietoje, kam dalyvaujant, kaip įveikiant nukentėjusiojo pasipriešinimą ir pan. bus padarytas išžaginimas, kaip bus slepiami pėdsakai ir pan.), telkiami išžaginimo bendrininkai, paskirstomos jiems užduotys, atliekami kiti veiksmai, galintys palengvinti išžaginimo padarymą. Smurto naudojimas ar kitoks atėmimas galimybės priešintis gali būti kvalifikuojamas kaip rengimasis padaryti išžaginimą, jei jis naudojamas ne pasipriešinimui įveikti, o tik sudaryti palankias sąlygas nusikaltimui padaryti (pavyzdžiui, įsodinti nukentėjusį į automobilį ir nuvežti į nusikaltimo vietą). Tokiais atvejais kaltininko veika kvalifikuojama pagal BK 21 str. 1 d. ir BK 149 str. atitinkamą dalį.

BK 22 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad pasikėsinimas padaryti nusikalstamą veiką yra tyčinis veikimas ar neveikimas, kuriais tiesiogiai pradedamas daryti nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas, jeigu veika nebuvo baigta dėl nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių. Anksčiau minėto LAT senato nutarimo 13 punkte išaiškinta, kad rengimasis padaryti išžaginimą atibojamas nuo pasikėsinimo padaryti šį nusikaltimą pagal tai, ar kaltininkas pradėjo įgyvendinti BK 149 straipsnyje numatytų nusikaltimų sudėčių objektyviuosius veikos požymius. Jei kaltininkas pradėjo naudoti fizinį smurtą ar išreiškė grasinimus jį panaudoti, ar padarė veiksmus kitaip atimdamas galimybę priešintis, padaryta veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti išžaginimą pagal BK 22 straipsnio ir BK 149 straipsnio 1, 2, 3 ar 4 dalį, nors kaltininkas ir nepradėjo lytinio santykiavimo dėl to, kad jam nepavyko įveikti nukentėjusiojo pasipriešinimo, arba dėl kitų nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių. Pavyzdys iš teismų praktikos:

Išžaginiu laikomas lytinis santykiavimas su žmogumi prieš šio valią, be kita ko, panaudojant fizinį smurtą. Iš teismų sprendimuose aptartų įrodymų matyti, kad E. S. siekė lytiškai santykiuoti su nukentėjusiaja prieš šios valią ir nukentėjusiai besipriešinant panaudojo prieš ją fizinį smurtą. Įvykio metu prie šalia klubo buvusios nukentėjusiosios priėjęs E. S. nusivedė ją į netoliese esantį parką, paguldė ant suoliuko, bandė nurengti, šiai besipriešinant sudavė į veidą, o kai į nukentėjusiosios pagalbos šauksmą atėjo žmonės, E. S. nuo nukentėjusiosios pasitraukė. Šias aplinkybes patvirtina nuoseklūs nukentėjusiosios parodymai, kuriais teismai tikėjo pagrįstai, nes jie atitinka kitus teismų sprendimuose nurodytus įrodymus. Teismų išvada, kad E. S. siekė nukentėjusiąją išžaginti, yra teisinga. E. S. šios nusikalstamos veikos nebaigė dėl nuo jo valios nepriklausančių priežasčių, nes nukentėjusiai šaukiantis pagalbos į įvykio vietą atėjo žmonės, todėl jo veika teisingai kvalifikuota pagal BK 22 straipsnio 1 dalį ir 149 straipsnio 1 dalį⁶².

Jei asmuo siekia padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, pasikėsiniu gali būti laikomas nukentėjusiojo pernešimas į nusikaltimo vietą, jo nurengimas ar kiti panašaus pobūdžio veiksmai. Pavyzdys iš teismų praktikos: G. M. nusikalstama veika dėl pasikėsinimo išžaginti K. Z. buvo teisingai kvalifikuota pagal LR BK 22 str. 1 d. ir 149 str. 1 d. Pirmosios instancijos teismo posėdyje G. M. parodė, kad antrą kartą į butą pas K. Z. atėjo tikslu surasti savo grotuvą ir pamatė pastarąją pusnuogę gulinčią ant lovos. Jis vėl ketino pakartotinai ją išžaginti, tuo tikslu nusimovė kelnes ir atsigulė ant K. Z., tačiau lytinio akto neatliko, nes buvo pernelyg girtas ir nesusijaudino. Teismų praktikoje laikoma, kad jei asmuo siekia padaryti išžaginimą pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiosios būkle, pasikėsiniu gali būti laikomas nukentėjusiojo asmens pernešimas į nusikaltimo vietą, jo nurengimas ar kiti panašaus pobūdžio veiksmai. Byloje nustatyta, kad G. M. pakėlė K. Z. nuo grindų ant lovos, pakėlė naktinius marškinius į viršų. Ta aplinkybė, kad lytinės aistros patenkinti G. M. nepavyko dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių, nepašalina baudžiamosios atsakomybės dėl pasikėsinimo išžaginti⁶³.

Anksčiau minėto LAT senato nutarimo 14 punkte išaiškinta, kad pagal BK 149 straipsnį už padarytą veiką neatsako asmuo, savo noru nutraukęs pradėtą išžaginimą, kai jis objektyviai galėjo ši nusikaltimą pabaigti, ir tai suvokė (BK 23 str.). Savanoriškas atsisakymas galimas rengimosi ir pasikėsini- mo padaryti nusikaltimą stadijose iki lytinio santykiavimo pradžios momento. Pradėjus lytinį santykiavi- mą, savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą negalimas, nes nuo to momento nusikaltimas jau lai- komas baigtu. Atsisakymas pabaigti nusikaltimą laikomas savanorišku, jei kaltininkas suvokia, kad gali pabaigti pradėtą nusikaltimą be pavojaus savo sveikatai ar saugumui. Nelaikomas savanorišku atsisaky-

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 703/2006.

⁶³ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 97 – 2010.

mas pabaigti pradėtą veiką dėl aktyvaus nukentėjusiojo pasipriešinimo, dėl netikėto kitų asmenų atsiradimo šalia, dėl nukentėjusiojo venerinės ar AIDS ligos, dėl erekcijos nebuvimo ar per silpnos erekcijos, kaltininko sveikatos sutrikimo ir pan. Pavyzdys iš teismų praktikos: Išvada dėl savanoriško atsisakymo buvimo itin svarbi ir kita aplinkybė, susijusi su atsisakymo pabaigti nusikaltimą motyvais. Įstatymas reikalauja įrodymų, kad atsisakymas yra savanoriškas. Atsisakymo savanoriškumas reiškia, kad objektyviai asmuo turėjo visas galimybes pabaigti nusikaltimą ir kad nusikaltimo pabaigimas nebuvo susijęs su grėsme kaltininko sveikatai ar realia grėsme būti sulaikytam. Kasatoriai teigia, kad S. D. savanoriškai atsisakė pabaigti pradėtą nusikalstamą veiką, todėl jo veika turi būti kvalifikuota tik dėl kilusių padarinių pagal BK 140 straipsnį. Kasatoriai mano, kad ypač charakteringi šie S. D. žodžiai, įrodantys savanorišką atsisakymą: „S. D. užsisegė kelnes bei pasakęs: pažiūrėk, kokia tu baisi, man net nestovi ant tavęs, iš kambario išėjo“. Tačiau, kolegijos manymu, šie S. D. žodžiai visai nerodo savanoriško atsisakymo pabaigti nusikaltimą, o liudija apie tai, kad jis dėl fiziologinių priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, nesugebėjo pabaigti pradėto nusikaltimo⁶⁴.

Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą galimas ir esant bendrininkavimui. Tokią galimybę įtvirtina BK 23 str. 3 d., kur numatyta, kad kai nusikalstamą veiką daro keli asmenys, tai savanoriškai atsisakęs ją pabaigti organizatorius ar kurstytojas pagal šį kodeksą neatsako, jeigu jis ėmėsi visų nuo jo priklausančių priemonių, kad bendrininkai nepadarytų nusikalstamos veikos, kurią jis organizavo ar sukurstė, ir ta veika nebuvo padaryta ar neatsirado jos padarinių. Be to, pagal šį kodeksą neatsako padėjėjas, jeigu jis savo noru atsisakė dalyvauti nusikalstamoje veikoje, apie tai pranešė kitiems bendrininkams ar teisėsaugos institucijoms ir ta veika nebuvo padaryta arba ji padaryta be jo pagalbos. Nors įstatymas tiesiogiai nereguliuoja savanoriško atsisakymo klausimų, esant keliems bendravykdytojams, logiška daryti išvadą, kad bendravykdytojas turi teisę savanoriškai atsisakyti pabaigti nusikaltimą nepriklausomai nuo kitų vykdytojų ketinimų. Išvada dėl savanoriško atsisakymo tokiu atveju turi būti pagrįsta trim aplinkybėmis: 1. veika turi būti nutraukta rengimosi ar pasikėsinimo stadijoje, kol veikoje dar nėra baigtinės nusikalstamos veikos sudėties. 2. atsisakymas turi būti savanoriškas. 3. kitas ar kiti vykdytojai turi būti informuoti apie asmens apsisprendimą ir suvokti, kad toliau dalyvauja padarant nusikaltimą ir jį pabaigia be kito bendravykdytojo pagalbos⁶⁵.

Padarytoje išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymius turinčioje veikoje, nuo kurios pabai-gimo asmuo vėliau savanoriškai atsisakė, gali būti sveikatos sutrikdymų, turto sunaikinimo, sugadinimo arba kitos nusikalstamos veikos požymių, atsiradusių dėl smurto prieš nukentėjusiąjį naudojimo ar kitokių

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 854/2003.

panašių veiksmų. Tokiu atveju asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už šiuos sukeltus padarinius.

Subjektas: išžaginimo subjektui keliami bendrieji subjekto reikalavimai – pakaltinamumas ir amžius, nuo kurio asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Išžaginimo subjektu gali būti pakaltinamas, sulaukęs 14 metų fizinis asmuo, tiek vyras, tiek moteris (kaip minėta, subjektu paprastai yra priešingos lyties asmuo nei nukentėjęsysis, nes, išžaginimas yra skirtingų lyčių asmenų prievartinis lytinis aktas (išimtis bendrininkavimo atveju)). Pavyzdys iš teismų praktikos: Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo 2001 m. liepos 27 d. nuosprendžiu E. F. nuteista už tai, kad ji 1999 m. lapkričio 8 d., apie 21 val., pasiūlė T. V. ir G. K. padaryti grupinį nepilnametės E. A. išžaginimą, po to visiems būnant namo rūsio patalpose E. F. sudavė nukentėjusiajai per veidą, G. K. ir T. V. taip pat sudavė kelis smūgius nukentėjusiajai per veidą, neleido jai išbėgti iš rūsio patalpų, jėga nutempė į izoliuotą patalpą rūsyje ir taip palaužė nukentėjusiosios pasipriešinimą, po to T. V. atliko su nukentėjusiaja prievartinį lytinį aktą, įvesdamas savo varpą į jos lytinius organus (baudžiamoji byla Nr. 1⁵-65/2001)⁶⁶. Už nepilnamečio ir mažamečio išžaginimą (149 str. 3 ir 4 d.) atsako ir juridinis asmuo.

Subjektyvioji pusė: išžaginimas gali būti padaromas tyčine kaltės forma, o būtent – tik tiesiogine tyčia. Kaltininkas suvokia, kad lytiškai santykiauja prieš kito asmens valią, pasipriešinimui įveikti panaudodamas fizinį smurtą, grasindamas tuoj pat jį panaudoti, kitaip atimdamas galimybę priešintis ar pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, ir nori taip veikti.

Anksčiau minėto LAT senato nutarimo 19 punkte išaiškinta, kad jei asmuo nesuvokė bent vieno išžaginimo pagrindinės sudėties požymio, veika negali būti kvalifikuojama pagal BK 149 straipsnį. Išžaginimą kvalifikuojančio požymio nesuvokimas nepašalina asmens kaltės ir baudžiamosios atsakomybės už išžaginimą. Tačiau jei kaltininkas darydamas išžaginimą nesuvokė išžaginimą kvalifikuojančio požymio (bendrininkų grupės, nukentėjusiojo nepilnametystės ar mažametystės požymio), šis požymis negali būti jam inkriminuotas, jei dėl to nėra jo kaltės.

Išžaginimo atveju motyvai ir tikslai gali būti labai įvairūs ir paprastai nusikalstamos veikos kvalifikavimui reikšmės neturi. Tam tikrais atvejais motyvas ir tikslas išžaginimą padeda atriboti nuo kitų seksualinių nusikaltimų.

---

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“.

1.2 Išžaginimą kvalifikuojančių požymių analizė

Išžaginimą kvalifikuojantys požymiai:

1. Išžaginimas, padarytas su bendrininkų grupe (149 str. 2 d.). Pagal BK 24 straipsnio 1 dalį bendrininkavimas yra tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių šio kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką. BK 24 straipsnis nustato bendrininkavimo požymius, kurie yra būtini išvadai dėl bendrininkavimo, padarant nusikaltimą, padaryti. Išvada dėl bendrininkavimo padarant nusikaltimą daroma esant objektyviųjų ir subjektyviųjų bendrininkavimo požymių. Objektyvieji bendrininkavimo požymiai yra kelių asmenų dalyvavimas padarant nusikalstamą veiką ir jų veikos bendrumas. Kelių asmenų padarytos veikos bendrumas gali pasireikšti keliomis formomis: a) visi nusikalstamos veikos padaryme dalyvaujantys asmenys, pilnai realizuoja jiems inkriminuotos nusikalstamos veikos sudėties objektyviuosius požymius (paprasčia bendrininkavimo forma); b) visi nusikalstamos veikos padaryme dalyvaujantys asmenys, iš dalies realizuoja jiems inkriminuotos nusikalstamos veikos sudėties objektyviuosius požymius arba kai kurie pilnai, o kiti tik iš dalies (paprasčia bendrininkavimo forma) ; c) be asmens ar asmenų, kurie tiesiogiai realizuoja nusikalstamos veikos sudėties objektyviuosius požymius, dalyvauja kiti asmenys, kurie neatlieka veikų, aprašytų BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje, bet atlieka kitokias veikas, kurios sąlygoja vykdytojo veikas ir yra priežastiniame ryšyje su vykdytojo nusikalstamomis veikomis ir (ar) kilusiais baudžiamajame įstatyme numatytais padariniais (sudėtinga bendrininkavimo forma)⁶⁷.

Bendrininkų grupė yra viena iš bendrininkavimo formų, numatytų BK 25 str. 1 d. Šio straipsnio 2 dalyje numatyta, kad bendrininkų grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria nusikalstamą veiką daryti, tęsti ar užbaigti, jei bent du iš jų yra vykdytojai. Pagal BK 24 str. 3 d., vykdytojas yra asmuo, nusikalstamą veiką padaręs pats arba pasitelkęs nepakaltinamus asmenis arba nesulaukusius šio kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenis, arba kitus asmenis, kurie dėl tos veikos nėra kalti. Jeigu nusikalstamą veiką padarė keli asmenys kartu, tai kiekvienas iš jų laikomas vykdytoju (bendravykdytoju). Taigi vykdytojas yra asmuo, pilnai ar iš dalies realizavęs BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje aprašytą nusikalstamos veikos sudėties objektyvųjį pavojingos veikos požymį. Kartu įstatymas nereikalauja, kad visi bendravykdytojai pilnai realizuotų BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje aprašytą pavojingos veikos požymį.

---

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 173/2006.

Bendravikdytojai gali būti pasidaliję vaidmenimis ir padaryti tik dalį BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje numatytos nusikalstamos veikos⁶⁸.

Anksčiau minėto LAT senato nutarimo 15 punkte išaiškinta, kad išžaginimas yra laikomas padarytu bendrininkų grupės, kai išžaginant susitarę dalyvauja keli asmenys, iš kurių bent du yra išžaginimo vykdytojai. Tokiu atveju kelių vykdytojų padaryta veika kvalifikuojama pagal BK 149 straipsnio 2 dalį kaip padaryta bendrininkų grupės.

Pagal bendrininkų grupės požymį kiekvieno bendrininko veika kvalifikuojama ir tuo atveju, kai kiekvienas bendrininkas žagino skirtingas nukentėjusiasias, jei jie tai darė susitarę ir bendrai veikdami. Pavyzdys iš teismų praktikos: R. K. ir A. G. 2003 m. spalio 12 d., apie 9–10 val., veždami merginas automobiliu sužinojo, kad jos neturi pinigų atsiskaityti už kelionę, ir pasiūlė joms susimokėti pasimylėjimu. Merginoms nesutikus, pagrasino priešintis atveju sumušti bei perleisti nukentėjusiasias „vietiniams vyrukams“, nuvežė jas į laukymę, esančią kaime prie upelio. Ten R. K., nusivedęs nukentėjusiąją toliau nuo automobilio, lytiškai su ja santykiavo į makštį ir į išeinamąją angą. Tuo metu A. G. prie automobilio atliko lytinį aktą į makštį su I. R. Abu nuteistieji vienu metu grasino abiem nukentėjusiosioms, nors lytinius aktus atliko ir seksualiai prievartavo skirtingas merginas skirtingose vietose, tačiau tuo pat metu suvokė, kad veikia bendrai. Todėl teismas abu kaltinamuosius pagrįstai nuteisė už V. Z. ir I. R. išžaginimą bei V. Z. seksualinį prievartavimą, padarytą bendrininkų grupe⁶⁹.

Išžaginimo vykdytoju pripažįstamas asmuo, kuris darant nusikaltimą naudojo fizinį smurtą, grasinimus ar kitais veiksmais atėmė nukentėjusiajam galimybę priešintis ir lytiškai santykiavo su nukentėjusiuoju. Išžaginimo vykdytoju laikomas ir toks asmuo, kuris naudojo fizinį smurtą, grasino ar kitais veiksmais atėmė nukentėjusiajam galimybę priešintis, bet lytiškai su nukentėjusiuoju nesantykiavo.

Taip pat vykdytoju laikomas asmuo, kuris nors ir nenaudojo smurto, negrasino nukentėjusiajam, tačiau, kitiems bendrininkams palaužus nukentėjusiojo pasipriešinimą arba pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle, lytiškai santykiavo su juo. Pavyzdys iš teismų praktikos: Nors nuteistasis M. B. fizinio smurto nenaudojo ir negrasino tuoj pat jį panaudoti, tačiau jis nuteistajam E. R. grasinant panaudoti fizinį smurtą ir tempiant nukentėjusiąją į nusikaltimo padarymo vietą bei ją žaginant buvo šalia ir suvokė, kad taip sustiprina grasinimą tuoj pat panaudoti fizinį smurtą realumą ir kartu su nuteistuoju E. R. bendrai suderintais veiksmais palaužia nukentėjusiosios pasipriešinimą, ko pasėkoje, E. R. baigus lytiškai santykiuoti su nukentėjusiaja, M. B., pasinaudodamas prieš tai palaužtu nukentėjusiosios pasipriešinimu, lytiškai santykiavo su nukentėjusiaja prieš jos valią. Esant šioms aplinkybėms, baudžiamasis įstatymas

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 462/2008.

⁶⁹ Kauno apygardos teismo 2004 m. balandžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1 - 133/2004.

byloje pritaikytas tinkamai ir abiejų nuteistųjų veika teisingai kvalifikuota pagal BK 149 straipsnio 2 dalį kaip išžaginimas padarytas bendrininkų grupės⁷⁰.

Išžaginimo vykdytoju pripažįstamas ir toks asmuo, kuris organizavo, kurstė ar padėjo padaryti išžaginimą asmeniui, kuris dėl amžiaus ar psichinės būklės neatsako pagal baudžiamuosius įstatymus. Pavyzdys iš teismų praktikos (nors teismo nuosprendžiu asmuo nuteistas už seksualinį prievartavimą, tokia situacija galima ir išžaginimo atveju): Vilniaus apygardos teismo 2004 m. gegužės 6 d. nuosprendžiu J. G. nuteistas pagal BK 24 straipsnio 3 dalį ir BK 150 straipsnio 4 dalį už tai, kad jis 2003 m. rugsėjo 21 d., apie 17 val., lopšelio–darželio kieme, sudavęs du smūgius kumščiu į nugaros sritį mažamečiui V. J., pareikalavo patenkinti oraliniu būdu kito mažamečio D. U. lytinę aistrą. Ranka pastūmęs paklupdė ant kelių V. J., pagrasino fiziniu smurtu D. U., taip pasitelkė asmenį, nesulaukusį BK 13 straipsnyje numatyto amžiaus, ir pasinaudodamas V. J. bei D. U. kaip mažamečių bejėgiškumu prieš jų valią privertė V. J. oraliniu būdu tenkinti D. U. lytinę aistrą (baudžiamoji byla Nr. 1-214/2004)⁷¹. Šioje byloje kaltininko veika kvalifikuota kaip nusikaltimo vykdytojo, remiantis BK 24 straipsnio 3 dalies nuostata dėl tarpinio vykdymo. Manytina, jeigu kaltininkas esant toms pačioms sąlygoms priverstų nukentėjusiuosius, dėl amžiaus ar psichinės būklės neatsakančius pagal baudžiamuosius įstatymus, tarpusavyje lytiškai santykiauti prieš jų valią, tokio asmens veika turėtų būti kvalifikuota taip pat kaip nusikaltimo (išžaginimo) vykdytojo.

Jei darant šiuos nusikaltimus greta vykdytojų dalyvauja kiti bendrininkai (organizatoriai, kurstytojai, padėjėjai), jų veikos kvalifikuojamos pagal BK 24 straipsnio 4, 5 ar 6 dalį ir BK 149 straipsnio 2 dalį, jei jie bendrininkavo išžaginant su bendrininkų grupe (su ne mažiau kaip dviem vykdytojais), arba pagal kitas BK 149 straipsnio dalis, jei jie bendrininkavo su vienu vykdytoju.

Jei asmuo darant nusikaltimą dalyvauja ir kaip organizatorius arba kurstytojas, ir kaip padėjėjas, jo veika kvalifikuojama pagal BK 24 straipsnio 4 ar 5 ir 6 dalį ir BK 149 straipsnio atitinkamas dalis.

Jei asmuo darant nusikaltimą dalyvauja kaip organizatorius, kurstytojas ar (ir) padėjėjas ir kartu kaip vykdytojas, kvalifikuojant jo veiką BK 24 straipsnis nenurodomas, tačiau nuosprendžio aprašomojoje dalyje turi būti įvardyti visi jo veiksmai ir vaidmenys.

Išžaginimas, padarytas organizuotos grupės, kvalifikuojamas tik pagal BK 149 straipsnio 2 dalį nepriklausomai nuo konkretaus bendrininko vaidmens padarant nusikaltimą.

---

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 411/2007.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“.

Išžaginimas, padarytas nusikalstamo susivienijimo, kvalifikuojamas pagal BK 249 straipsnio atitinkamą dalį ir pagal BK 149 straipsnio 2 dalį nepriklausomai nuo konkretaus nusikalstamo susivienijimo nario vaidmens padarant išžaginimą.

Jei darant išžaginimą su bendrininkų grupe vieni bendrininkai lytiškai santykiavo su nukentėjusiuoju, o kitiems to padaryti nepavyko dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jų valios, veika kvalifikuojama kaip baigtas nusikaltimas, ir visi bendrininkai atsako pagal BK 149 straipsnio 2 dalį nepriklausomai nuo to, kad kai kurie bendrininkai lytiškai nesantykiavo. Pavyzdys iš teismų praktikos: A. S. veika pagrįstai kvalifikuota kaip baigtas nusikaltimas. Bylos duomenimis nustatyta, kad išžaginimas buvo padarytas veikiant bendrininkų grupe kartu su V. Č. ir tai yra veika kvalifikuojanti aplinkybė. Nors, kaip nustatyta teismo, A. S. nepavyko atlikti prievartinio lytinio akto su nukentėjusiąja dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, ši aplinkybė veikos kvalifikavimui reikšmės neturi. A. S. veikė kartu su bendrininku, pats atliko BK 149 straipsnio 2 dalyje numatytos veikos sudėtį sudarančių veiksmų dalį – naudojo prieš nukentėjusiąją fizinį smurtą, todėl jis atsako ne vien tik už savo veiksmus, bet už visą bendrininkų grupės padarytą veiką, kurią apėmė susitarimas ir tyčia⁷².

Taip pat reikėtų pažymėti tai, kad kiekvienu atveju svarbu nustatyti bendrininkavimo subjektyviąją pusę. Norint asmenį pripažinti išžaginimo bendravikdytoju, be objektyviųjų bendrininkavimo požymių, svarbu nustatyti subjektyviuosius – kaltininko tyčią, kuri pasireiškia tuo, kad asmuo suvokia, jog jis yra išžaginimo vykdytojas ir savo veiksmais visiškai ar iš dalies realizuoja išžaginimo sudėtį, suvokia kitų bendrininkų tikslus bei tai, kad jis savo veiksmais palengvina kitiems bendrininkams padaryti nusikaltimą. Taip pat svarbu, kad tarp tokių asmenų būtų susitarimas išžaginimui ir bendra tyčia, t.y. suvokimas veikiant bendrai ir siekiant prievartinio lytinio santykiavimo. Pavyzdys iš teismų praktikos: Kasatoriai teigia, kad byloje neįrodyta subjektyvioji bendrininkavimo pusė. Tačiau iš bylos aplinkybių matosi, kad tuo metu, kai abu asmenys bendrais veiksmais stūmė nukentėjusiąją į kitą kambarį, jie suvokė, kad bendrai veikia siekdami prievartinių lytinių santykių. Tyčios bendrumą rodo tas faktas, kad S. D., išstūmęs nukentėjusiąją į kambarį, ją paliko vieną su V. S., po to V. S. išėjus, įėjo į kambarį, kur buvo nukentėjusioji ir su ja bandė atlikti lytinės prievartos veiksmus. Šios aplinkybės paneigia I instancijos teismo išvadą, kad kasatorius ir V. S. veikė ne bendrininkaujant, o individualiai⁷³.

Anksčiau minėto LAT senato nutarimo 19 punkte išaiškinta, kad tais atvejais, kai išžaginimas padaryti bendrininkų grupės ir nukentėjusysis nespriešina visų ar atskirų bendrininkų veiksams, kaltininko tyčia yra tai, kad jis suvokia, jog lytiškai santykiauja su nukentėjusiuoju prieš jo valią su kitais asmenimis bendrininkų grupe, ir kad patį kelių bendrininkų buvimą nukentėjusysis suvokia kaip psichinį smurtą

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 321/2006.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 854/2003.

ir tai palaužia jo valią priešintis arba kad kiti bendrininkai prieš tai siekdami lytinių santykių palaužė nukentėjusiojo pasipriešinimą ir nors jis nesipriešina kaltininkui ir šis lytiškai santykiauja nenaudodamas nei smurto, nei grasinimų, nei kitų panašių veikslių, jis lytiškai santykiauja prieš nukentėjusiojo valią ir to nori.

2. Nepilnamečio asmens išžaginimas (149 str. 3 d.). Šiuo atveju nepilnamečiu laikomas asmuo, sulaukęs 14 metų, bet dar nesulaukęs 18 metų. Kaltininkas turi suvokti, kad nukentėjusysis yra nepilnametis. Kaip buvo minėta anksčiau, išžaginimą kvalifikuojančio požymio nesuvokimas nepašalina asmens kaltės ir baudžiamosios atsakomybės už išžaginimą. Tačiau jei kaltininkas darydamas išžaginimą nesuvokė išžaginimą kvalifikuojančio požymio (šiuo atveju nukentėjusiojo nepilnametystės požymio), šis požymis negali būti jam inkriminuotas, jei dėl to nėra jo kaltės. Minėto LAT senato nutarimo 19 punkte išaiškinta, kad išžaginimas kvalifikuojamas pagal BK 149 straipsnio 3 dalį ir tuo atveju, jei kaltininkas nesuvokė, kad nukentėjusysis yra nepilnametis asmuo, tačiau jei teismas pripažįsta, jog kaltininkas pagal bylos aplinkybes, ypač nukentėjusiojo fizinius duomenis, taip pat savo asmenines savybes turėjo ir galėjo suvokti, kad nukentėjusysis yra nepilnametis asmuo (neatsargi kaltė dėl šio išžaginimą kvalifikuojančio požymio). Baudžiamosios teisės doktrinoje kyla pagrįstų abejonių dėl tokio LAT senato išaiškinimo. Vieni autoriai nurodo, kad išžaginimas pagal naująjį Lietuvos Respublikos BK yra tyčiniai nusikaltimai. Taigi šiuo atveju pagal visuotinai pripažintą nusikalstamų veikų kvalifikavimo taisyklę kaltininko tyčia turi apimti ne tik pagrindinius, bet ir nusikalstamą veiką kvalifikuojančius požymius. Taip pat nurodoma, kad vadovaujantis BK bendrosios dalies nuostatuose įtvirtinta kaltės ir jos formų samprata, vargu ar būtų galima pripažinti, kad esant tyčiniam nusikaltimui kaltininko psichinis santykis su kai kuriais tokio tyčinio nusikaltimo požymiais gali pasireikšti neatsargia kalte. Esant tokiam psichiniam santykiui veika turėtų būti pripažįstama ne tyčine, o neatsargia. Dėl šių priežasčių tokia LAT senato pozicija yra keistina⁷⁴. Pastebėtina, kad baudžiamosios teisės doktrinoje yra ir autorių, pritariančių šiai LAT senato pozicijai⁷⁵.

Nepaisant to, Lietuvos Respublikos teismai vadovaujasi LAT senato suformuota taisykle ir ja grindžia savo nuosprendžius ir nutartis. Pavyzdys iš teismų praktikos: Pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, kad pagal bylos aplinkybes S. Ž. turėjo ir galėjo numatyti, kad nukentėjusioji D. E. yra nepilnametė (ūgis, fiziniai duomenys, 16 metų amžius). Kolegija nesutinka su šia teismo išvada, nes ji padaryta neištyrus ir neįvertinus su šiuo kvalifikuojančiu požymiu susijusių duomenų. Apeliacinės instancijos teisme nukentėjusioji D. E. parodė, kad asmens, kuris iš jos atėmė laisvę ir išžagino, nepažįsta,

⁷⁴ Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. Teisė. T. 66 (1). 2008. P. 14.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II dalis. Specialioji dalis (99 – 221 straipsniai). Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009. P. 183.

įvykio metu pamatė pirmą kartą. Su juo apie savo amžių nekalbėjo. Neatsimena, kad jam sakytų, kiek jai metų. Tuo laiku, nors ir buvo šešiolikos metų, tačiau pagal savo išvaizdą, fizinius duomenys ji atrodė žymiai vyresnė, maždaug 19 metų amžiaus. Asmenys, kurie nežinojo jos tikslaus amžiaus, negalėjo nuspėti, jog ji nepilnametė. Ją pažįstantys sakydavo, kad ji neatrodanti kaip nepilnametė, ją prilygindavo devyniolikmetėms, ji vertėsi prostitucija. Byloje nėra atskleista jokių duomenų, pagal kuriuos nuteistasis galėjo ir turėjo suprasti, kad nukentėjusioji nusikaltimo padarymo metu buvo nepilnametė. Nuosprendis keistinas, kadangi dėl jame išdėstytų teismo išvadų neatitikimo bylos aplinkybių buvo netinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas ir neteisingai paskirta bausmė (BPK 328 straipsnio 1, 2, 3 punktai). Nuteistojo S. Ž. nusikalstama veika iš BK 149 straipsnio 3 dalies perkvalifikuotina į BK 149 straipsnio 1 dalį, nenumatančią veiką kvalifikuojančių aplinkybių.⁷⁶ Kaip matyti, jeigu kaltininkas neturėjo ir negalėjo numatyti, kad nukentėjusysis yra nepilnametis (t. y. asmuo sąžiningai suklydo), teismai šio kvalifikuojančio požymio neinkriminuoja ir asmens veiką kvalifikuoja pagal BK 149 str. 1 dalį.

3. Mažamečio asmens išžaginimas (149 str. 4 d.). Mažamečiu laikomas asmuo, kuris neturi 14 metų. Šiam kvalifikuojančiam požymiui iš esmės tinka prieš tai pateiktas nepilnamečio asmens išžagavimo aprašymas. Tik atkreiptinas dėmesys į tai, kad jeigu kaltininkas neturėjo ir negalėjo numatyti, kad nukentėjusysis yra mažametis (t. y. asmuo sąžiningai suklydo), teismai šio kvalifikuojančio požymio neinkriminuoja, tačiau asmens veiką kvalifikuoja pagal BK 149 str. 3 dalį kaip nepilnamečio išžaginimą. Pavyzdys iš teismų praktikos: Panevėžio apygardos teismo 2003 m. liepos 30 d. nuosprendžiu A. A. nuteistas pagal BK 149 straipsnio 4 dalį už tai, kad 2002 m. birželio 16 d., apie 15 val., miško aikštelėje, panaudodamas fizinį smurtą, rankomis laikydamas už kaklo, prievarta nurengė, pargriaudamas ant žemės ir taip palauždamas N. K. valią, žinodamas, kad ji mažametė, ir pasinaudodamas jos bejėgiška būkle dėl mažametystės išžagino N. K., gim. 1989 m. (baudžiamoji byla Nr. 1NS-04-00039/2003). Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija 2003 m. spalio 1 d. nuosprendžiu pakeitė Panevėžio apygardos teismo 2003 m. liepos 30 d. nuosprendį ir A. A. veiką perkvalifikavo iš BK 149 straipsnio 4 dalies į BK 149 straipsnio 3 dalį. Kolegija konstatavo, kad A. A. žinojo, jog nukentėjusioji yra nepilnametė, ir siekdamas lytiškai santykiuoti su ja atliko fizinius veiksmus, šiais veiksmais palaužė jos valią ir lytiškai santykiavo, todėl nuteistojo nusikalstama veika teisingai kvalifikuota pagal BK 149 straipsnio 3 dalį. Tačiau dėl inkriminuoto N. K. mažametystės požymio, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad byloje nesurinkta patikimų ir objektyvių įrodymų, patvirtinančių, jog A. A. žinojo arba pagal

---

⁷⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 38 – 2007.

įvykio aplinkybes turėjo ir galėjo numatyti, kad nukentėjusioji yra mažametė, todėl jo nusikalstamą veiką perkvalifikavo į nepilnametės išžaginimą (baudžiamoji byla Nr. 2K-189/2004)⁷⁷.

Jei asmens padarytoje veikoje yra keli išžaginimą kvalifikuojantys požymiai, veika kvalifikuojama pagal BK 149 str. dalį, numatančią patį sunkiausią kvalifikuojantį požymį, tačiau nuosprendžio aprašomojoje dalyje turi būti nurodyti visi byloje nustatyti kvalifikuojantys nusikaltimą požymiai.

Lyginant su kitomis valstybėmis, išžaginimo teisinis reglamentavimas Lietuvos BK yra panašus į Rusijos ir kitų buvusių sovietinių respublikų (pvz., Estijos, Armėnijos) teisinį reguliavimą. Šiose valstybėse išžaginimo sudėtis taip pat yra numatyta atskirame straipsnyje, išžaginimas taip pat traktuojamas tik kaip prievartinis lytinis santykiavimas (natūralus vaginalinis lytinis aktas tarp vyro ir moters). Tačiau pastebėtina, kad iš dalies skiriasi išžaginimo padarymo būdai: Estijos BK išžaginimu laikomas lytinis santykiavimas prieš nukentėjusiojo valią panaudojant jėgą arba pasinaudojant situacija, kai asmuo negali pasipriešinti ar suvokti situacijos; Armėnijos BK⁷⁸ išžaginimu laikomas lytinis santykiavimas prieš nukentėjusiojo valią panaudojant jėgą (smurtą) prieš nukentėjusįjį ar kitą asmenį, grasinant jį panaudoti ar pasinaudojant nukentėjusiojo bejėgiška būkle; Rusijos BK išžaginimu laikomas lytinis santykiavimas prieš nukentėjusiojo valią panaudojant jėgą, grasinant jį panaudoti prieš nukentėjusįjį ar kitą asmenį arba pasinaudojant nukentėjusiojo bejėgiška būkle. Kaip matyti šiose valstybėse nėra numatytas išžaginimo padarymo būdas, numatytas Lietuvos BK, t. y. kitoks galimybės priešintis atėmimas, taip pat nenumatyta, kad jėgą grasinama tuoj pat panaudoti. Šių valstybių BK privertimo lytiškai santykiuoti sudėtyse nėra numatytas grasinimas panaudoti jėgą kaip šio nusikaltimo vienas iš padarymo būdų (skirtingai nei Lietuvos BK), todėl manytina, kad išžaginimo atveju jėgą grasinama panaudoti tiek tuoj pat, tiek ateityje.

Kiek kitaip išžaginimas reglamentuojamas kai kurių Vakarų Europos valstybių (pvz., Prancūzijos) baudžiamuosiuose įstatymuose. Prancūzijos BK, skirtingai nei Lietuvos BK, išžaginimas traktuojamas daug plačiau: išžaginimu laikoma betkokia prievartinė seksualinė penetracija (sueitis) (pamūziškai *Tout acte de pénétration sexuelle, de quelque nature qu'il soit*), t. y. kai seksualiai įsiskverbama į nukentėjusio asmens vaginą, išeinamąją angą ar burną (tai apima natūralų vaginalinį lytinį aktą, lytinės aistros tenkinimą analiniu ar oraliniu būdu, taip pat, manytina, ir kitus seksualinio įsiskverbimo būdus). Kaip matyti, tai gali būti tiek heteroseksualūs, tiek homoseksualūs prievartiniai lytiniai veiksmai (skirtingai nei Lietuvos BK). Tai žymiai platesnis išžaginimo traktavimas nei Lietuvos ir kitu buvusių sovietinių

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“.

⁷⁸ Armėnijos Respublikos baudžiamasis kodeksas.

<<http://legislationline.org/download/action/download/id/1655/file/bb9bb21f5c6170dad5efd70578c.htm/preview>>

respublikų baudžiamuosiuose įstatymuose, kur dalis prievartinių lytinės aistros tenkinimo būdų, Prancūzijos BK įvardijamų kaip išžaginimas, traktuojama kaip seksualinis prievartavimas. Prancūzijos BK yra numatyti šie išžaginimo padarymo būdai: jėgos (smurto), prievartos, grasinimo panaudojimas arba pasinaudojimas netikėtumu (pranc. violence, contrainte, menace ou surprise).

Pastebėtina, kad visų šių paminėtų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose yra įtvirtinta daugiau išžaginimą kvalifikuojančių požymių negu Lietuvos BK. Rusijoje, Estijoje, Armėnijoje, kaip ir Lietuvoje, išžaginimą kvalifikuojantys požymiai įtvirtinti tame pačiame straipsnyje kaip ir pagrindinė šio nusikaltimo sudėtis, Prancūzijoje šie požymiai įtvirtinti atskiruose straipsniuose. Be Lietuvos BK įtvirtintų išžaginimą kvalifikuojančių požymių (išžaginimas, padarytas su bendrininkų grupe; nukentėjusiojo nepilnametystė arba mažametystė), šių šalių baudžiamuosiuose įstatymuose numatyti tokie kvalifikuojantys požymiai, kaip pavyzdžiui: išžaginimas, padarytas itin žiauriai; sukėlęs nukentėjusiojo mirtį ar sunkius padarinius dėl neatsargumo; privedęs nukentėjusįjį prie savižudybės ar bandymo nusižudyti; sąlygojęs nukentėjusiojo apkrėtimą venerine liga; padarytas prieš asmenį, kuris yra ypač pažeidžiamas dėl amžiaus, ligos, negalios, fizinės ar psichinės būklės ar nėštumo ir tai buvo žinoma kaltininko; padarytas piktnaudžiaujant suteiktais įgaliojimais; padarytas panaudojant ginklą; padarytas dėl nukentėjusiojo seksualinės orientacijos; padarytas esant akivaizdžiai narkotikų įtakai; pakartotinumai ir kt.

2. Seksualinio prievartavimo sudėties analizė

Kaip minėta anksčiau, seksualinis prievartavimas yra nauja sudėtis dabartiniame BK, t.y. senajame BK tokios nusikaltimo sudėties nebuvo. Ši sudėtis apima dalį veikų, anksčiau traktuotų kaip išžaginimas, tvirkinamieji veiksmai. Šios sudėties įtvirtinimas padėjo užpildyti anksčiau minėtas senojo BK nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo spragas.

Seksualinio prievartavimo normos struktūra, objekto, subjekto ir subjektyviosios pusės požymiai, kvalifikuojantys požymiai sutampa su išžaginimo požymiais. Sutampa ir objektyviosios pusės požymiai ta dalimi, kurioje numatytos prievartos priemonės (fizinio smurto panaudojimas, grasinimas tuoj pat jį panaudoti, kitoks galimybės priešintis atėmimas ar pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle), naudojamos prieš nukentėjusįjį. Dėl šios priežasties šie požymiai nėra kartojami, nes jau buvo aptarti analizuojant išžaginimo sudėtį. Analizuojami tik nesikartojantys seksualinio prievartavimo požymiai. Iš esmės seksualinis prievartavimas nuo išžaginimo skiriasi vienu požymiu – lytinės aistros tenkinimo būdu: išžaginimo atveju lytinė aistra tenkinama vaginaliniu būdu (natūralus lytinis aktas), o seksualinio

prievartavimo – analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad seksualiniame prievartavime gali dalyvauti tiek tos pačios, tiek skirtingų lyčių atstovai.

Objektas: Pagrindiniai šio nusikaltimo objektai yra suaugusio asmens seksualinio apsisprendimo laisvė ir mažamečio asmens, taip pat asmens, esančio bejėgiškoje būklėje, seksualinis neliečiamumas. Papildomi objektai - garbė ir orumas, nukentėjusiojo sveikata (jei panaudojamas fizinis smurtas ir pan.).

Nukentėjusiuoju gali būti ir vyras, ir moteris. Pastebėtina, kad nukentėjusiuoju gali būti tiek tos pačios, tiek skirtingos lyties asmuo kaip ir kaltininkas. Kaip ir išžaginimu, seksualiniu prievartavimu nukentėjusiajam dažniausiai padaroma fizinė ir (ar) moralinė žala.

Objektyvioji pusė: seksualinio prievartavimo sudėtis yra formalioji (baudžiamosios atsakomybės kilimas nesiejamas su padarinių atsiradimu), todėl pagrindinis seksualinio prievartavimo sudėties objektyviosios pusės požymis yra veika, kurią šiuo atveju apibūdina tam tikri kaltininko veiksmai ir šių veikslių padarymo būdas. Objektyviai seksualinis prievartavimas pasireiškia lytinės aistros tenkinimu su nukentėjusiuoju prieš šio valią analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu (kaltininko veiksmai) panaudojant fizinį smurtą ar grasinant tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimant galimybę priešintis, ar pasinaudojant bejėgiška nukentėjusio asmens būkle (kaltininko veikslių padarymo būdas). Pastarieji požymiai yra identiški kaip ir išžaginimo atveju, todėl pakartotinai nėra aptarinėjami. Pastebėtina, kad BK lytinės aistros tenkinimo sąvoka nepateikiama, tad remiamasi baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje suformuotais išaiškinimais.

Anksčiau minėto LAT senato nutarimo 3 punkte išaiškinta, kad lytinės aistros tenkinimas BK 150 straipsnio prasme yra skirtingų lyčių asmenų arba tos pačios lyties asmenų veiksmai, kai lytinė aistra tenkinama kitais būdais, negu numatyta BK 149 straipsnyje, būtent: oraliniu būdu, analiniu būdu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu.

Lytinės aistros tenkinimas oraliniu būdu: lytinė aistra oraliniu būdu tenkinama įvedant vyro varpą nukentėjusiajam asmeniui (vyriui ar moteriai) į burną (vyraujanti pozicija). Manytina, kad lytinės aistros tenkinimas oraliniu būdu turėtų būti suvokiamas plačiau, t. y. ne tik kaip vyro varpos įvedimas nukentėjusiajam (vyriui ar moteriai) į burną (vadinamoji felacija), bet ir tie atvejai, kai laižomi ir bučiuojami moters išoriniai lytiniai organai (vadinamasis kunilingas), t. y. kai kaltininkė moteris nukentėjusįjį (vyrą ar moterį) prieš jo valią priverčia atlikti minėtus veiksmus.

Lytinės aistros tenkinimas analiniu būdu: lytinė aistra analiniu būdu tenkinama įvedant vyro varpą nukentėjusiajam asmeniui (vyriui ar moteriai) į išeinamąją angą.

Lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu: LAT senato nutarime išaiškinta, kad lytinė aistra kitokio fizinio sąlyčio būdu tenkinama masturbuojant ar dirginant vyro ar moters lytinius organus,

kišant pirštus ar kitokius daiktus į kito asmens lytinius organus ar išeinamąją angą, liečiant lytiniu organu kito žmogaus kūną ir pan.

Pastebėtina, kad teismų praktikoje dėl oralinio ir analinio lytinės aistros tenkinimo būdo nustatymo didelių sunkumų nekyla, bet daugiausia problemų kyla nustatinėjant kitą lytinės aistros tenkinimo būdą – lytinės aistros tenkinimą kitokio fizinio sąlyčio būdu.

Kaip matyti iš LAT senato nutarimo, ten yra pateikiami keli pavydžiai, kaip gali pasireikšti lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu. Dėl suprantamų priežasčių nepateikiamas išsamus ir galutinis sąrašas, kadangi būtų labai sudėtinga numatyti ir aprašyti visus galimus šio požymio apsirėškimo būdus, nes kiekvienu konkrečiu atveju jie yra skirtingi, todėl kiekvienu konkrečiu atveju, ar veiksmai laikytini nusikalstamais, sprendžia teismas. Teismų praktikos analizė leidžia išskirti tam tikrus kriterijus, kuriais vadovaujasi teismai, ir kurie padeda atitinkamus kaltininko veiksmus nukentėjusiojo atžvilgiu vertinti kaip seksualinį prievartavimą, kai lytinė aistra tenkinama kitokio fizinio sąlyčio būdu:

1. Su nukentėjusiuoju atliekamų veiksmų seksualinis pobūdis ir intensyvumas. Seksualiniu prievartavimu laikomas ne bet koks fizinis sąlytis su nukentėjusiuoju, o tik toks, kuris pagal savo pobūdį, pavojingumą ar neigiamus padarinius prilygsta prieš žmogaus valią atliekamiems natūraliems lytiniam santykiams (vaginaliniu būdu), analiniam arba oraliniam lytinės aistros tenkinimui. Tai gali būti natūralaus lytinio akto imitavimas kišant pirštus ar kitokius daiktus į moters lytinius organus, vyro lytinio organo trynimasis į moters lytinius organus ir pan.

2. Kaltininkas atlikdamas tam tikrus veiksmus siekia patenkinti savo lytinę aistrą, t. y. nusikalstamos veikos motyvas yra ne pažeminti ar įžeisti asmenį, jam atkeršyti, ne sutrikdyti asmens sveikatą, o patenkinti savo lytinę aistrą, seksualinį poreikį. Šis kriterijus padeda atriboti seksualinį prievartavimą nuo kitų nusikalstamų veikų, pvz. nusikaltimų žmogaus sveikatai. Pavyzdys iš teismų praktikos: Kadangi nuteistasis siūlė nukentėjusiajai lytiškai santykiauti, o šiai atsisakius, panaudojo fizinį smurtą ir įkišo nukentėjusiajai į makštį butelį, teismas pagrįstai šiuos nusikalstamus veiksmus, pasireiškusiųs intervencija į nukentėjusiosios lytinius organus, įvertino kaip lytinės aistros tenkinimą kitokio fizinio sąlyčio būdu, o ne fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą. Siūlymas lytiškai santykiauti patvirtina, kad nuteistasis buvo nusprendęs tenkinti savo lytinę aistrą. Vien tik išorinių seksualinio pasitenkinimo požymių nenustatymas nėra pagrindas daryti išvadą, kad veika negali būti kvalifikuojama kaip seksualinis prievartavimas, kai tarp nukentėjusiojo ir atsakomybėn traukiamo asmens yra nustatomas kitoks fizinis sąlytis (šiuo atveju butelio kišimas į nukentėjusiosios lytinius organus). Pabrėžtina, kad kokių nors daiktų kišimas į moters lytinius organus panaudojant prievartą paprastai traktuojamas pirmiausia kaip žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvės pažeidimas, o ne vien tik kaip veika, kuria kėsiniama į žmogaus sveikatą. Tokiu atveju, kai, nukentėjusiajai atsisakius lytiškai

santykiuoti, kaltininkas apsisprendžia į tokį atsisakymą reaguoti ne kaip nors kitaip, o kišant kokius nors daiktus į jos lytinius organus, tokie veiksmai vertinami kaip ankstesnio apsisprendimo tenkinti su nukentėjusiaja lytinę aistrą tęsinys⁷⁹. Kaip matyti iš šios LAT nutarties, pagrindinis kriterijus, padėjęs atriboti atitinkamą sveikatos sutrikdymą nuo seksualinio prievartavimo, buvo nusikalstamos veikos motyvas – lytinės aistros patenkinimas. Taip pat pastebėtina, kad prievartinis įvairių daiktų kišimas į moters lytinius organus traktuojamas pirmiausia kaip seksualinis prievartavimas. Tačiau manytina, jei teismui pavyktų nustatyti, kad kaltininkas buvo vedamas ne lytinės aistros patenkinimo, o tiksliai siekio sutrikdyti kito asmens sveikatą, tokiu atveju galima kitokią asmens veiksmų kvalifikaciją, t. y. kaltininko tam tikrų daiktų kišimas į moters lytinius organus galėtų būti vertinamas kaip atitinkamas sveikatos sutrikdymas. Tačiau pritariant LAT pozicijai, manytina, kad pirmenybė turėtų būti teikiama kvalifikacijai pagal seksualinį prievartavimą.

3. Nukentėjusiojo savybės (pvz., prievartiniai seksualinio pobūdžio veiksmai su mažamečiu vertintini skirtingai nei su suaugusiuoju).

Taip pat pastebėtina, kad teismų praktikoje kyla problemų atribojant mažamečio asmens seksualinį prievartavimą (BK 150 str. 4 d.), kai lytinė aistra tenkinama kitokio fizinio sąlyčio būdu, nuo mažamečio asmens tvirkinimo (BK 153 str.). Šios nusikalstamos veikos sutampa tuo, kad abiem atvejais su mažamečiu atliekami neteisėti seksualinio pobūdžio veiksmai, kurie gali pasireikšti panašia forma. Objektyviai mažamečio asmens tvirkinimas reiškia veiksmus, galinčius sukelti mažamečio lytinį susijaudinimą, per ankstyvą susidomėjimą lytinėmis funkcijomis, nesveiką, iškreiptą santykių tarp lyčių įsivaizdavimą ir sutrikdyti vaiko fizinį ir psichologinį vystymąsi⁸⁰.

Atribodami šias nusikalstamas veikas teismai vadovaujasi anksčiau minėtame LAT senato nutarime ir šiuo nutarimu patvirtintoje teismų praktikos apžvalgoje pateikiamais išaiškinimais, taip pat prieš tai pateiktais kriterijais (pavyzdys iš teismų praktikos: Kvalifikuojant nuteistojo veiką būtina atkreipti dėmesį į tai, kad nuteistasis savo veiksmais pirmiausia siekė patenkinti lytinę aistrą, o ne tvirkinti ir tokiu būdu iššaukti pernelyg ankstyvą nukentėjusiosios interesą bei domėjimąsi seksualinio pobūdžio veiksmais (apie tai liudija nuteistojo veiksmų būdas, intensyvumas ir ilgalaikiškumas, kurį jungė vieninga tyčia). Be to, privalu įvertinti ir tai, kad aptariamam atveju nuteistasis veikė mažametės mergaitės atžvilgiu, kuri nors ir suprato, kad patėvis elgiasi negerai, bet dėl savo amžiaus negalėjo suvokti kėsinosi jos atžvilgiu pobūdžio (t. 1 b.l. 39)⁸¹).

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 63/2008.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. II dalis. Specialioji dalis (99 – 221 straipsniai). Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009. P. 193.

⁸¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. liepos 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 289 – 2007.

Šio nutarimo 20 punkte išaiškinta, kad BK 153 straipsnyje nenumatyta nei fizinio smurto, nei grasinimų, nei kitokios prievartos panaudojimo prieš mažametį. Mažamečio asmens tvirkinimas gali būti padaromas įvairiomis formomis, kaip antai: demonstruojant mažamečiui lytinius organus, jį nurengiant, glostant vaiko kūną ar jo lytinius organus, prašant glostyti kaltininko lytinius organus, taip pat ir lytiškai santykiaujant ar tenkinant lytinę aistrą mažamečio akivaizdoje ir pan. Čia pateikiamas pavyzdinis sąrašas, kaip gali pasireikšti mažamečio asmens tvirkinamieji veiksmai. Šiuos pateiktus pavyzdžius būtų galima priskirti prie fizinio tvirkinimo. Prie fizinio tvirkinimo taip pat būtų galima priskirti ir masturbaciją mažamečio akivaizdoje, mažamečių lenkimą, skatinimą, vertimą atlikti seksualinio pobūdžio veiksmus tarp savęs ar su savimi (tačiau šiuo atveju seksualinio pobūdžio veiksmai neturėtų būti natūralus lytinis aktas ar lytinės aistros tenkinimas oraliniu, analiniu, kitokiu fizinio sąlyčio būdu, nes priešingu atveju, esant kitiems išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymiams, asmuo atsakytų kaip išžaginimo ar seksualinio prievartavimo vykdytojas (plačiau žiūrėti 41 psl.)) ir pan. Baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje taip pat išskiriamas ir intelektualinis tvirkinimas, kuris gali pasireikšti pornografijos (nuotraukų, piešinių⁸²(vienoje byloje asmuo buvo nuteistas už mažamečio asmens tvirkinimą, nes mažametei mergaitei dovanojo piešinius, kuriuose pavaizduoti nuogi moteris ir vyras su užrašytais nukentėjusiosios ir paties nuteistojo vardais), filmų ir pan.) rodymu mažamečiams, amoralūs pasakojimai apie seksualinio potraukio tenkinimą ir pan. Kaip buvo minėta anksčiau, pagal BK 153 str. kvalifikuojami ir tokie veiksmai, kai lytiškai santykiaujama su mažamečiu jam sutinkant, ir teismas, įvertinęs to asmens psichinę ir socialinę brandą, padarė išvadą, kad sutikimas yra sąmoningas ir duotas suvokiant su juo daromų veiksmų pobūdį ir esmę (plačiau žiūrėti 33 psl.).

Baudžiamosios teisės doktrinoje yra priešingų nuomonių dėl tam tikrų fizinio tvirkinimo veiksmų traktavimo. Yra nuomonė, kad seksualinis prievartavimas, kai lytinė aistra tenkinama kitokio fizinio sąlyčio būdu, objektyviai gali būti lytinio akto imitavimas ir kiti veiksmai liečiant nukentėjusiojo – moters arba vyro lytinius organus ar kitas kūno dalis, jeigu tai daroma siekiant seksualinio pasitenkinimo, taip pat visos homoseksualaus, sadistinio, mazochistinio seksualinio pasitenkinimo formos fiziškai kontaktuojant lytiniais organais, rankomis, liežuviu, kitomis kūno dalimis⁸³. Pagal tokią poziciją, visi fizinio sąlyčio veiksmai (kurių, neapima vaginalinis lytinis aktas ir kiti BK 150 str. numatyti lytinės aistros tenkinimo būdai, t.y. oralinis ir analinis lytinės aistros tenkinimas) nukentėjusiojo (tame tarpe ir mažamečio asmens) atžvilgiu siekiant seksualinio pasitenkinimo traktuotini kaip seksualinis prievartavimas kitokio fizinio sąlyčio būdu (be abejo, jei yra ir kiti būtini seksualinio prievartavimo sudėties požymiai). Į šią kategoriją

⁸² Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 402 – 2006.

⁸³ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. II dalis. Specialioji dalis (99 – 221 straipsniai). Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009. P. 185.

patektų ir tie mažamečio atžvilgiu atlikti fizinio sąlyčio veiksmai, kurie autorių, palaikančių priešingą poziciją, priskiriami prie mažamečio asmens tvirkinimo veiksmy: vaiko kūno ar jo lytinių organų glostymas, prašymas glostyti kaltininko lytinius organus, bučiniai ir pan. Pagal tokį aiškinimą, dar labiau susiaurėtų veikų, traktuotinių kaip mažamečio tvirkinimas, ratas.

Tačiau teismų praktikoje galima rasti pavyzdžių, palaikančių pastarąją poziciją: A. K. veiksmai, įvertinti kaip seksualinis prievartavimas, pasireiškė tuo, kad kaltinamasis bučiavo nukentėjusiąją į lūpas, lietė jos krūtinę, glamonėjo šlaunis. Pirštų kišimo į lytinius organus ir lytinių organų dirginimo A. K. nepripažino. Nukentėjusiosios parodymai dėl šio nuteistojo veiksmo prieštaringi. Pati nukentėjusioji intensyviai nesipriešino. Ji pati iš dalies nusirengė ir tik žodžiais išreiškė savo nesutikimą. Taigi lytinės aistros tenkinimas pasireiškė bučiavimu ir kūno glamonėjimu. A. K. veiksmai, įvertinant jo suvokimą, buvo ant nusikalstamos veikos ir nenusikalstamos veikos ribos. Įvertinęs minėtus duomenis, apeliacinės instancijos teismas padarė pagrįstą išvadą, kad veiksmai, kuriais A. K. tenkino savo lytinę aistrą fizinio sąlyčio būdu, nebuvo intensyvūs. Nusikalstamos veikos padarymo būdas ir nuteistojo veiksmų, kuriais jis tenkino savo lytinę aistrą fizinio sąlyčio būdu, išraiška lėmė mažesnę nusikaltimo pavojingumą, palyginus su rūšiniu šios nusikalstamos veikos pavojingumu⁸⁴.

Tokia pozicija vertintina dvejopai: iš vienos pusės, visus minėtus fizinio sąlyčio veiksmus su nukentėjusiuoju traktuojant kaip seksualinį prievartavimą, kai lytinė aistra tenkinama kitokio fizinio sąlyčio būdu, gali būti pernelyg išplėstos baudžiamosios atsakomybės už tokias veikas ribos. Seksualinis prievartavimas, numatytas BK 150 str. 1, 2 ir 3 dalyse, pagal BK 11 str. 5 dalį priskiriami sunkių, o numatytas 4 dalyje, pagal BK 11 str. 6 dalį – labai sunkių nusikaltimų kategorijai. Seksualinis prievartavimas baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki septynerių metų; seksualinis prievartavimas, padarytas su bendrininkų grupe, - laisvės atėmimu iki aštuonerių metų; nepilnamečio seksualinis prievartavimas – laisvės atėmimu nuo dvejų iki dešimties metų; mažamečio seksualinis prievartavimas – laisvės atėmimu nuo trejų iki trylikos metų. Kaip matyti, už šiuos nusikaltimus numatyta griežta baudžiamoji atsakomybė, tad gali iškilti pavojus, kad tam tikrais atvejais gali būti paskirta bausmė, neadekvati, neproporcinga padarytam nusikaltimui. Iš kitos pusės, ne visus fizinio sąlyčio veiksmus su nukentėjusiuoju traktuojant kaip seksualinį prievartavimą kitokio fizinio sąlyčio būdu, gali kilti situacijų, kai tam tikros veikos, kurių pavojingumas nekelia abejonių, nepagrįstai neužtrauks baudžiamosios atsakomybės (jei nebus pažeisti kiti teisiniai gėriai, pvz., žmogaus sveikata). Pavyzdžiui, jeigu paskutiniajame teismų praktikos pavyzdyje pateiktoje situacijoje kaltininko atlikti veiksmai (kaltinamasis bučiavo nukentėjusiąją į lūpas, lietė jos krūtinę, glamonėjo šlaunis) nebūtų įvertinti kaip seksualinis

---

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 420/2006.

prievartavimas kitokio fizinio sąlyčio būdu, kiltų grėsmė, kad asmuo liktų nenubaustas už šią pavojingą veiką (manyta, kad ir šiuo atveju pažeidžiama seksualinio apsisprendimo laisvė, t. y. laisvė savo valia pasirinkti seksualinį partnerį ir seksualinio bendravimo su juo būdus). Pastebėtina, kad nusistovėjusios teismų praktikos šiuo klausimu nėra. Manyta, kad kiekvienu konkrečiu atveju teismas turėtų visapusiškai ir išsamiai ištirti padarytos veikos aplinkybes ir atsižvelgti į anksčiau pateiktus (plačiau žiūrėti 48 psl.) ir kitus kriterijus bei tinkamai teisiškai įvertinti kaltininko veiksmus.

Visgi pastebėtina, kad teismų praktikoje ir baudžiamosios teisės teorijoje vyraujanti yra pirmoji pozicija, pagal kurią tam tikri fizinio sąlyčio veiksmai, atlikti mažamečio atžvilgiu, priskiriami prie mažamečio asmens tvirkinimo veiksmy: vaiko kūno ar jo lytinių organų glostymas, prašymas glostyti kaltininko lytinius organus, bučiniai ir pan. Keli pavyzdžiai iš teismų praktikos: Byloje įrodyta, kad B. G. , turėdamas tikslą mažametei nukentėjusiajai sukelti lytinį susijaudinimą, pirmosios instancijos teismo nuosprendyje nurodytu metu ją tvirkino, demonstruodamas nukentėjusiajai savo lytinius organus ir prašydamas juos liesti, rodydamas erotinio turinio vaizdo įrašus, žurnalus, mažametę nurenginėdamas, bučiuodamas ir glostydamas jos kūną. Todėl, pirmosios instancijos teismas aptartus nuteistojo B. G. veiksmus tinkamai įvertino, kaip mažametės tvirkinimą ir juos teisingai kvalifikavo pagal Lietuvos Respublikos BK 153 str.⁸⁵; Nuteistojo nusikalstamą veiką, padarytą glostant ir čiupinėjant kojas mažametei G.B., taip pat kišant rankas jai po apatinėmis kelnaitėmis, liečiant nukentėjusiosios sėdmenis ir lytinius organus, teismas tinkamai įvertino mažamečio asmens tvirkinimu ir šią veiką teisingai kvalifikavo pagal BK 153 str.⁸⁶

Pastebėtina, kad ir šiuo atveju teismui, nagrinėjančiam baudžiamąją bylą, gali kilti sunkumų atribojant mažamečio seksualinį prievartavimą kitokio fizinio sąlyčio būdu nuo mažamečio asmens tvirkinimo, nes riba tarp lytinių organų glostymo ir dirginimo arba prašymo glostyti kaltininko lytinius organus ir juos masturbuoti nėra visiškai aiški.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad teismams nagrinėjant išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamąsias bylas iškyla problemų nustatant, ar padarytoje veikoje yra vieno ar kelių nusikaltimų požymių. Šiuo atveju reikėtų remtis minėtame LAT senato nutarime ir teismų praktikoje suformuotais išaiškinimais. LAT senato nutarimo 17 punkte išaiškinta, kad asmens, kuris su nukentėjusiuoju lytiškai santykiavo ir tenkino lytinę aistrą veikos sudaro nusikaltimų sutaptį ir kvalifikuojamos pagal BK 149 ir 150 straipsnių atitinkamas dalis. Nusikalstamų veikų sutaptis gali būti realioji ir idealioji. Pagal įstatymo prasmę realioji nusikalstamų veikų sutaptis yra tada, kai kaltininkas keliomis savarankiškomis veikomis, esant tarp jų laiko tarpui, padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų, numatytų tiek skirtinguose, tiek tuose

⁸⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 177 – 2008.

⁸⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 154 – 2006.

pačiuose Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsniuose ar straipsnių dalyse. Idealią nusikalstamų veikų sutaptį suprantama kaip atvejis, kai kaltininkas viena veika (vienu ar keliais kūno judesiais) tuo pat metu padaro kelias nusikalstamas veikas, numatytas skirtinguose Baudžiamojo kodekso straipsniuose. Teismų praktikoje pripažįstama, kad sutaptis yra idealioji ir tuo atveju, jei padarytos kelios veikos, bet visi veiksmai sekė vienas paskui kitą, buvo padaryti per labai trumpą laiko tarpą, esant bendram sumanymui. Kaltininko padarytas lytinis santykiavimas ir lytinės aistros tenkinimas, iš principo, gali sudaryti ir realią, ir idealią nusikalstamų veikų sutaptį. Sprendžiant klausimą, kokią nusikalstamų veikų sutaptį sudaro lytinis santykiavimas ir lytinės aistros tenkinimas, reikia įvertinti: a) kiek veikų padarė kaltininkas; b) ar veika kelis kartus pažeistas tas pats ar pažeisti skirtingi BK straipsniai; c) ar tarp veikų yra laiko tarpas ir ar galima padarytas veikas vertinti kaip padarytas tuo pat metu; d) ar padarytas veikas sieja vieningas sumanymas. Priklausomai nuo šių požymių sprendžiama, ar padarytos veikos sudaro realią ar idealią nusikalstamų veikų sutaptį⁸⁷.

Jei asmuo su nukentėjusiuoju lytiškai santykiavo ir iš karto po to tenkino lytinę aistrą arba atvirkščiai, padarytos veikos sudaro idealią išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sutaptį. Toks lytinis santykiavimas ir lytinės aistros tenkinimas laikomi padarytais tuo pačiu metu, jei kaltininkas iš pradžių tenkina lytinę aistrą oraliniu, analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu, tačiau nebaigęs tenkinti lytinės aistros (neišliejęs spermos), iš karto po to jis pradeda su nukentėjusiaja lytiškai santykiauti arba atvirkščiai. Kaip idealioji išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sutaptis vertintini taip pat tokie atvejai, kai asmuo baigia lytinį aktą su moterimi ir iš karto po to, be pertraukos, imasi lytinės aistros tenkinimo oraliniu, analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu arba atvirkščiai. Tuo tarpu, jei lytinis santykiavimas ir lytinės aistros tenkinimas padaryti keliomis skirtingomis veikomis, tarp jų yra laiko tarpas ir skirtingi sumanymai, padarytos veikos sudaro realią nusikalstamų sutaptį. Pavyzdys iš teismų praktikos: Nuosprendžio nustatomojoje dalyje nustatyta, kad D. K. po T. K. atlikto prievartinio lytinio akto, išlipus nukentėjusiai E. T. iš automobilio, miške, paėmęs ją už plaukų ir palenkęs jos galvą prie savo lytinio organo, tenkino savo lytinę aistrą oraliniu būdu su E. T. prieš jos valią, t. y. ją seksualiai prievartavo. Seksualiai išprievartavęs nukentėjusiąją E. T., toje pačioje vietoje ir tuo pačiu metu atliko vieną prievartinį lytinį aktą su gulint ant žemės E. T. prieš jos valią, t. y. ją išžagino. Taigi D. K. iš pradžių tenkino lytinę aistrą su nukentėjusiaja E. T. oraliniu būdu. Kaip parodė nukentėjusioji, tai truko apie 5 min., tačiau nebaigęs tenkinti lytinės aistros (neišsiliejus spermai), nuteistas toje pačioje vietoje ir tuo pačiu laiku lytiškai santykiavo su nukentėjusiaja (apie 3 - 5 min.), bet lytinio akto nebaigė. Kadangi nuteistas, nebaigęs tenkinti lytinės aistros oraliniu būdu, iš karto įvedė savo varpą į nukentėjusiosios

---

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 437/2006.

makštį, akivaizdu, kad lytinis santykiavimas ir lytinės aistros tenkinimas nors ir buvo padaryti keliomis veikomis, bet jos sekė viena po kitos per trumpą laiko tarpą ir buvo apimtos vieningo sumanymo, todėl sudaro idealią nusikalstamų veikų sutaptį⁸⁸.

Minėto LAT senato nutarimo 17 punkte taip pat išaiškinta, kad, jei asmuo per tam tikrą laiko tarpą kelis kartus lytiškai santykiauja arba kelis kartus tenkina lytinę aistrą su tuo pačiu nukentėjusiuoju prieš jo valią esant vieningai tyčiai, keli lytiniai santykiavimai arba keli lytinės aistros tenkinimo veiksmai vertinami kaip vienas tęstinis nusikaltimas. Keli pavyzdžiai iš teismų praktikos: Pagal doktrininį įstatymo aiškinimą vieninga tyčia yra tada, kai asmuo prievartaudamas nukentėjusįjį pirmą kartą suvokia, kad ir ateityje seksualiai prievartaus šį nukentėjusįjį. Jei asmuo atlikęs seksualinį prievartavimą, po kiek laiko pasitaikius progai vėl sumano seksualiai prievartauti nukentėjusįjį asmenį, tokia veika jau laikoma pakartotiniu nusikaltimu ir kvalifikuojama atskirai⁸⁹. Kolegijos nuomone, M. M. nusikalstama veika susideda iš tapačių veiksmų, esant vieningai tyčiai ir siekiant vieningo rezultato, todėl laikytina tęstiniu nusikaltimu. Iš bylos duomenų matyti, kad M. M. buvo labai girtas, gulėjo vienoje lovoje su mažamete nukentėjusiaja J. M. ir jos broliu. Maždaug 20 minučių laikotarpyje jis du kartus buvo užgulęs nukentėjusiąją ir atliko tapačius veiksmus – įspraudęs savo varpą tarp suspaustų nukentėjusiosios kojų, tenkino lytinę aistrą fizinio sąlyčio būdu su ta pačia nukentėjusiaja. M. M. teigia, kad dėl girtumo neatsimenąs kas įvyko. Kolegija įvertinusi aplinkybes, kad tarp M. M. atliktų veiksmų buvo gana trumpas laiko tarpas abiem atvejais jis siekė vieningo tikslo – lytinės aistros tenkinimo, su ta pačia nukentėjusiaja, daro išvadą, kad jis veikė vieninga tyčia. Tokia M. M. nusikalstama veika kvalifikuotina pavieniu nusikaltimu pagal BK 150 str. 4 d. ir jam bausmė skirtina už vieną nusikalstamą veiką⁹⁰.

Tačiau pastebėtina, kad negalima laikyti vienu tęstiniu nusikaltimu veikos, kai asmuo, nors ir turėdamas vieningą sumanymą, pažeidžia du BK straipsnius – 149 ir 150, t. y. lytiškai santykiauja ir tenkina lytinę aistrą su nukentėjusiuoju. Pavyzdys iš teismų praktikos: R. B. nuteistas pagal BK 22 straipsnio 1 dalį ir 149 straipsnio 1 dalį už tai, kad automobilyje pasikėsino išžaginti A. S., t. y. siekdamas atlikti lytinį aktą su A. S., įsakmiai pareikalavo, kad ji nusirengtų, jai nepaklusus, griebė už kaklo ir nutempė į automobilio salono galą, nuplėšė viršutinius rūbus, griebęs už plaukų liepė čiulpti jo varpą, o kai ši vėl nepakluso, delnu vieną kartą smogė į veidą, maigė krūtis, laužė rankas, vertė ją smaulyti jo lytinį organą, įkišo jį nukentėjusiai į burną, numovęs kelnaites bandė jį įvesti į makštį, tačiau nusikalstamos veikos nebaigė dėl nepavykusios erekcijos, t. y. dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo jo valios. Teismas R. B. pagrįsdamas kvalifikaciją teigė, kad „teisiamojo tyčia buvo nukreipta lytiškai santykiauti su nukentėjusiaja prieš jos va-

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 437/2006.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 396/2007.

⁹⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. sausio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 74 – 2006.

lią, visi kiti jo veiksmai, dėl kurių nukentėjusioji buvo priversta smaukyti jo lytinį organą bei jį čiulpti, buvo nukreipti ne patenkinti lytinę aistrą prieš nukentėjusiosios valią oraliniu būdu, bet siekiant, kad sukietėtų jo varpa, tada jis galėtų atlikti lytinį aktą su nukentėjusiaja. Minėti veiksmai buvo sudėtinė teismo veiksmy, nukreiptų išžaginti nukentėjusiają, dalis, todėl teismas laiko, kad papildoma šių veiksmy kvalifikacija pagal BK 150 straipsnio 1 dalį nereikalinga“. Apeliacinės instancijos teismas pripažino šią išvadą teisinga nurodydamas, kad „R. B. tenkino lytinę aistrą oraliniu būdu, tačiau, kaip matyti iš nustatytų bylos aplinkybių, tai darė dėl dingusios erekcijos“ (baudžiamoji byla Nr. 1-117-05/2003). Iš principo tokia veikos kvalifikacija yra įmanoma, jei kaltininko tyčia buvo nukreipta tik į išžaginimą, o kai kurie BK 150 straipsnyje numatyti veiksmai buvo daromi tik tam, kad būtų pasiektas atitinkamas lytinio susijaudinimo laipsnis kaip būtina lytinio santykiavimo sąlyga. Tokia veika gali būti kvalifikuojama tik pagal BK 149 straipsnį kaip išžaginimas ar pagal BK 22 straipsnį ir BK 149 straipsnį kaip pasikėsinimas padaryti išžaginimą, jei nepavyko pradėti lytinio santykiavimo. Tačiau tokia kvalifikacija galima ne dėl visų veiksmy, atitinkančių BK 150 straipsnio požymius. Lytinės aistros tenkinimas esant sukietėjusiai varpai oraliniu ar analiniu būdu arba sukietėjusios varpos masturbavimas jau sudaro atskiro nusikaltimo sudėtį ir turi būti kvalifikuojamas atskirai. Panagrinėjus nuosprendyje išdėstytus nuteistojo ir nukentėjusiosios parodymus, kyla abejonių dėl tokios kaltininko veiksmy kvalifikacijos. Iš bylos medžiagos matyti, kad kaltinamasis, prievartaudamas nukentėjusiają oraliniu būdu, siekė ne tik erekcijos, bet ir malonumo („R. B. prievarta įgrūdo jai į burną savo lytinį organą, aiškino, kaip daryti, kad jam būtų gerai, ir pan.“), be to, kaltininkas masturbuodamasis išliejo spermą ir liepė nukentėjusiajai liesti jo lytinius organus⁹¹.

Jei kaltininkas, panaudodamas fizinį smurtą, grasinimus tuoj pat jį panaudoti ar kitaip atimdamas galimybę priešintis, tenkino su nukentėjusiuoju lytinę aistrą, tačiau lytinio santykiavimo pradėti nepavyko dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo kaltininko valios, veika kvalifikuojama pagal BK 150 straipsnio atitinkamą dalį kaip baigtas seksualinis prievartavimas ir pagal BK 22 straipsnį bei 149 straipsnio atitinkamą dalį kaip pasikėsinimas padaryti išžaginimą.

Jei asmuo per tam tikrą laiką lytiškai santykiauja ar tenkina lytinę aistrą su keliais nukentėjusiais, padarytos veikos sudaro nusikaltimų sutaptį ir kiekvieno nukentėjusiojo išžaginimas ar seksualinis prievartavimas kvalifikuojamas kaip atskiras nusikaltimas.

Minėto LAT senato nutarimo 18 punkte išaiškinta, kad nukentėjusiojo turto sunaikinimas ar sugadinimas išžaginimo ar seksualinio prievartavimo metu papildomai kvalifikuojamas pagal BK 187 straipsnį.

---

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“.

Nukentėjusiojo turto pasisavinimas kvalifikuojamas kaip kelių nusikalstamų veikų realioji sutaptis: pagal BK 149 ar 150 straipsnį ir priklausomai nuo bylos aplinkybių pagal BK 178 ar 180 straipsnį.

Subjektas: seksualinio prievartavimo subjektui keliami bendrieji subjekto reikalavimai – pakaltinamumas ir amžius, nuo kurio asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Seksualinio prievartavimo subjektu gali būti pakaltinamas, sulaukęs 14 metų fizinis asmuo, tiek vyras, tiek moteris (kaip minėta, subjektu gali būti tiek priešingos, tiek tos pačios lyties asmuo kaip ir nukentėjusysis). Už nepilnamečio ir mažamečio seksualinį prievartavimą (150 str. 3 ir 4 d.) atsako ir juridinis asmuo.

Subjektyvioji pusė: seksualinis prievartavimas gali būti padaromas tyčine kaltės forma, o būtent – tik tiesiogine tyčia. Kaltininkas suvokia, kad atlieka seksualinius veiksmus, fiziškai kontaktuoja su nukentėjusiuoju asmeniu prieš jo valią, panaudodamas fizinį smurtą ar grasindamas tuoj jį panaudoti ar kitaip atimdamas galimybę priešintis arba pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle ir nori patenkinti savo seksualinį poreikį⁹².

Seksualinio prievartavimo motyvas – lytinės aistros tenkinimas. Kaip buvo minėta anksčiau, motyvas seksualinį prievartavimą padeda atriboti nuo kitų nusikalstamų veikų.

Seksualinį prievartavimą kvalifikuojantys požymiai: šį nusikaltimą kvalifikuojantys požymiai, numatyti BK 150 str. 2, 3 ir 4 dalyse (seksualinis prievartavimas su bendrininkų grupe, nepilnamečio ar mažamečio seksualinis prievartavimas) yra identiški išžaginimą kvalifikuojantiems požymiams (plačiau žiūrėti 39 – 45 psl.).

Lyginant su kitomis valstybėmis, seksualinio prievartavimo teisinis reglamentavimas Lietuvos BK yra panašus į Rusijos ir kitų buvusių sovietinių respublikų (pvz., Estijos, Armėnijos) teisinį reguliavimą. Šiose valstybėse seksualinio prievartavimo sudėtis taip pat yra numatyta atskirame straipsnyje, seksualinis prievartavimas taip pat traktuojamas kaip prievartinis lytinės aistros tenkinimas kitu būdu nei lytinis santykiavimas (natūralus vaginalinis lytinis aktas tarp vyro ir moters). Tai gali būti oralinis, analinis lytinės aistros tenkinimas, taip pat kiti seksualinio pobūdžio veiksmai tiek tarp tos pačios, tiek tarp skirtingų lyčių asmenų. Tačiau pastebėtina, kad iš dalies skiriasi seksualinio prievartavimo padarymo būdai. Šie būdai sutampa su išžaginimo padarymo būdais, todėl papildomai nėra kartojami (plačiau žiūrėti 45 psl.).

Kiek kitaip seksualinis prievartavimas reglamentuojamas kai kurių Vakarų Europos valstybių (pvz., Prancūzijos) baudžiamuosiuose įstatymuose. Prancūzijos BK, skirtingai nei Lietuvos BK, seksualinis prievartavimas traktuojamas daug siauriau: seksualiniu prievartavimu laikomi prievartiniai seksualiniai veiksmai, skirtingi nei išžaginimo atveju, t. y. seksualiniai veiksmai be skverbties į

---

⁹² Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 92 – 2010.

nukentėjusį prieš jo valią (prancūziškai Les agressions sexuelles autres que le viol). Kaip buvo minėta anksčiau, Prancūzijos BK išžaginimu laikoma betkokia prievartinė seksualinė penetracija (sueitis), t. y. kai seksualiai įsiskverbiamą į nukentėjusio asmens vaginą, išeinamąją angą ar burną (tai apima natūralų vaginalinį lytinį aktą, lytinės aistros tenkinimą analiniu ar oraliniu būdu, taip pat, manytina, ir kitus seksualinio įsiskverbimo būdus). Kaip matyti, tai gali būti tiek heteroseksualūs, tiek homoseksualūs prievartiniai lytiniai veiksmai (skirtingai nei Lietuvos BK). Tai žymiai platesnis išžaginimo traktavimas nei Lietuvos ir kitu buvusių sovietinių respublikų baudžiamuosiuose įstatymuose, kur dalis prievartinių lytinės aistros tenkinimo būdų (oralinis, analinis lytinės aistros tenkinimo būdai, dalis lytinės aistros tenkinimo veiksnių kitokio fizinio sąlyčio būdu), Prancūzijos BK įvardijamų kaip išžaginimas, traktuojama kaip seksualinis prievartavimas. Pagal Prancūzijos BK seksualinis prievartavimas gali pasireikšti prievartiniais seksualinio pobūdžio veiksmais, kai kaltininkas ir nukentėjusysis seksualiai fiziškai kontaktuoja (lietimas be skverbties) arba kaltininkas priverčia nukentėjusį atlikti seksualinio pobūdžio veiksmus su savimi.

Prancūzijos BK yra numatyti šie seksualinio prievartavimo padarymo būdai: jėgos (smurto), prievartos, grasinimo panaudojimas arba pasinaudojimas netikėtumu (pranc. violence, contrainte, menace ou surprise).

Pastebėtina, kad visų šių paminėtų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose yra įtvirtinta daugiau seksualinį prievartavimą kvalifikuojančių požymių negu Lietuvos BK. Rusijoje, Estijoje, Armėnijoje, kaip ir Lietuvoje, seksualinį prievartavimą kvalifikuojantys požymiai įtvirtinti tame pačiame straipsnyje kaip ir pagrindinė šio nusikaltimo sudėtis, Prancūzijoje šie požymiai įtvirtinti atskiruose straipsniuose. Visose šiose šalyse seksualinį prievartavimą kvalifikuojantys požymiai iš esmės sutampa su išžaginimą kvalifikuojančiais požymiais, todėl papildomai nėra kartojami (plačiau žiūrėti 46 psl.).

3. Privertimo lytiškai santykiuoti sudėties analizė

3.1 Pagrindinės privertimo lytiškai santykiuoti sudėties analizė

Objektas: Šio nusikaltimo objektas yra žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvė, tam tikrais atvejais objektu yra ir seksualinis neliečiamumas. Taip pat darant šį nusikaltimą žala gali būti padaroma ir kitiems teisiniams gėriams: garbei, orumui, nuosavybei ir kt. Nukentėjusiuoju gali būti ir vyras, ir moteris. Pastebėtina, kad priklausomai nuo lytinės aistros tenkinimo būdo nukentėjusiuoju gali būti tiek tos pačios, tiek skirtingos lyties asmuo kaip ir kaltininkas. Nukentėjusiuoju paprastai gali būti ne jaunesnis nei 14 metų asmuo, nes pagal bendrą taisyklę lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su

mažamečiu laikomas arba išžaginiu, arba seksualiniu prievartavimu pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle (plačiau žiūrėti 33 psl.).

Objektyvioji pusė: Objektyviai šis nusikaltimas pasireiškia privertimu kitą asmenį lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu, kai tai pasiekama grasinimu panaudoti smurtą ar kitokia psichine prievarta, arba pasinaudojant nukentėjusiojo priklausomumu.

Baudžiamosios teisės doktrinoje galima rasti dvi skirtingas pozicijas dėl šio nusikaltimo sudėties rūšies. Pagal vieną nuomonę, šio nusikaltimo sudėtis yra materialinė. Pagal šią poziciją, privertimo lytiškai santykiauti objektyviają pusę sudaro veika, padariniai ir priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių. Veika pasireiškia kito asmens vertimu prieš jo valią tenkinti kaltininko ar kito asmens lytinę aistrą (lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą). Veikos (vertimo) būdai: 1) psichinė prievarta (grasinimas panaudoti smurtą ar kitokia psichinė prievarta); 2) pasinaudojimas nukentėjusiojo priklausomumu. Padariniai - nukentėjusiojo valios palaužimas, kai šis sutinka patenkinti kaltininko ar kito asmens lytinę aistrą. Taip pat būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp vertimo ir nukentėjusiojo sutikimo. Nusikaltimas laikomas baigtu nuo nukentėjusiojo valios palaužimo momento.

Pagal kitą nuomonę, šio nusikaltimo sudėtis yra formali, t. y. baudžiamosios atsakomybės kaltininkui kilimas nesiejamas su padarinių atsiradimu. Pagal šią poziciją, šio nusikaltimo objektyviają pusę sudaro tik veika, kuri pasireiškia privertimu kitą asmenį lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu, kai tai pasiekama grasinimu panaudoti smurtą ar kitokia psichine prievarta, arba pasinaudojant nukentėjusiojo priklausomumu. Nusikaltimas laikomas baigtu nuo to momento, kai nukentėjusysis yra priverčiamas lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu (lytinio akto ar kitokio lytinės aistros tenkinimo pradžios).

Manytina, kad reikėtų pritarti pirmajai nuomonei. Lingvistiškai žodis „privertimas“ reiškia vertimą, kuris davė tam tikrą rezultatą, t. y. pavykusį vertimą, sukėlusį tam tikrą padarinių. Dėl šios priežasties manytina, kad šio nusikaltimo sudėtis yra materialinė.

Kaip buvo minėta, veika pasireiškia vertimu kitą asmenį prieš jo valią lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu, kai tai pasiekama grasinimu panaudoti smurtą ar kitokia psichine prievarta, arba pasinaudojant nukentėjusiojo priklausomumu:

1) Grasinimas panaudoti smurtą: remiantis anksčiau minėto LAT senato nutarimo 21 punkte numatytais išaiškinimais, šis vertimo būdas apima grasinimą panaudoti fizinį smurtą. Iš pirmo žvilgsnio šis požymis yra panašus į išžaginimo ir seksualinio prievartavimo padarymo būdą „grasinimą tuoj pat panaudoti fizinį smurtą“ (plačiau žiūrėti 28 psl.), tačiau skirtingai nei išžaginimo ir seksualinio prievartavimo atveju, tai reiškia grasinimą šiuos veiksmus padaryti ne tuoj pat, bet ateityje prieš nukentėjusįjį ar jo artimuosius ir nukentėjusysis gali imtis priemonių, kad tas grasinimas nebūtų

įvykdytas⁹³, t. y. jei grasinama nesutikimo atveju fizinį smurtą panaudoti vėliau kaip kerštą dėl nukentėjusiojo asmens nesutikimo su kaltininko reikalavimu, veika negali būti kvalifikuojama pagal BK 149 straipsnį, tačiau priklausomai nuo aplinkybių gali būti kvalifikuojama pagal BK 151 straipsnį. Pavyzdys iš teismų praktikos: Teismų praktikoje taip pat laikomasi nuomonės, kad „grasinimas paprastai siejamas su fizinio smurto panaudojimu prieš nukentėjusįjį. Jei grasinama panaudoti fizinį smurtą prieš kitus asmenis, veika gali būti kvalifikuojama kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas tik tuo atveju, jei kitas asmuo yra toje pačioje vietoje kaip kaltininkas ar nukentėjusysis ar su juo palaikomas ryšys, grasinama prieš kitą žmogų smurtą panaudoti tuoj pat, jei nukentėjusysis nesutiks su kaltininko reikalavimais ir toks grasinimas palaužė nukentėjusiojo pasipriešinimą (grasinama nesutikimo atveju sumušti ar pagrobti tame bute ar kitoje vietoje esantį mažametį sūnų ar ligotą motiną, sutuoktinį ir pan.)“ (Nutarimo 8 punktas). Iš baudžiamosios bylos medžiagos matyti, kad G. S. grasino susidoroti ir nužudyti tiek mažamečių E. M. ir M. M., tiek ir nepilnamečių A. B. bei E. J. tėvus⁹⁴. Toks teismo pateikiamas teisinis vertinimas kelia tam tikrų abejonių: teismas nepagrindė, kad nukentėjusiųjų tėvai buvo toje pačioje vietoje kaip kaltininkas ar nukentėjusysis ar su jais buvo palaikomas ryšys, kad buvo grasinama prieš juos smurtą panaudoti tuoj pat, jei nukentėjusysis nesutiks su kaltininko reikalavimais. Todėl manytina, kad tokius kaltininko veiksmus (grasinimą nužudyti nukentėjusiųjų tėvus) reikėtų vertinti ne kaip išžaginimo ir seksualinio prievartavimo požymį „grasinimą tuoj pat panaudoti fizinį smurtą“, o kaip privertimo lytiškai santykiauti požymį „grasinimą panaudoti smurtą“, nes tokie kaltininko veiksmai reiškė grasinimą panaudoti fizinį smurtą ne tuoj pat, o ateityje.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad BK 151 straipsnio sudėtis nenumato fizinio smurto panaudojimo kaip vieno iš nukentėjusiojo valios palaužimo elementų.

2) Kitokios psichinės prievartos panaudojimas: pastebėtina, kad kitokia psichinė prievarta gali būti labai įvairaus pobūdžio. Minėtame LAT senato nutarime išaiškinta, kad tai gali būti grasinimas sunaikinti ar sugadinti nukentėjusiojo turtą, parduoti nukentėjusįjį prostitutcijai ir pan. Prie tokių veiksmų galima priskirti ir grasinimą paskleisti nukentėjusįjį žeminančią, komprometuojančią informaciją, atskleisti tam tikrą nukentėjusiojo paslaptį, padaryti kitokią žalą, pažeisti nukentėjusiojo ar jo artimo asmens interesus ar kitaip pakenkti. Manytina, kad kvalifikavimui reikšmės neturi, ar tokį grasinimą ruošiamasi įvykdyti tuoj pat ar ateityje.

Šis privertimo lytiškai santykiauti požymis tam tikru aspektu yra panašus į vieną iš išžaginimo ir seksualinio prievartavimo padarymo būdų – išžaginimą ar seksualinį prievartavimą kitaip atimant

⁹³ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. II dalis. Specialioji dalis (99 – 221 straipsniai). Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009. P. 188.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 449/2007.

galimybę priešintis (plačiau žiūrėti 30 psl.). Kaip buvo minėta anksčiau, LAT senato nutarime prie šio požymio priskiriami ir tokie veiksmai kaip melagingas kokios nors reikšmingos nukentėjusiojo apsisprendimui žinios pranešimas, grasinimas tuoj pat sunaikinti ar atimti turtą. Toks LAT senato išaiškinimas ir kai kurių požymių priskyrimas šiam išžaginimo ir seksualinio prievartavimo padarymo būdai kelia tam tikrą abejonių, kadangi labai išplečiamos šio išžaginimo ir seksualinio prievartavimo padarymo būdo ir, apskritai, išžaginimo ir seksualinio prievartavimo normos ribos. Baudžiamosios teisės doktrinoje yra nuomonė, kad lytinis santykiavimas panaudojant apgaule, piktnaudžiaujant pasitikėjimu, pavyzdžiui, apgaulingai žadant vesti, amžinai mylėti ir pan., kai taip pasiekiamas partnerio sutikimas, negali būti laikomas išžaginimu⁹⁵. Manytina, kad melagingas kokios nors reikšmingos nukentėjusiojo apsisprendimui žinios pranešimas yra vienas iš apgaulės būdų, todėl negali būti laikomas išžaginimo ir seksualinio prievartavimo padarymo būdu „kitaip atimant galimybę priešintis“. Dėl minėtų priežasčių manytina, kad kai kurie požymiai (pvz.: melagingas kokios nors reikšmingos nukentėjusiojo apsisprendimui žinios pranešimas, grasinimas tuoj pat sunaikinti ar atimti turtą ir pan.) turėtų sudaryti ne išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kitaip atimant galimybę priešintis, tačiau švelnesnį nusikaltimą – BK 151 str. numatytą „Privertimą lytiškai santykiuoti“, o būtent jame numatytą požymį „panaudodamas kitokią psichinę prievartą“. Nepaisant to, teismų praktikoje galima rasti pavyzdžių, kai teismai vadovaujasi tokiu LAT senato išaiškinimu ir melagingą kokios nors reikšmingos nukentėjusiojo apsisprendimui žinios pranešimą vertina kaip išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kitaip atimant galimybę priešintis: Pažymėtina ir tai, kad iš bylos matyti, jog G. S. apgaule įtikino nepilnametį A. B., kad jam bus atliekamas sveikatos patikrinimas, o norint pasiekti teigiamų rezultatų ir išvengti neigiamų padarinių, būtina atlikti tai, ką jis liepia, ir taip prieš nukentėjusiojo valią tenkino savo lytinę aistrą. G. S. įbaugino ir nepilnametį E. J., melagingai apkaltindamas jį tariamu mergaitės tvirkinimu ir dėl to gresiančiu medicininiu patikrinimu, ir seksualiai jį prievartavo. Tokie veiksmai atitinka ir kitą šio nusikaltimo sudėties požymį – „kitaip atimant galimybę priešintis“, – nes toks požymis yra konstatuojamas ir tada, kai melagingai pranešama kokia nors reikšminga nukentėjusiojo apsisprendimui žinia (Nutarimo 9 punktas)⁹⁶.

Atkreiptinas dėmesys, kad nei teismų praktikoje, nei baudžiamosios teisės doktrinoje nėra suformuoti kriterijai, kaip turėtų būti atskiriami išžaginimas ir seksualinis prievartavimas kitaip atimant galimybę priešintis bei privertimas lytiškai santykiuoti panaudojant kitokią psichinę prievartą. Tikriausiai, kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas galėtų būti kvalifikuojami tokie išskirtiniai, vienetiniai atvejai, kai kaltininkas nukentėjusiajam sukelia tokią būseną, kad dėl to asmeniui visiškai palaužiama

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. II dalis. Specialioji dalis (99 – 221 straipsniai). Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009. P. 181.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 449/2007.

valia, ir todėl lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas vyksta prieš nukentėjusiojo valią. Manytina, kad teismas, nagrinėjantis konkrečią baudžiamąją bylą, kiekvienu atveju turėtų visapusiškai ir išsamiai iširti padarytos veikos aplinkybes ir atsižvelgęs į šias aplinkybes tinkamai kvalifikuoti padarytą veiką. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad esant šių normų konkurencijai, pirmenybė teikiama išžaginimo ar seksualinio prievartavimo normoms. Tai reiškia, kad tokiais atvejais veika kvalifikuojama kaip privertimas lytiškai santykiauti tik tuomet, kai neatitinka išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymių.

3) Pasinaudojimas asmens priklausomumu: pasinaudojimas priklausomumu – tai specifinis privertimo lytiškai santykiauti padarymo būdas, kai nukentėjusiajam tiesiogiai arba užuominomis leidžiama suprasti, jog norint išvengti tam tikrų nemalonumų jis privalo paklusti kaltininko valiai ir patenkinti jo seksualinius norus. Priklausomumas suponuoja tokius santykius tarp žmonių, kai vienos žmogaus gerovė (padėtis) priklauso nuo kito žmogaus geros valios. Anksčiau minėto LAT senato nutarimo 21 punkte išaiškinta, kad vienas iš alternatyvių privertimo lytiškai santykiauti sudėties požymių yra lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas pasinaudojant asmens priklausomumu, kuris gali kilti dėl giminytės (vaikai priklausomi nuo tėvų), santuokos, tarnybos (viršininkas ir sekretorė, darbdavys ir samdomas darbuotojas), materialinės priklausomybės (asmuo teikia materialinę paramą nukentėjusiajam) ir pan. Iš šio išaiškinimo nėra aišku, ar juridinę reikšmę turi tik teisinis (formalus) priklausomumas ar betkoks faktinis nukentėjusiojo priklausomumas nuo kaltininko. Manytina, kad priklausomumas gali būti tiek formalizuotas (teisinis), tiek neformalus, nes gali susiklostyti tam tikros situacijos, kai nukentėjusiojo valios palaužimą sąlygos teisės nereguliuojami faktiniai santykiai (pvz., paauglių grupės nario priklausomumas nuo jos lyderio, nusikaltėlių gaujos nario – nuo jos vadovo ir pan.)⁹⁷. Svarbu nustatyti tai, kad priklausomumas buvo toks, kad privertė nukentėjusį tenkinti kaltininko ar kito asmens lytinę aistrą.

Lytiniu santykiavimu suprantamas natūralus (vaginalinis) lytinis aktas (kaip ir išžaginimo atveju). Kitokie lytinės aistros tenkinimo būdai BK 151 straipsnyje nėra aprašyti, tačiau manytina, kad jie sutampa su BK 150 straipsnyje (seksualinis prievartavimas) numatytais lytinės aistros tenkinimo būdais, t. y. kai lytinė aistra tenkinama oraliniu, analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu (plačiau žiūrėti 47 psl.). Lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę tik tais atvejais, kai tai daroma prieš nukentėjusiojo asmens valią, t. y. kai tai daroma nesutinkant vienam iš asmenų, dalyvaujančių lytiškai santykiaujant ar kitaip tenkinat lytinę aistrą (plačiau žiūrėti 26 psl.). Atkreiptinas dėmesys, kad kaltininko veika kvalifikuojama pagal BK 151 str. ne tik tada, kai nukentėjusysis verčiamas lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku, bet ir su kitu kaltininko nurodytu asmeniu.

---

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. II dalis. Specialioji dalis (99 – 221 straipsniai). Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009. P. 188.

Manytina, kad, jei toks asmuo nežinojo, kad nukentėjusysis lytiškai santykiauja ar kitaip tenkina lytinę aistrą prieš savo valią, jis netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Jei toks asmuo veikė kartu susitaręs su kaltininku, jie abu atsakys kaip šio nusikaltimo bendrininkai.

Padariniai - nukentėjusiojo valios palaužimas, kai šis sutinka patenkinti kaltininko ar kito asmens lytinę aistrą.

Taip pat būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp veikos (vertimo) ir padarinių (nukentėjusiojo sutikimo): priežastinio ryšio nustatymas šio nusikaltimo sudėtyje reikalauja išvados apie tai, kad nukentėjusysis buvo priverstas prieš savo valią lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu būtent dėl jo panaudotos psichinės prievartos arba pasinaudojimo priklausoma padėtimi, dėl to, kad buvo verčiamas, bet ne dėl kitų aplinkybių.

Nusikaltimas laikomas baigtu nuo nukentėjusiojo valios palaužimo momento, kai pradamas lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas. Pastangos priversti asmenį tenkinti lytinę aistrą sudaro pasikėsinimą padaryti šį nusikaltimą, t. y. kaltininkas grasino panaudoti smurtą, panaudojo kitokią psichinę prievartą, bet jam nepavyko priversti nukentėjusiojo lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą.

Jeigu nukentėjusysis tenkinti lytinę aistrą verčiamas tam tikrais grasinimais, kurie vėliau yra realizuojami (pvz., sugadinamas ar sunaikinamas turtas), tokiu atveju tai bus privertimo lytiškai santykiauti ir atitinkamo nusikaltimo sutaptis.

Subjektas: Privertimo lytiškai santykiauti subjektui keliami bendrieji subjekto reikalavimai – pakaltinamumas ir amžius, nuo kurio asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Privertimo lytiškai santykiauti subjektu gali būti pakaltinamas, sulaukęs 16 metų fizinis asmuo, tiek vyras, tiek moteris (kaip minėta, priklausomai nuo lytinės aistros tenkinimo būdo, subjektu gali būti tiek priešingos, tiek tos pačios lyties asmuo kaip ir nukentėjusysis). Už nepilnamečio privertimą lytiškai santykiauti (151 str. 2 d.) atsako ir juridinis asmuo.

Subjektyvioji pusė: Privertimas lytiškai santykiauti gali būti padaromas tyčine kaltės forma, o būtent – tik tiesiogine tyčia. Kaltininkas supranta, kad grasindamas panaudoti smurtą, panaudodamas kitokią psichinę prievartą arba pasinaudodamas asmens priklausomumu verčia kitą asmenį prieš jo valią tenkinti jo ar kito asmens lytinę aistrą, numato, kad nukentėjusysis tai darys, ir to nori.

3.2 Privertimą lytiškai santykiuoti kvalifikuojančio požymio analizė

Privertimą lytiškai santykiuoti kvalifikuojantis požymis: Nepilnamečio privertimas lytiškai santykiuoti: nukentėjusiojo nepilnametystė kaip ši nusikaltimą kvalifikuojantis požymis reiškia, kad nukentėjusysis paprastai yra vyresnis nei 14 metų ir jaunesnis nei 18 metų ir kaltininkas tai žinojo. Pagal bendrą taisyklę lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu laikomas arba išžaginiu, arba seksualiniu prievartavimu pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle. Kai lytiškai santykiuojama ar kitaip tenkinama lytinė aistra su mažamečiu, neturinčiu 14 metų asmeniu, turi būti nustatomas ne tik nukentėjusiojo amžius, bet ir tai, kad jis nesuvokė lytinio santykiavimo ar kitokios lytinio aistros tenkinimo socialinės reikšmės. Manytina, kad tais atvejais, kai sprendžiant pagal įvykio aplinkybes mažametis dėl savo fizinio ir psichinio išsivystymo bei patirties suvokia lytinio santykiavimo ar kitokio lytinės aistros tenkinimo prasmę ir socialinę reikšmę, taip pat atsižvelgiant į partnerio asmenybę, 14 metų neturėjimas negali būti laikomas veiksmu, apsprendžiančiu bejėgišką būklę, tuo pačiu negali būti ir pasinaudojimas ja⁹⁸. Manytina, kad tokiu atveju lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu, esant kitiems privertimo lytiškai santykiuoti požymiams, kvalifikuotinas kaip nepilnamečio privertimas lytiškai santykiuoti pagal BK 151 str. 2 d. Jeigu kaltininkas sąžiningai klydo dėl nukentėjusiojo amžiaus, pagrįstai jį laikydamas pilnamečiu, atsakomybė iškyla pagal BK 151 str. 1 d.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismų praktikoje gali kilti problemų atirbojant nepilnamečio privertimą lytiškai santykiuoti pasinaudojant asmens priklausomumu nuo BK 151¹ straipsnio 3 dalyje numatyto nusikaltimo („Tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas arba kitas asmuo, turintis įstatymuose nustatytą įgaliojimą nepilnamečio asmens atžvilgiu, lytiškai santykiavęs ar kitaip tenkinęs lytinę aistrą su tuo nepilnamečiu asmeniu, jeigu nebuvo išžagينو, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiuoti požymių“), nes manytina, kad nepilnametis yra priklausomas nuo BK 151¹ straipsnio 3 dalyje numatytų asmenų, ir gali kilti sunkumų nustatant, ar lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su nepilnamečiu vyko dėl to, kad kaltininkas pasinaudojo nukentėjusiojo priklausomumu. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos aiškinamajame rašte⁹⁹ išaiškinta, kad BK 151¹ straipsnio 3 dalyje siekiama numatyti atsakomybę asmenims, kurie lytinę aistrą tenkina būdami vaiko atstovai pagal įstatymą arba turėdami teisės aktais apibrėžtą įgaliojimą nepilnamečio atžvilgiu (pvz.,

⁹⁸ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. II dalis. Specialioji dalis (99 – 221 straipsniai). Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009. P. 181.

⁹⁹ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151-1 straipsniu įstatymo projekto. 2006, Nr. XP-11990.

pedagogai, vaiko priežiūros įstaigos ar teisėsaugos institucijų darbuotojai ir pan.). Šiuo atveju įtvirtinamas draudimas lytiškai santykiauti su pavaldžiu ar priklausomu nepilnamečiu, preziumuojant, kad šie įgaliojimai bet kuriuo atveju turi įtakos nepilnamečio apsisprendimui, net jei jis tai suvokia daras savanoriškai. Kartu siekiama užtikrinti, kad tam tikrą viršenybę turintis asmuo nepasinaudotų nepakankama nepilnamečio lytine branda ir jo pasirinkimais. Ši norma skiriasi nuo BK 151 str. numatytos sunkesnės nusikaltimo sudėties, kadangi pagal ją atsakomybė kyla tik už santykiavimą prieš asmens valią, t. y. kuomet nėra nepilnamečio laisvo sutikimo lytiniams santykiams. Šiuo atveju atsakomybė kiltų net ir esant nepilnamečio sutikimui, nors asmuo dėl savo padėties nepilnamečio atžvilgiu turėtų susilaikyti nuo tokių santykių. Taigi norint, kad kaltininko veika būtų kvalifikuota pagal BK 151 str. 2 d. kaip nepilnamečio privertimas lytiškai santykiauti, būtina nustatyti, kad su nepilnamečiu buvo lytiškai santykiauta ar kitaip tenkinta lytinė aistra prieš jo valią ir kad nukentėjusiojo valia buvo palaužta dėl jo priklausomumo nuo kaltininko. Ir tik tuo atveju, kai nustatoma, kad 151¹ straipsnio 3 dalyje numatytas subjektas lytiškai santykiavo ar kitaip tenkino lytinę aistrą su nepilnamečiu ne prieš jo valią (t. y. savanoriškai) ir kad to nenulėmė nukentėjusiojo priklausomumas nuo kaltininko, tokia kaltininko veika galėtų būti kvalifikuota pagal BK 151¹ straipsnio 3 dalį.

Teismų praktikoje galima rasti pavyzdžių, kur teismų pateikiamas kaltininko padarytų veikų teisinis vertinimas kelia tam tikrų abejonių, pvz.: R. F. , būdamas nepilnamečis V. G. globėjos sutuoktiniu ir duodamas raštišką sutikimą sutuoktinei, kad ši globotų nukentėjusiąją, tuo pačiu ir pats įgijo įstatymuose nustatytų įgaliojimų globojamos nepilnamečės atžvilgiu. Toks kaltininko statusas atitinka BK 151¹ str. 2 d. naudojamai asmens, turinčio įstatymuose nustatytų įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu, sąvokai. Nors, kaip nurodo apeliantas, jis fizinio smurto ir grasinimų prieš nukentėjusiąją nenaudojo, tačiau BK 151¹ str. 2 d. dispozicija ir nenurodo šio požymio kaip būtinojo. Iš nukentėjusiosios parodymų akivaizdu, jog ji nuo apelianto buvo priklausoma, nes po lytinių santykių nuteistasis tapdavo geresnis jos atžvilgiu, duodavo pinigų, išleisdavo pas draugus. Be kita ko, iš V. G. parodymų matyti, jog pastaroji, sulaukusi 14 metų amžiaus, suvokė su ja atliekamų veiksmų esmę, suprato, kad toks apelianto elgesys yra neteisėtas, tačiau dėl priklausomumo nuo R. F. , ji tam pasipriešinti negalėjo. Šių aplinkybių pakanka konstatuoti, jog R. F. , naudodamasis savo įgaliojimais nepilnamečės nukentėjusiosios atžvilgiu,

lytiškai su ja santykiavo prieš jos valią ir tokiu būdu pažeidė minėtu straipsniu saugomą vertybę – nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą¹⁰⁰. Kaip matyti, teismas nustatė, kad lytinis santykiavimas su nepilnamete vyko prieš jos valią, kuri buvo palaužta dėl nukentėjusios priklausomumo nuo kaltininko. Šie požymiai atitinka BK 151 str. 2 d. numatytą nepilnamečio privertimą lytiškai santykiuoti, todėl manytina, kad kaltininko veika turėtų būti perkvalifikuota pagal šią teisės normą.

Lyginant su kitomis valstybėmis, privertimo lytiškai santykiuoti teisinis reglamentavimas Lietuvos BK yra panašus į Rusijos ir kitų buvusių sovietinių respublikų (pvz., Estijos, Armėnijos) teisinį reguliavimą. Šiose valstybėse, kaip ir Lietuvos BK, šis nusikaltimas bendriausia prasme pasireiškia kaip prievartiniai seksualiniai veiksmai, kai lytiškai santykiuojama ar kitaip tenkinama lytinė aistra prieš nukentėjusiojo valią (tai gali būti natūralus lytinis aktas tarp vyro ir moters, lytinės aistros tenkinimas oraliu, analiniu būdu, bei kiti heteroseksualūs ar homoseksualūs lytinės aistros tenkinimo būdai). Rusijoje ir Armėnijoje, kaip ir Lietuvoje, šis nusikaltimas yra įtvirtintas viename straipsnyje; Estijoje, priklausomai nuo lytinės aistros tenkinimo būdo (ar tai natūralus lytinis aktas, ar kitoks lytinės aistros tenkinimo būdas) – dviejuose. Nuo išžaginimo ar seksualinio prievartavimo privertimą lytiškai santykiuoti skiria šio nusikaltimo padarymo būdas. Rusijos BK ir Armėnijos BK numatyti šie privertimo lytiškai santykiuoti padarymo būdai: šis nusikaltimas, padarytas šantažuojant, grasinant sugadinti, sunaikinti ar užgrobti turtą ar pasinaudojant materialine ar kitokia nukentėjusiojo priklausomybe. Estijos BK numatytas vienintelis šio nusikaltimo padarymo būdas, t. y. pasinaudojimas nukentėjusiojo priklausomumu nuo kaltininko, jei nebuvo panaudota jėga ar pasinaudota situacija, kai asmuo negali pasipriešinti ar suvokti situacijos (priešingu atveju, kaltininko veika turėtų būti kvalifikuota kaip išžaginimas).

Kaip matyti, Lietuvos BK privertimas lytiškai santykiuoti traktuojamas kiek plačiau nei anksčiau paminėtose valstybėse, nes Lietuvos BK 151 straipsnyje yra numatyta daugiau šio nusikaltimo padarymo būdų: šių valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose nėra įtvirtinto grasinimo panaudoti smurtą, kaip psichinė prievarta traktuojami tik šantažas ar grasinimas sugadinti, sunaikinti ar užgrobti turtą (skirtingai nei Lietuvos BK).

Kai kurių Vakarų Europos valstybių (pvz., Prancūzijos) baudžiamuosiuose įstatymuose nėra įtvirtinta privertimo lytiškai santykiuoti kaip savarankiško nusikaltimo sudėtis. Tiesa, pastebėtina, kad Vokietijos BK daug dėmesio yra skiriama seksualinei prievartai prieš asmenis, kurie tam tikra forma yra priklausomi nuo kaltininko, pvz. kaliniai nuo pataisos įstaigos prižiūrėtojo, pacientas nuo gydytojo, mokinys nuo mokytojo, vaikas nuo tėvo ar motinos ir pan.

---

¹⁰⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 353 – 2009.

Išvados

1. Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui (toliau seksualiniai nusikaltimai) – tai objektyviai seksualūs veiksmai, kurie daro fizinę ir (ar) moralinę žalą žmogui ir pažeidžia visuomenėje susiformavusią lytinių santykių sanklodą.
2. Vakarų Europoje XX amžiaus antrojoje pusėje ir ypač paskutiniaisiais jo dešimtmečiais nugalėjo tendencija atsisakyti šventeiviškumo, plėtoti seksualinį švietimą, visą seksualinių klausimų svarstymą, žmogaus teisę į savus seksualinio pasitenkinimo būdus. Neįprastas, anksčiau smerkiamas elgesys pripažįstamas toleruotinu, jeigu tai patenkina partnerius. Dabar seksualinės moralės principais tampa nuoastatos, kad toleruoti visi subrendusių asmenų, suvokiančiųjų pobūdį, esmę ir padarinius, santykiai, jeigu jie yra savanoriški ir nepažeidžia seksualinio apsisprendimo laisvės ir neliečiamumo.
3. Po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 1918 m. Lietuvos Valstybės Tarybos Prezidiumas 1919 m. sausio 16 d. priėmė Laikinąjį Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymą, kuriuo buvo reaguojama Rusijos 1903 m. Baudžiamasis statutai. Viena iš nusikaltimų asmeniui rūšių buvo nusikaltimai dorai (paleistuvavimas). Nors ir pasikeitus baudžiamajame įstatyme naudojamai terminijai, tam tikra dalis šių nusikaltimų yra kriminalizuota ir dabar galiojančiame Lietuvos BK, dalis nusikaltimų yra dekriminalizuota. Tai rodo tam tikrą teisinės tradicijos reglamentuojant šiuos nusikaltimus tąsą.
4. Sovietiniai įstatymai, reglamentavę atsakomybę už seksualinius nusikaltimus, buvo neišsamūs, teoriškai nebuvo analizuojami, tobulinami, faktiškai nebuvo jų raidos. Suformuluoti RSFSR BK, vėliau jie, be jokio įvertinimo ir aptarimo, automatiškai buvo perrašyti į kitų respublikų baudžiamuosius kodeksus. Negausi teisės literatūra šiais klausimais buvo skirta tik tarnybiniam naudojimui, t. y. slapta. Todėl šie įstatymai, be korektyvų perkelti į LR BK, buvo netikslūs, paliko daug spragų, t. y. nenumatė atsakomybės už daugelį akivaizdžiai pavojingų objektyviai seksualinių veikų. Todėl taikant šiuos įstatymus iš inercijos, kaip sovietiniais laikais, jie buvo aiškinami plačiai, nesilaikant principinės baudžiamosios

teisės nuostatos, kad veika, nenumatyta baudžiamajame įstatyme, negali būti pripažinta nusikalstama. 2000 m. BK šios spragos iš esmės buvo pašalintos.

5. Panaši seksualinių nusikaltimų sistema įtvirtinta ir Rusijos bei daugelyje kitų buvusių sovietinių respublikų (pvz., Armėnijos, Estijos ir kt.) baudžiamuosiuose įstatymuose, kurių specialiosiose dalyse šie nusikaltimai priskiriami prie nusikaltimų žmogui ir yra išdėstomi atskirame skirsnyje, skirtame seksualiniams nusikaltimams. Kiek kitokia seksualinių nusikaltimų sistema būdinga Vakarų Europos (pvz., Vokietijos, Prancūzijos) valstybių baudžiamiesiems įstatymams: šiose šalyse seksualiniai nusikaltimai reglamentuojami plačiau, detaliau, išskiriami tokie nusikaltimai (pvz., ekshibicionizmas), kurie nėra būdingi Lietuvos BK seksualinių nusikaltimų sistemai. Galima daryti išvadą, kad seksualinių nusikaltimų reglamentavimas Lietuvos baudžiamajame įstatyme yra artimesnis Rusijos ir kitų buvusių sovietinių respublikų teisiniam reguliavimui. Tai rodo, kad šiose valstybėse vyrauja panaši baudžiamosios teisės tradicija reglamentuojant seksualinius nusikaltimus.

6. Nusikalstamos veikos sudėtis – tai baudžiamajame įstatyme numatytų objektyvių ir subjektyvių požymių visuma, lemianti vienos ar kitos pavojingos veikos pripažinimą nusikalstama. Minėti požymiai yra būtini ir pakankami, kad pavojingą veiką būtų galima pripažinti nusikalstama, o kaltą asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

7. Seksualinių nusikaltimų rūšinis objektas yra seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas. Nukentėjusiuoju gali būti ir vyras, ir moteris.

8. Visos seksualinių nusikaltimų sudėtys yra formalios (tik privertimo lytiškai santykiauti (BK 151 str.) sudėtis yra materialii)), nusikaltimas laikomas baigtu nuo tam tikrų veiksmų padarymo momento. Būtinasis seksualinių nusikaltimų objektyviosios pusės požymis yra veika.

9. Seksualiniai nusikaltimai gali būti padaromi tik tyčine kaltės forma, o būtent – tiesiogine tyčia. BK 15 straipsnio 2 dalies 1 punkte yra aprašyta tiesioginė tyčia, kai nusikalstamos veikos sudėtis yra formali: nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra padarytas tiesiogine tyčia, jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti.

10. Seksualinių nusikaltimų subjektu gali būti fizinis asmuo, o tam tikrų šių nusikaltimų subjektu (pvz., BK 149 str. 3 ir 4 d.) po 2006 m. BK pakeitimų ir juridinis asmuo. Subjektui (fiziniam asmeniui) keliami bendrieji reikalavimai: amžius ir pakaltinamumas. Tam tikrų seksualinių nusikaltimų subjektas turi turėti ir specialiuosius subjekto požymius (pvz., 151¹ straipsnio 3 dalies subjektu gali būti tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas arba kitas asmuo, turintis įstatymuose nustatytų įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu).

11. Išžaginimas – tai skirtingų lyčių asmenų (t. y. vyro ir moters) lytinis santykiavimas prieš vieno iš jų valią panaudojant fizinį smurtą, grasinant tuoj pat jį panaudoti ar kitaip atimant galimybę priešintis arba pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle.

12. Pagrindiniai išžaginimo objektai yra suaugusio asmens seksualinio apsisprendimo laisvė ir mažamečio asmens, taip pat asmens, esančio bejėgiškoje būklėje, seksualinis neliečiamumas. Papildomi objektai - garbė ir orumas, nukentėjusiojo sveikata (jei panaudojamas fizinis smurtas ir pan.). Nukentėjusiuoju gali būti ir vyras, ir moteris. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nukentėjusiuoju paprastai yra priešingos lyties asmuo nei kaltininkas, nes, kaip minėta, išžaginimas yra skirtingų lyčių asmenų prievartinis lytinis aktas (išimtis bendrininkavimo atveju).

13. Išžaginimo sudėtis yra formalioji (baudžiamosios atsakomybės kilimas nesiejamas su padarinių atsiradimu), todėl pagrindinis išžaginimo sudėties objektyviosios pusės požymis yra veika, kurią šiuo atveju apibūdina tam tikri kaltininko veiksmai ir šių veiksmų padarymo būdas. Galima sakyti, kad objektyviai išžaginimą sudaro dvi stadijos: fizinio ar psichinio smurto naudojimas arba kitoks galimybės priešintis atėmimas, arba pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusio asmens būkle (veikos padarymo būdas) ir lytinis santykiavimas su nukentėjusiuoju (kaltininko veiksmai).

14. Išžaginimo subjektui keliami bendrieji subjekto reikalavimai – pakaltinamumas ir amžius, nuo kurio asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Išžaginimo subjektu gali būti pakaltinamas, sulaukęs 14 metų fizinis asmuo, tiek vyras, tiek moteris (kaip minėta, subjektu paprastai yra priešingos lyties asmuo nei nukentėjusysis, nes, išžaginimas yra skirtingų lyčių asmenų prievartinis lytinis aktas (išimtis bendrininkavimo atveju)). Už nepilnamečio ir mažamečio išžaginimą (149 str. 3 ir 4 d.) atsako ir juridinis asmuo.

15. Išžaginimas gali būti padaromas tyčine kaltės forma, o būtent – tik tiesiogine tyčia. Kaltininkas suvokia, kad lytiškai santykiauja prieš kito asmens valią, panaudodamas fizinį smurtą, grasindamas tuoj pat jį panaudoti, kitaip atimdamas galimybę priešintis ar pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, ir nori taip veikti.

16. Išžaginimą kvalifikuojantys požymiai: Išžaginimas, padarytas su bendrininkų grupe (149 str. 2 d.); Nepilnamečio asmens išžaginimas (149 str. 3 d.); Mažamečio asmens išžaginimas (149 str. 4 d.). Išžaginimą kvalifikuojančio požymio nesuvokimas nepašalina asmens kaltės ir baudžiamosios atsakomybės už išžaginimą. Tačiau jei kaltininkas darydamas išžaginimą nesuvokė išžaginimą kvalifikuojančio požymio, šis požymis negali būti jam inkriminuotas, jei dėl to nėra jo kaltės. Jei asmens padarytoje veikoje yra keli išžaginimą kvalifikuojantys požymiai, veika kvalifikuojama pagal BK 149 str. dalį, numatančią patį sunkiausią kvalifikuojantį požymį, tačiau nuosprendžio aprašomojoje dalyje turi būti nurodyti visi byloje nustatyti kvalifikuojantys nusikaltimą požymiai.

17. Lyginant su kitomis valstybėmis, išžaginimo teisinis reglamentavimas Lietuvos BK yra panašus į Rusijos ir kitų buvusių sovietinių respublikų (pvz., Estijos, Armėnijos) teisinį reguliavimą. Kiek kitaip išžaginimas reglamentuojamas kai kurių Vakarų Europos valstybių (pvz., Prancūzijos) baudžiamuosiuose įstatymuose. Prancūzijos BK, skirtingai nei Lietuvos BK, išžaginimas traktuojamas daug plačiau. Pastebėtina, kad visų šių paminėtų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose yra įtvirtinta daugiau išžaginimą kvalifikuojančių požymių negu Lietuvos BK.

18. Seksualinis prievartavimas – tai lytinės aistros tenkinimas su žmogumi prieš šio valią analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu panaudojant fizinį smurtą ar grasinant tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimant galimybę priešintis, ar pasinaudojant bejėgiška nukentėjusio asmens būkle.

19. Seksualinio prievartavimo normos struktūra, objekto, subjekto ir subjektyviosios pusės požymiai, kvalifikuojantys požymiai sutampa su išžaginimo požymiais. Sutampa ir objektyviosios pusės požymiai ta dalimi, kurioje numatytos prievartos priemonės (fizinio smurto panaudojimas, grasinimas tuoj pat jį panaudoti, kitoks galimybės priešintis atėmimas ar pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle), naudojamos prieš nukentėjusįjį.

20. Iš esmės seksualinis prievartavimas nuo išžaginimo skiriasi vienu požymiu – lytinės aistros tenkinimo būdu. Išžaginimo atveju lytinė aistra tenkinama vaginaliniu būdu (natūralus lytinis aktas), o seksualinio prievartavimo – analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad seksualiniame prievartavime gali dalyvauti tiek tos pačios, tiek skirtingų lyčių atstovai.

21. Lyginant su kitomis valstybėmis, seksualinio prievartavimo teisinis reglamentavimas Lietuvos BK yra panašus į Rusijos ir kitų buvusių sovietinių respublikų (pvz., Estijos, Armėnijos) teisinį reguliavimą. Kiek kitaip seksualinis prievartavimas reglamentuojamas kai kurių Vakarų Europos valstybių (pvz., Prancūzijos) baudžiamuosiuose įstatymuose. Prancūzijos BK, skirtingai nei Lietuvos BK, seksualinis prievartavimas traktuojamas daug siauriau. Pastebėtina, kad visų šių paminėtų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose yra įtvirtinta daugiau seksualinį prievartavimą kvalifikuojančių požymių negu Lietuvos BK.

22. Už privertimą lytiškai santykiuoti atsako asmuo, kuris grasindamas panaudoti smurtą, panaudodamas kitokią psichinę prievartą arba pasinaudodamas asmens priklausomumu privertė jį lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu.

23. Privertimo lytiškai santykiuoti objektas yra žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvė, tam tikrais atvejais objektu yra ir seksualinis neliečiamumas. Taip pat darant šį nusikaltimą žala gali būti padaroma ir kitiems teisiniams gėriams: garbei, orumui, nuosavybei ir kt. Nukentėjusiuoju gali būti ir vyras, ir moteris. Pastebėtina, kad priklausomai nuo lytinės aistros tenkinimo būdo nukentėjusiuoju gali būti tiek tos pačios,

ties skirtingos lyties asmuo kaip ir kaltininkas. Nukentėjusiuoju paprastai gali būti ne jaunesnis nei 14 metų asmuo (tam tikrais atvejais ir jaunesnis nei 14 metų).

24. Šio nusikaltimo sudėtis yra materialiai. Objektyviają pusę sudaro veika, padariniai ir priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių. Veika pasireiškia kito asmens vertimu prieš jo valią tenkinti kaltininko ar kito asmens lytinę aistrą (lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą). Veikos (vertimo) būdai: 1) psichinė prievarta (grasinimas panaudoti smurtą ar kitokia psichinė prievarta); 2) pasinaudojimas nukentėjusiojo priklausomumu. Padariniai - nukentėjusiojo valios palaužimas, kai šis sutinka patenkinti kaltininko ar kito asmens lytinę aistrą. Taip pat būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp vertimo ir nukentėjusiojo sutikimo. Nusikaltimas laikomas baigtu nuo nukentėjusiojo valios palaužimo momento.

25. Privertimo lytiškai santykiauti subjektui keliami bendrieji subjekto reikalavimai – pakaltinamumas ir amžius, nuo kurio asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Privertimo lytiškai santykiauti subjektu gali būti pakaltinamas, sulaukęs 16 metų fizinis asmuo, tiek vyras, tiek moteris (kaip minėta, priklausomai nuo lytinės aistros tenkinimo būdo, subjektu gali būti tiek priešingos, tiek tos pačios lyties asmuo kaip ir nukentėjusysis). Už nepilnamečio privertimą lytiškai santykiauti (151 str. 2 d.) atsako ir juridinis asmuo.

26. Privertimas lytiškai santykiauti gali būti padaromas tyčine kaltės forma, o būtent – tik tiesiogine tyčia. Kaltininkas supranta, kad grasindamas panaudoti smurtą, panaudodamas kitokią psichinę prievartą arba pasinaudodamas asmens priklausomumu verčia kitą asmenį prieš jo valią tenkinti jo ar kito asmens lytinę aistrą, numato, kad nukentėjusysis tai darys, ir to nori.

27. Privertimą lytiškai santykiauti kvalifikuojantis požymis – nepilnamečio privertimas lytiškai santykiauti: nukentėjusiojo nepilnametystė kaip šį nusikaltimą kvalifikuojantis požymis reiškia, kad nukentėjusysis paprastai yra vyresnis nei 14 metų ir jaunesnis nei 18 metų ir kaltininkas tai žinojo (galimos situacijos, kai nukentėjusysis yra jaunesnis nei 14 metų).

28. Lyginant su kitomis valstybėmis, privertimo lytiškai santykiauti teisinis reglamentavimas Lietuvos BK yra panašus į Rusijos ir kitų buvusių sovietinių respublikų (pvz., Estijos, Armėnijos) teisinį reguliavimą. Lietuvos BK privertimas lytiškai santykiauti traktuojamas kiek plačiau nei anksčiau paminėtose valstybėse, nes Lietuvos BK 151 straipsnyje yra numatyta daugiau šio nusikaltimo padarymo būdų. Kai kurių Vakarų Europos valstybių (pvz., Prancūzijos) baudžiamuosiuose įstatymuose nėra įtvirtinta privertimo lytiškai santykiauti kaip savarankiško nusikaltimo sudėtis. Tiesa, pastebėtina, kad Vokietijos BK daug dėmesio yra skiriama seksualinei prievartai prieš asmenis, kurie tam tikra forma yra priklausomi nuo kaltininko.

Literatūros sąrašas

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89 – 2741.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo papildymo ir kodekso papildymo 151-1 straipsniu įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2961.
4. Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas. <<http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>>.
5. Estijos Respublikos baudžiamasis kodeksas.
<<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>>.
6. Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas.
<http://bundesrecht.juris.de/englisch_stgb/index.html>.
7. Prancūzijos Respublikos baudžiamasis kodeksas.
<<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=2011030>>.
8. Armėnijos Respublikos baudžiamasis kodeksas.
<<http://legislationline.org/download/action/download/id/1655/file/bb9bb21f5c6170dadc5efd70578c.htm/preview>>.
9. Tarybos 2003 m. gruodžio 22 d. pamatinis sprendimas dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija (2004/68/TVR). Specialusis leidimas. 2004, Nr. 1.

10. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151-1 straipsniu įstatymo projekto. 2006, Nr. XP-11990.
11. Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada. 2006. Nr. XP-1199 (2).
12. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacija „Dėl baudžiamosios atsakomybės juridiniams asmenims taikymo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 173-6429.

Specialioji literatūra:

1. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 2001.
2. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006.
3. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001.
4. Nocius J. Nusikaltimai žmogui. Mokomoji priemonė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998
5. Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. Teisė. T. 66 (1). 2008.
6. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. II dalis. Specialioji dalis (99 – 221 straipsniai). Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009.
7. Jovaišas K. Laisvė: tradicinio požiūrio netradicinė interpretacija. Teisės problemos. 2007 Nr. 4 (58).
8. Ligeikaitė, I. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2003 Nr. 45(37).
9. Soloveičikas, D. Šiuolaikinės juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės realizavimo doktrinos. Teisė. T. 46. 2003.
10. Gruodytė E., Žižienė S. Juridinis asmuo – nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas. Mykolo Romerio universitetas. Socialinių mokslų studijos. 2009, 2 (2).
11. Maksimaitis M., Vansevičius S. Lietuvos valstybės ir teisės istorija. Vilnius: Justitia, 1997.
12. Vansevičius S. Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919 – 1940 metais. Mokomoji priemonė. Vilnius: Justitia, 1996.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžagavimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“.

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 854/2003.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 173/2006.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 321/2006.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 437/2006.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 420/2006.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 548/2006.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 703/2006.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 201/2007.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 411/2007.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 396/2007.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 449/2007.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 580/2007.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 670/2007.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 63/2008.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 462/2008.

18. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. sausio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 74 – 2006.
19. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 154 – 2006.
20. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 209 – 2006.
21. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 301 – 2006.
22. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 38 – 2007.
23. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. birželio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 275 – 2007.
24. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. liepos 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 289 – 2007.
25. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 177 – 2008.
26. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. rugsėjo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 349 – 2008.
27. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 353 – 2009.
28. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 97 – 2010.
29. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 92 – 2010.
30. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. birželio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 217 – 2010.
31. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. spalio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 423 – 2010.
32. Kauno apygardos teismo 2004 m. balandžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1 - 133/2004.

Santrauka

Šio magistro darbo tema yra Nusikaltimai seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui (toliau seksualiniai nusikaltimai).

Šiame darbe pateikiama seksualinių nusikaltimų samprata, atsakomybės už šiuos nusikaltimus raida: pateikiama seksualinių nusikaltimų sąvoka, šių nusikaltimų teisinis reguliavimas nepriklausomoje Lietuvoje tarpukariu (1918 – 1940 m.) ir sovietinės okupacijos metais. Aptariamas seksualinių nusikaltimų reguliavimas 1961 m. BK, išskiriama šių nusikaltimų sistema, analizuojami atskiri seksualiniai nusikaltimai, išskiriamos šių nusikaltimų teisinio reglamentavimo spragos ir pateikiama, kaip šios spragos buvo ištaisytos 2000 m. BK. Taip pat lyginamas Lietuvos ir kai kurių užsienio šalių seksualinių nusikaltimų teisinis reguliavimas.

Magistro darbe taip pat išskiami rūšiniai požymiai, būdingi Lietuvos BK numatytiems seksualiniams nusikaltimams. Tai daroma atsižvelgiant į nusikalstamos veikos sudėties elementus (šiuo darbe remiamasi keturnare nusikalstamos veikos sudėties struktūra). Išskiriami šie seksualiniams nusikaltimams būdingi nusikalstamos veikos sudėties elementai: objektas, objektyvioji pusė, subjektas, subjektyvioji pusė.

Šiame darbe pateikiama trijų Lietuvos BK įtvirtintų seksualinių nusikaltimų (išžaginimo (149 str.), seksualinio prievartavimo (150 str.) ir privertimo lytiškai santykiauti (151 str.)) sudėčių analizė. Šių nusikaltimų sudėtys analizuojamos atsižvelgiant į anksčiau paminėtus nusikalstamos veikos elementus. Pateikiamas šių nusikaltimų teisinis reguliavimas, analizuojama teismų praktika, išskiriamos teismų praktikoje kylančios problemos, pateikiami aktualūs nagrinėjamu klausimu teismų praktikos pavyzdžiai, analizuojami seksualinių nusikaltimų atskyrimo klausimai, lyginamas šių seksualinių nusikaltimų teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir kai kuriose kitose užsienio valstybėse.

Summary

The theme of this Master thesis is Crimes against freedom of one's sexual self-determination and inviolability ('sex crimes' hereafter).

The concept of sex crimes and the evolution of responsibility for these crimes are presented in this work, including: the notion of sex crimes and the legal regulation of these crimes in independent Lithuania of the interwar period (1918 - 1940) and during Soviet occupation. The regulation of sex crimes in the 1961 criminal code ('CC' hereafter) is discussed, the system of these crimes is distinguished, separate sex crimes are analyzed, gaps of legal regulation of these crimes are distinguished, as well as the way in which these gaps have been fixed in the CC of 2000. Also, the legal regulation of sex crimes in Lithuania and in some foreign countries is compared.

This Master thesis also differentiates between the specific features of sex crimes, provided in Lithuanian CC. This is done by taking into account the elements of criminal activity (the work is based on the quaternary structure of the elements of criminal activity). The difference is made between the following specific elements of sex crimes: object, objective side, subject and subjective side.

Analysis of the composition of three types of sex crimes provided in Lithuanian CC is presented in this work (rape (Article 149), sexual abuse (Article 150) and sexual coercion (Article 151)). The composition of these types of crime is analyzed taking into account the above-mentioned elements of crime. Legal regulation of these crimes is presented, judicial practice is analyzed and problems that arise in the judicial practice are distinguished. Also, relevant examples of judicial practice are presented, the question of separation of sex crimes is analyzed and legal regulation of sex crimes in Lithuania and some other countries is compared.